D2384E

ŽIVA ZAJEDNICA

Gradivo za olimpijadu

Broj 11 (106)
Studeni/November 1989.

»LEBENDIGE GEMEINDE«
MITTEILUNGSBLATT DER
KROATISCHEN KATHOLISCHEN MISSIONEN
ERSCHEINUNGSORT FRANKFURT AM MAIN
CIJENA / PREIS IZNIMNO 3,– DM
LIST HRVATSKIH KATOLIČKIH MISIJA

Tjedan stranih sugrađana u hrvatskim kat. misijama

Ljudsko je dostojanstvo nepovredivo

Svake godine priređuje Ekumensko vijeće (Katolička, Evangelička i Grčko-pravoslavna Crkva) Tjedan stranih sugrađana. Nekada je bio samo „dan", a sada je „tjedan". Poznati su nam takvi „dani", „tjedni", koji često puta imaju samo alibi funkciju, koji služe umirivanju savjesti radi propusta, nemarnosti, diskriminacije. Usprkos svemu ovome navedenom, ne može se zanijekati šansa koju pruža taj tjedan.

Prije nego što prijeđem na ciljeve i smisao tjedna, osvrnut ću se kratko na njegovu ovogodišnju tematiku – **Ljudsko dostojanstvo je nepovredivo.** Ova lijepa misao ne potječe ni iz njemačkog Ustava (premda je to 1. član) niti iz Deklaracije o ljudskim pravima, premda su je Nijemci odatle preuzeli za svoj Ustav (oni su proslavili ove godine 40. obljetnicu tog Ustava), nego iz Sv. pisma, iz knjige Postanka, gdje se za čovjeka kaže da je slika Božja. Bolje zaštite, garancije za svoju sigurnost, dostojanstvo, čovjek nije mogao naći. Boga velikog ne smije se vrijeđati, čovjeka, njegovu sliku isto tako ne. Pa ipak, to dostojanstvo se gazilo kroz stoljeća. I u Crkvi. Nismo bili uvijek u prvim redovima za njegovo dostojanstvo, pogotovo ne za njegovu slobodu, bez koje nema ni dostojanstva. Bili smo čak i protiv. Nismo slobodi pjevali u pjesmama poput jednog

U ovom broju

- Križ pokraj puta str. 3
- Jubilej karitasovih radnika str. 4
- Vratiti Jelačićev spomenik str. 6–7
- Pjesnik hrvatske slobode str. 8–9
- Osobniji susret s Kristom str. 10
- Europa i Hrvati str. 11
- Tko to tamo pjeva? str. 13–15
- Život u Božjoj ljubavi str. 16
- Čija je Kršćanska sadašnjost str. 17
- Jedan plus jedan = troje str. 17
- Žetva je velika str. 18
- Pobjeda Hrvata u Göppingenu str. 22
- Dobrotvorni odbori str. 25
- I. Lacković u Bonnu str. 26
- „Lipi" pokop str. 27
- Akcija „Moj bližnji" str. 28

Folkloraši Hrvatske katoličke misije Freising (Bavarska) uvježbavaju jedan hrvatski narodni ples – i za Tjedan stranih sugrađana

Gundulića. Bojali smo je se, kao što se naši komunisti danas boje pluralizma (slobode), pa čak govore o nužnosti pluralizma, ali bez mogućnosti organiziranja.

Kakav bi cilj i smisao „tjedna" trebao biti u našim misijama?

Već je Aristotel govorio o cilju svakog djelovanja u svojoj Nikomaškoj etici. I sv. Toma i drugi teolozi o tome govore. I priroda to ostvaruje na svoj način. Životinje također. I čovjek? Sigurno da i čovjek ima svoj cilj, međutim može se dogoditi da ga u teškim, kompliciranim situacijama i događajima izgubi iz vida, da glavni cilj postane sporedni ili slično. Ovdje ću navesti nekoliko od mogućih ciljeva koje bismo mogli postići u „tjednu", već prema mogućnostima:

1. Buđenje svijesti vlastite vrijednosti

Kod krštenja dobivamo ime. To znači: mi smo netko, Bog nas zove, poziva imenom, Bog sveti nas prihvaća. Ovo je osnovno u odgoju, u katehizaciji, u kršćanstvu. Bog nas prihvaća, voli prije nego što smo išta dobro (ili loše) učinili. Ovo vrijedi i za narod – hrvatski – i svaki drugi. Ni nečija ponavljanja o genocidnosti ili nečija nauka o revolucionarnosti nekog naroda (Marks), ne bi smjela utjecati na ovu svijest. Prihvaćeni, voljeni smo kao narod – pozvani i poslani u svijet. Ova spoznaja – vjera treba buditi u nama zdravi ponos, svijest dostojanstva i osjećaj zahvalnosti. Iz takve spoznaje, svijesti, proizlazi samopouzdanje i partnersko djelovanje. Svijest o vlastitom dostojanstu, o svojoj neponovljivosti, osposobljava nas za dijalog, komunikaciju, bez straha od drugačijeg mišljenja i bez potrebe da se drugome nametne svoje mišljenje. Na taj način može susret s čovjekom, narodom, biti put do sreće (sresti). Tjedan stranih sugrađana pruža nam šansu da ono što se kroz godinu propovijeda, naučava, da se „oproba", doživi. Potrebno je da i kao pojedinci i kao narod to uvijek iznova doživimo, jer smo došli u zemlju visokog standarda i kulture, pa postoji opasnost da se počnemo osjećati manje vrijednima. I velikosrpska politika služi se perfidnom metodom: proglašava jedan čitav narod genocidnim, a to će reći zločincem. U praksi to znači: držite lopova, ne dajte mu da upravlja sobom, da bude slobodan, jer je opasan za druge.

U ovom kontekstu dobro je razmisliti i o našem načinu mišljenja: je li ono pozitivno ili negativno. Ako se djeci stalno govori da ne valjaju, ona će se početi tako i ponašati. Ako stalno vjernicima govorimo o svojim svađama, o neslozi, o grijehu, a ne govorimo o pozitivnome, o dobrome – a zar toga nema – nije li to onda čupanje kukolja, a s kukoljom i pšenice. Naš posao nije čupanje kukolja nego njegovanje pšenice.

2. Susret s domaćinom (Nijemcima)

Tjedan je prigoda za susret s Nijemcima, ali takav susret gdje će se otvoreno govoriti o problemima gastarbajtera: u društvu i u Crkvi. Otvoreno treba reći da gastarbajterske misije (župe) nisu svugdje izjednačene njemačkim župama ni materijalno ni personalno. Folklor i druge egzotičnosti i specijaliteti ne smiju biti u centru pažnje, nego treba da budu samo okvir koji će služiti za susret i preko susreta za informiranje i konfrontiranje s konkretnom situacijom. U tu svrhu će misija u riječi i slici govoriti o sebi i strancima: i za vrijeme sv. Mise, a i u programu poslije sv. Mise. Taj govor mora biti proročki (kritički). Prorok Amos kaže: „Slušajte ovo, vi što gazite potrebnika, i satirete uboge u zemlji... Dovijeka neću zaboraviti nijednoga djela vašega" (8, 4, 7).

Na dostojanstvo ljudske osobe spada i pravo sudjelovanja na komunalnim izborima. Sud u Karlsruhe nije to pravo proglasio protuustavnim, nego je samo odgodio donošenje odluke o tome. S tim pravom se ne bi izmijenio odnos Nijemaca prema strancima, ali bi se dobila neka, iako mala, vlast u odlučivanju.

3. „Susret" s Domovinom

Tjedan je prigoda da se „susretnemo" i s domovinom, da se kritički osvrnemo na njezin odnos prema nama: na njezinu nemarnost a i nesposobnost da se ozbiljnije zabavi našom problematikom. Domovinskim predstavnicima i poklisarima – a takovih ima mnogo i premnogo – treba dati do znanja da se problemi ne rješavaju propagandom niti apelom za ulaganje stečenog novca, nego dijalogom. Treba o nama govoriti prvo kao o ljudima sa sposobnostima i kapitalom, ali i bez toga imamo pravo na domovinu. Ljetos je filipinska predsjednica Aquino posjetila Aachen i u Gradskoj vijećnici se obratila svojim sunarodnjacima riječima: „Moja je želja da sunarodnjaci koji žive u inozemstvu, kad se vrate, nađu demokratsku i naprednu domovinu." Kad ćemo mi čuti ovako nešto, slično? Kad će netko od odgovornih posjetiti neku Hrvatsku katoličku misiju? Mi ne tražimo od svojih „izabranih" da nam nešto daruju, nego želimo saznati kamo su otišle poslane devize i samodoprinosi. Ne možemo očekivati da imamo veća prava u zemlji useljenja nego u zemlji rođenja.

4. Sredstva javnog djelovanja

Kod svega ovoga ne smiju se zanemariti sredstva javnog djelovanja: radio, novine, župni listovi, plakati.

Tjedan je bio šansa. A pogodak?

Mato Kljajić, Aachen

Urednikova riječ

Dragi čitatelji,

Drugi dio rujna i mjesec listopad spadaju, bez ikakve sumnje, u „najživlje" mjesece u našim misijama. Sastanci, kako regionalni tako i savezni, priredbe, susreti i dr. najčešće „padaju" baš u tih četrdesetak dana. U to se možete uvjeriti listajući stranice ovoga broja našeg lista, kojih je za trećinu više nego obično. Nismo mogli ne predstaviti vam malo detaljnije velikoga hrvatskog pjesnika Gundulića, ne osvrnuti se na „Tjedan inozemnog sugrađanina", ne dodirnuti značajni nadnevak mjeseca studenoga – Dan mrtvih. Donijeli smo i vrlo aktualni razgovor s hrvatskim povjesničarom dr. Franjom Tuđmanom, izvijestili o Susretu karitasovih radnika za naše ljude (kad bi se i oni nas malo više dopisima sjećali!) i duhovnim vježbama naših misionara, ne zaboravljajući cijelog spektra događajâ u našim velikim i malim misijama. Sve smo to završili pozivom za pomoć gladnim pojedincima i obiteljima u Domovini. Nastojte pomoći tu kršćansku akciju, jer je hitna.

U ovom broju donosimo i gradivo za Biblijsku olimpijadu 1990. godine – „Na izvorima Evanđelja" – koje naši mladi, i ne samo oni, trebaju naučiti za život i za kviz znanja u Offenbachu, sl. godine.

Želim vam ugodno čitanje i, ako tako smijem reći, študiranje, barem nekih tekstova napisanih u ovom broju našega zajedničkog Glasila.

U srdačnoj povezanosti ostajem odani

vaš fra Ignacije Vugdelija, urednik

U povodu DANA MRTVIH

I ostade križ pokraj puta

Svake godina na Mrtvi (Dušni) dan, početkom studenog, svjedoci smo najvećeg skupa na grobljima diljem svijeta. Toga dana svaki put iznova naša groblja kao da ožive uljepšana najljepšim cvijećem, okupana u moru tisuća voštanica, orošena tisućama suza, umivena nebrojenim uzdasima i molitvama. Naviru čovjeku naljepše uspomene, najdublji osjećaji na drage osobe koje nas ostaviše. Uz križeve na grobljima, uz prometnice, molitve Misâ za pokojne, zastajemo i gledamo smrti u oči. Ona nas gleda u onom nama još nekako shvatljivom odlasku starca, ali i u okrutnom gubitku mladog oca ili majke, tragičnom nestanku mladića ili djevojke, u preranom gubitku neke nam posebno drage osobe, što ostavlja nezacjeljivu ranu.

Čovjek je pred ovim problemom nemoćan jednako danas kao i u kameno doba. Zato je **Dušni dan** dan prave istine o čovjeku, dan kada se ne možemo zadovoljiti samo razmišljanjem o tuđoj smrti, nego moramo zastati i nad smislom vlastitog življenja i umiranja.

Posebice nas na to potiču križevi pokraj puta. Što li se dogodilo? Tko tu završi svoj život, a toliko je želio živjeti? Želio na cilj stići, ali...

Široka prometnica ili uski put? A pokraj njega **križ.** Usađen u crnu zemlju ili uklesan u suru klisuru. Znak je to da se tu jednom zaustavio čovjek. Iznenada i zavazda. Možda ga je muka tjerala na prekomjernu žurbu. A možda i obijest.

Možda je drugi nesavjesni vozač bio uzročnik njegove nesreće. A možda je posrijedi bio i stjecaj nesretnih okolnosti. Tek je jedno sigurno: s lica zemlje nestao je čovjek, a mjesto čovjeka ostao je križ. Ostao je kao opomena i poticaj na ozbiljno razmišljanje... Koliko je samo križeva uz put do našeg domovinskog prebivališta? Koliki li su se naši žurili k svojima, ali nikada nisu stigli. Neki i jesu - u lijesovima. Radili, planirali, „šparali" za sebe i svoje, vjerovali u bolje sutra, ali... ostade križ pokraj puta!

Križ je za kršćane znamen po kojemu je svijet spašen. Po križu se dolazi k slavi uskrsnuća. Gospodin je nosio križ i na križu bio raspet. S križa je svima oprostio i put u vječnu sreću svima otvorio. Križ je nerazdruživi suputnik i našega života. Nitko mu ne može izbjeći. Ali nitko ne može ni pobijediti bez križa. Ni oni koji nose najveća priznanja i ovacije! Tko strpljivo ne nosi svoj križ, ne može biti Kristov učenik.

Postoji i druga strana istine o križu: Čovjek čovjeka ne smije razapinjati na križ. Čovjek čovjeku ne smije nametati križ. Bližnji bližnjemu treba pomagati nositi križ. A križevi ovdje u tuđem svijetu znaju biti teški i gorki. Njihova težina često je nepodnosiva. I naš jezik često je uzrokom nečijih križeva. Pozvani smo nositi terete jedni drugima. Možemo li mi to? Tek takvo shvaćen i prihvaćen križ vodi nas k vječnoj sreći i k slavi uskrsnuća...

A je li tako u našemu svagdanjem životu? I u našoj danonoćnoj vožnji? Pomažemo li mi bližnjemu nositi križ ili mu dodatne namećemo? Štitimo li ga u vožnji ili ga guramo u pogibelj?

O svemu ovome trebalo bi ozbiljno i duboko razmišljati. Navlastito danas kad se sve više nižu križevi pokraj širokih prometnica i uskih putova.

Nada kršćanske vjere usmjerava nas daleko preko groba. Vječno blaženstvo s Bogom je garancija da će naše suze i naša bol biti nagrađeni. To je razlog da možemo govoriti o životu u sjeni grobova i da Mrtvi dan možemo slaviti kao blagdan života. Prigodom ovogodišnjeg Mrtvog dana mogli bismo našim pokojnicima uputiti kao pozdrav stihove ruskog pjesnika Sergeja Jesenjenina:

„Zbogom prijatelju! Zbogom!
Do viđenja!
Ti dragi moj,
kako si mi bio prirastao srcu.
Predodređeni rastanak - Jamstvo
je budućeg susreta." *Vladimir EREŠ*

Uz brojne cestovne prometnice, kako u Domovini tako i u inozemstvu, često se nailazi na križeve koji nedvosmisleno govore o stradanju ljudi. Nerijetko je prebrza vožnja glavni krivac smrti.

Papa u Aziji

Blistavi rast Crkve u Koreji

U glavnom gradu Južne Koreje Seulu održan je od 5. do 8. listopada ove godine 44. svjetski euharistijski kongres. Sam je Sveti Otac uzeo udijela u radu tog kongresa, u zemlji u kojoj je Crkva uistinu mlada. Tek je 1784. godine u Pekingu kršten prvi koreanski katolik. Do godine 1866. podnijelo je mučeničku smrt više od 10.000 Koreanaca. U toj dalekoistočnoj zemlji živjelo je 1950. godine oko 200.000 katolika. Četvrt stoljeća kasnije njihov se broj popeo na milijun (3,4% cjelokupnog pučanstva). Godine 1986. u Koreji je živjelo više od dva milijuna katolika. Tako se u 12 godine broj katolika udvostručio.

Polovica je koreanskih katolika kršteni u posljednjih sedam godina. Novokršteni su u većini mladići i djevojke iz najrazličitijih slojeva društva. Koreanska je Crkva, u pravom smislu riječi, i „biološki" mlada Crkva. 1981. godine Crkva je imala 12 sjemeništa za pripremanje svećenika, a danas samo četiri u kojima se za svećenički red sprema oko 1.000 studenata teologije. Ženske redovničke zajednice broje oko 7.000 sestara. Nedjeljnu sv. Misu posjećuje redovito oko 80% vjernika.

Saboravanje karitasovih soc. radnika u Augsburgu

Karitasovi radnici – nositelji onoga što ljudima znači karitas

Velik broj sudionika, napornim radom (i molitvom) ispunjeni dani i radosno ozračje – to bi bile glavne oznake Saveznog susreta karitasovih skrbnika za radnike iz Jugoslavije, koji je održan od 23. do 27. listopada ove godine u St. Ulrich-domu (Augsburg).

Glavna tema saborovanja – **„25 godina karitasove socijalne službe za radnike i njihove obitelji iz Jugoslavije"** – imala je dakle i jubilarni karakter. Srebrnasto obojeni broj 25 i lovor vijenac na glavnoj plohi prostrane dvorane rječito su govorili o značajnoj obljetnici ustanove koju svaki hrvatski katolik, i ne samo on, dobro pozna. Uz veliki i „karitasov" križ bio je prepoznatljiv i vrlo moderni hrvatski grb. Razlog i program toga susreta bio je dakle jasno „ispisan" na zidu.

Spomenimo da je 1962. godine, kada je Jugoslavija otvorila svoje granice prema Zapadu, u SR Njemačku stalo pristizati jako mnogo radnika. Katolička je Crkva, a to je u ovoj prigodi više puta opetovano, počela kao prva ustanova voditi organiziranu brigu o tim došljacima u nepoznati svijet. Prvi socijalni savjetnici našem čovjeku bili su svećenici – D. Šušnjara, F. Lodeta, J. Strujić, K. Šušnjara, A. Kosina, vlč. Sukner, p. Gruber, da bi 1964. godine Njemački karitas službeno preuzeo socijalnu skrb za radnike iz Jugoslavije. U dvadeset i pet godina rada karitasova se služba lijepo razvijala i brzo napredovala u kakvoći i količinski, s obzirom na broj skrbnika.

Danas u 80 savjetovališta i 140 filijala radi 101 karitasov socijalni skrbnik. Više od dvije trećine tih skrbnika završilo je stručno socijalno školovanje, a 95% ima višu naobrazbu. Njihov rad u prvim godinama sastojao se uglavnom od pojedinačnih savjetovanja. S vremenom je taj rad prešao, prenio težište, na grupno i zajedničko djelovanje i učenje. U tom posljednjem posebno mjesto zauzimaju svake hvale vrijedni obiteljski i ini seminari. Problemi koji muče našega čovjeka nisu s godinama boravka u Njemačkoj prestali, nego se povećaju i umnažaju. Prva generacija radnika „načeta je" psihički i fizički, druga se s vremenom gubi u njemačkoj sredini, integracija nerijetko prerasta u asimilaciju, a kriza u Domovini tišti sve više ljude, razapete između dviju zemalja.

O tim i drugim nedaćama studiozno su razmišljali i razgovarali karitasovi skrbnici. U brojnim kratkim referatima svoja su razmišljanja, na ovom susretu, usredotočili na svoju službu, svoj identitet, obitelj, domovinu, njemačko društvo i sl., a potom u radnim grupama o svemu diskutirali. Na plenarnoj sjednici izneseni su rezultati do kojih su došle radne grupe, a odnosili su se na načine još efikasnijeg pomaganja iseljenom čovjeku u nevolji.

O mogućnostima socijalne, karitativne pomoći povratnicima u Domovinu govorila je **gđa Slavica Tuškan,** bivši referent pri Centralnom karitasu u Freiburgu.

Ona namjerava otvoriti u Zagrebu mali socijalni ured koji će pružati pomoć povratnicima iz Njemačke. A takav je ured zbilja potreban. Toga su mišljenja bili i svi nazočni. Nerijetko naime neki „posrednici" u Domovini, grubo rečeno, „ogule" za svoje usluge povratnike koji traže svoja zakonska prava stečena u Saveznoj Republici. No, ideja gđe Tuškan povezana je s mnogim poteškoćama. Opće je mišljenje ipak da će njezin ured uskoro proraditi. **Gospođa Brajša** podrobno je izvijestila o gospodarskim teškoćama u kojima se našlo nevjerojatno mnogo obitelji i pojedinaca i o pomoći koju Zagrebački karitas danomice pruža. Njezin je izvještaj bio uistinu potresan.

Gospodin M. Bosel iz Münchena imao je vrlo opsežno i argumentirano predavanje o „Aktualnom stanju socijalnog rada u SR Njemačkoj i perspektivama za devedesete godine, posebice s obzirom na socijalni rad sa strancima". Nekoliko učenika iz škole na kojoj on predaje bilo je također prisutno na tom predavanju.

Održana je i **konferencija za tisak** kojoj je predsjedao **dr. T. Broch,** predstavnik Centralnog karitasa. Taj važni susret nije, nažalost, uza sve pozive, naišao na veći eho kod njemačkih medijskih poslenika. Došlo je samo sedam novinara. Izuzmu li se predstavnici „Glasa koncila", „Žive zajednice" i „Lastavice", nazočna su bila samo četiri njemačka, prilično golobrada, novinara. Šteta! Nije li i to pokazatelj nebrige njemačke javnosti za probleme njezinih stranaca. Na toj su konferenciji bile dodirnute mnoge goruće točke. Bilo je govora o prvoj i drugoj generaciji (Šarić, Pavković) te o gospodarskoj i političkoj krizi u Jugoslaviji (Drežnjak). Spomenuto je da netrpeljivost i mržnja prma strancima rastu (republikanci!), da premalo naših ljudi uzima njemačko državljanstvo, da govor o multikulturi u Njemačkoj nije uopće zanimljiv i dr. **Dr. Konrad Pölzl,** voditelj inozemnog odjela pri Centralnom karitasu, naveo je da je Njemački karitas još 1971. godine tražio komunalno pravo glasa za sve strance koji su u Njemačkoj proveli pet godina. O tom se danas šuti. SPD i Zeleni očito kasne! Nedavno je Njemački ustavni sud to stopirao. Kako će se izvući, ako Evropska zajednica to pravo uvede – a svi su izgledi da hoće – to je drugo pitanje.

Na tiskovnoj konferenciji bilo je živo i zanimljivo. Za to su se pobrinuli „statmentaši". S lijeva na desno: I. Drežnjak, I. Šarić, dr. T. Broch i G. Pavković.

Šitina i Radovanova glazbena meditacija

Za vrijeme ovoga saborovanja s karitasovim se skrbnicima susreo i **Dragutin Trumbetaš,** umjetnik i poznavatelj gastarbajterskog života. Uz to, u jednoj je otvorenoj prostoriji bilo izloženo i nekoliko njegovih slika iseljeničkog sadržaja.

Dva Ćorića – **Šito** i **Radovan** – održali su 25. listopada glazbeno-meditativni koncert za karitasove skrbnike i druge goste. Skladnim pjevanjem probranih pjesama izvođači su ne samo raspoložili slušateljstvo nego ga i potakli da ozbiljno razmišlja o važnim pitanjima ljudske egzistencije kao što su to ljubav, strah, domoljublje, istina, čovječnost, dobrota. Na trenutke su, i to veoma spretno, prisiljavali gledatelje da i sami pjevaju, da se „aktiviraju". Šito je pročitao i nekoliko svojih pisanih, kratkih priloga. Svaka riječ i svaki ton ove dvojice glazbenih majstora bili su upijani, iako oni nisu „zabavljači". Da je takvih koncerata više, bilo bi bolje! No, većina naših misija, pomislismo, još uvijek „visi" o velikim imenima domovinske estrade, koja osim „zabave" ne daju obično ništa drugo. Da je više Šitinih i Radovanovih koncerata, da su u posjetu češće Imakulata i Cecilija, Collegium pro musica sacra, „Ujaci"...!

Svečana akademija

Četvrtog dana saborovanja bila je upriličena i vrlo **uspjela akademija.** Odmah na početku otpjevao je zbor karitasovih skrbnica i skrbnika „U boj, u boj" iz Zajčeve opere Nikola Šubić Zrinski. Nisu se dugo pripremali, ali pjevanje im je bilo izvanredno. Umiju pjevati. Ne vjerujemo da u našim misijama postoji ijedan zbor odraslih koji bi se mogao mjeriti s tim „improviziranim" sastavom.

Najmlađi sudionik na saborovanju – mali Grbešić, s majkom Ružom

Potom su riječ uzeli čestitari, prominentni gosti, koje je najavljivao zamjenik oboljelog Karitasova direktora dr. Hüsserla **prelat Lutz.** On je posebno pozdravio i prvog karitasova skrbnika za naše radnike g. Ivu Hladeka, člana redakcijskog vijeća „Žive zajednice". Najprominentniji govornik, **kardinal F. Kuharić,** reče, iza kako je karitasovim skrbnicima izrazio zahvalnost za sve što čine, da je u životu motiv vrlo važan, jer iz motiva proizlazi akcija. Kršćanski motiv djelovanja, nastavio je, jest ljubav koja se temelji u Bogu. Za karitasovu službu kaza da je „leuchtendes Zeugnis – svijetlo svjedočanstvo" služenja Crkve čovjeku. Skrbnike je pozvao da budu povezani s predstavnicima Crkve kako bi konkretni čovjek bio spašen za vječnost i za vrijeme.

Govorio je i predstavnik ambasade SFRJ iz Bonna **dr. Ljubomir Jovanović.** Govorio je njemački, podosta tiho, tako da se nije moglo točno shvatiti što zapravo želi reći. Dobio se dojam da nije bio dovoljno pripremljen za nastup na ovom skupu.

Predstavnik Saveznog ministarstva za rad **g. Krämer** nije u svom kratkom nagovoru odveć obradovao hrvatske, slovenske i albanskog karitasova skrbnika kad je kazao da to ministarstvo skraćuje pomoć Njemačkom karitasu. Nadodao je da to skraćivanje neće doći na nulu, nego da će biti pruženo u drugom obliku.

Mons. V. Stanković bio je i ovoga puta, kao i uvijek, jasan, sažet i rezolutan. Pročitao je pozdrav nadbiskupa Oblaka i dio svoga intervjua koji je dao Vatikanskom radiju u kojem je na novinarovo pitanje „Što rade karitasovi skrbnici" odgovorio: „A što ne rade".

Referent naših socijalnih skrbnika pri Njemačkom karitasu **g. Stjepan Herceg** kazao je u svom, zbog vremena skraćenom referatu, da je zadatak Crkve voditi brigu o strancima. Naglasio je da je na to ne prisiljava država, nego da ona to sama čini iz društveno-religioznih pobuda. Upozorio je da karitasova služba u savjetovalištima pruža pomoć svim građanima iz Jugoslavije ne pitajući za njihovu vjersku ili narodnu pripadnost. Goste je pozdravio i dosadašnji predstavnik naših skrbnika pri karitasu **g.**

Iz motiva, reče kard. Kuharić, proizlazi akcija. Kršćanski motiv djelovanja nosi ime ljubav.

Slavko Burić. Govorio je lijepo, kratko i jasno. U dosadašnjoj ga je službi naslijedio **Ivan Šarić,** socijalni radnik u Heilbronnu. **Stipi Muštariću** koji 1. studenoga odlazi u mirovinu predan je prigodni dar.

Na kraju je govorio **dr. Pölzl.** Skrbnike je nazvao graditeljima mostova i pozvao ih da iskazuju ono dobro što čine, da o tom govore. Svoj, također skraćeni govor završio je riječima kojima smo mi započeli ovaj izvještaj: „Budite ljudima nositelji onoga što za njih znači riječ karitas."

Mladi iz Hrvatske katoličke misije Augsburg „okitili su" svaku pozdravnu riječ lijepim pjevanjem probranih pjesama – Podno Klisa, Volim diku, Gdje si da si, Neću ti više prolazit, Na planincah i dr. Otplesali su i dva hrvatska narodna plesa.

Akademija je završena višeglasnim pjevanjem „Na mnogaja", a potom je u Afrinoj bazilici održana svečana sv. Misa koju je predvodio kardinal Kuharić zajedno s mjesnim biskupom Stimpfleom. Posljednjeg dana ovoga saborovanja Kardinal je odgovarao na pitanja karitasovih skrbnika, a potom je pošao u u posjet mjesnim hrvatskim misionarima – fra Stanku Banožiću i fra Mirku Bagariću – gdje je susreo i pozdravio i s. Marijelu, Karlu i Miru te nekoliko franjevačkih hercegovačkih bogoslova među kojima je i đakon Vidović. U misiji je i objedovao.

Ovaj je susret bio zanimljiv, koristan i ozbiljan. Mi sa svoje strane želimo da naši dragi karitasovi radnici i dalje budu „svjetlo svjedočanstvo" crkvenog služenja čovjeku bez koga ni Krista ne možemo pravo vidjeti niti shvatiti.

Na mnogaja! *fra Ignacije Vugdelija*

AKTUALNI RAZGOVOR

Razgovor s dr. Franjom Tuđmanom

„Vratiti spomenik bana Jelačića..."

Povjesničar i predsjednik Hrvatske demokratske zajednice **dr. Franjo Tuđman** održao je 6. listopada 1989. g. na „Kulturnoj tribini petkom" **HKD Fran Mažuranić** predavanje o optužbama koje stižu svakodnevno na adresu hrvatskog naroda. Nakon predavanja zamolili smo dr. Tuđmana da nam odgovori na nekoliko pitanja, kako bi čitaoci „Žz" imali bolji uvid u aktualna domovinska zbivanja.

– Gospodine Tuđmane, svjedoci smo sve žešćih napada na naš narod. Možete li nam reći zašto nam neki lijepe „etiketu" genocidnosti?

● Pa ne lijepe samo „etikete" nego i dvije tobože znanstvene teorije o genocidnosti hrvatskog naroda u II. svjetskom ratu, pa i u cijeloj njegovoj povijesti. Čine to zato da bi osporili pravo hrvatskom narodu na njegovu suverenost, na samoodređenje, da bi prisilili hrvatski narod da bude na koljenima. Mislim da su to uzaludni pokušaji. Hrvatski narod je preživio mnoge povijesne oluje pa će i ovakve napadaje.

– Neki znanstvenici iz Srbije pišu da su u vrijeme II. svjetskog rata genocidne zločine činili samo ustaše. A druga strana, tj. četnici, zar su oni bili manje genocidni?

● Ne. Zaista je istina da su ustaše imali genocidan program i da su počinili genocidne zločine, goleme genocidne zločine, ali isto tako povijesna je istina da su četnici imali ne manje genocidan program. Jer, ako su ustaše imali program da riješe srpsko pitanje na taj način da jednu trećinu Srba likvidiraju, drugu trećinu isele a treću trećinu pokatoliče, četnici su imali program da očiste, kako oni kažu, sve srpske zemlje do zajedničkih granica sa Slovenijom od svega hrvatskoga pučanstva, znači od katoličkog i muslimanskog, to znači nije ništa manji zločin od ustaškog a i u brojnom pogledu od Foče pa nadalje diljem zemlje počinili su isto tako goleme zločine, tako da je hrvatski narod u drugom svjetskom ratu stradao ne manje od Srba, nego Srbi od Hrvata.

– Broj žrtava logora Jasenovac dostigao je posljednjih godina fantastičnu brojku od preko 700.000 ljudi. Zar niste Vi, gosp. Tuđmane, zbog navodnog umanjivanja asenovačkih žrtava bili poslani na robiju?

● Da. Za Jasenovac se službeno tvrdilo da je tamo pobijeno 700.000 ljudi, međutim pojedini srpski historičari otišli su dalje pa tvrde da je u Jasenovcu pobijeno više od milijun, pa čak i milijun i pol Srba, a u čitavoj NDH nešto preko dva milijuna. To je čista povijesna neistina. U Jasenovcu je stradalo ukupno 30.000 – 40.000 ljudi. To je zaista golem zločin. Ja sam bio suđen zbog svog zauzimanja za istinu o hrvatskom narodu pa prema tome i zbog toga što sam se suprotstavio takvom mitu o Jasenovcu.

– Govori se o nekakvoj povijesnoj krivnji Katoličke Crkve. Traži se pokajanje i priznavanje zločina. O čemu se tu zapravo radi?

● Pa radi se baš to tome da se prebaci odgovornost na čitav hrvatski narod. Znači, otišlo se u umnožavanju na pedeset pa čak i stotinu puta, pa onda se optužuje muslimanstvo, Katolička Crkva da je ona suodgovorna, čak da je blagopokojni nadbiskup Alojzije Stepincac odgovorniji nego sam Pavelić. To je sve zato da bi se na čitav hrvatski narod mogla prebaciti odgovornost, krivnja i razviti teorija o genocidnosti hrvatskog naroda. U tome je znači tobožnja povijesna krivnja Katoličke Crkve što je potpuna neistina, jer je istina da je nadbiskup Stepinac bio protiv ustaškog režima kao rasističkog, profašističkog režima, a isto tako je kasnije bio i protiv komunističkog režima, a bio je za hrvatsku državu, pa su ga zbog toga mnogi proglasili ratnim zločincem.

– Da malo promijenimo temu. Vi ste, gosp. Tuđmane, predsjednik Hrvatske demokratske zajednice. Recite nam nešto više o programu HDZ. Da li je HDZ politička stranka, udruženje građana ili nešto treće?

● HDZ zapravo ne može biti politička stranka zato što to po zakonu nije dozvoljeno, ali se HDZ javlja u ovom kriznom trenutku, i hrvatske i jugoslavenske povijesti, uopće povijesnom trenutku za sve socijalističke zemlje, kad se traži izlaz iz toga kriznog jednostranačkog sustava u pluralističkim demokratskim kretanjima. Prema tome, mi smo za sada po zakonu osnovani kao društvena organizacija. Nismo još registrirani, ali ako budemo registrirani, kazali smo da smo spremni raditi i na preobrazbi Socijalističkog saveza u jednu pluralističku demokratsku tribinu.

Dr. Franjo Tuđman, povjesničar i general

Razumije se, ukoliko bi se prilike tako razvijale, a mi želimo da se u tom smislu razvijaju, da se to jednostranačko društvo razvije u pluralističko demokratsko društvo, u društvo u kome će prevladati demokratska ideja parlamentarne demokracije, a to je u suvremenom svijetu sasvim sigurno najslobodnije i najdemokratskije društvo u kome i čovjek kao pojedinac dobiva najviše slobode, a može se osigurati i najviše prava za svaki pojedini narod.

– Da li i kako surađuje HDZ s drugim demokratskim pokretima u Hrvatskoj i Sloveniji?

● Mi surađujemo u Hrvatskoj osobito sa Socijal-liberalnim savezom. Imamo neke zajedničke sastanke i s drugim pluralističkim skupinama u Hrvatskoj, ali budući da one imaju u svojem programu više jugoslavenske i internacionalne ideje (recimo, Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu, Društvo za jugoslavensko-europsku suradnju, Transnacionalno-radikalna-europska skupina), to mi s njima surađujemo samo utoliko ukoliko su i oni i mi protiv jednostranačkog sustava, za pluralizam, za demokraciju. A budući da mi smatramo da hrvatsku politiku treba voditi na pozitivnim tradicijama

hrvatske povijesti, hrvatske politike Starčevića (znači od Starčevićevog hrvatskog državno-povijesnog prava, od Radićevog općečovječanskog republikanizma pa do hrvatske ljevice, koliko je ta ljevica bila za hrvatsku slobodu i hrvatsku suverenost), to je jasno da druge suradnje s tom i takvim oporbenim skupinama ne može biti, ako one nisu u suglasnosti s takvim našim programom. No, mi imamo veoma tijesnu suradnju sa svim slovenskim demokratskim skupinama, jer su te slovenske skupine, slične nama, bez obzira da li se razlikuju više u demokratskom, liberalnom ili socijal-demokratskom smislu. Sve su one slovenske i na toj crti je moguća suradnja između naše HDZ i slovenskih skupina. Oni su već bili na našem pokretačkom skupu. Čak je delegacija Socijal-demokratskog saveza Slovenije uspjela da dođe na našu osnivačku skpštinu koja je održana na nejavnom mjestu, a s njima održavamo tijesnu suradnju.

– Što mislite o sve glasnijem zahtjevu hrvatskog naroda da se uklonjeni spomenik bana Jelačića postavi opet na staro mjesto, tj. na Jelačić-plac u Zagrebu?

● Mi se kao HDZ na samo priključujemo tom zahtjevu nego smo na posljednjoj sjednici od 30. rujna o. g., na sjednici središnjeg odbora svih tijela HDZ, donijeli zaključak u kome zahtijevamo od Gradske skupštine grada Zagreba da se spomenik bana Jelačića vrati tamo gdje je bio, gdje mu je mjesto i to upravo zato što je uklanjanje tog spomenika zapravo simbol jedne protuhrvatske politike, antinacionalne i što je to povijesno-kulturna sramota koju treba što prije ispraviti.

– I na kraju jedno pitanje o iseljenom hrvatskom narodu. Da li se, gosp. Tuđmane, bavite iseljeničkom problematikom? Da li se zna približan broj Hrvata koji žive izvan Domovine?

● HDZ je jedina organizacija koja je u svoj program stavila da zahtijevamo pravo svakom iseljenom Hrvatu, bez obzira na njegova nekadašnja politička i ideološka opredjeljenja, da se smije vratiti u Domovinu ili pak posjećivati Domovinu. Isto tako smatramo za nesreću koja je hrvatski narod zadesila zbog toga što imamo u svijetu (ne zna se točno broj), realno je pretpostaviti, od ⅓ do ½ hrvatskoga naroda, no tu nesreću trebamo iskoristiti ipak za boljitak u humanističkom smislu; i ljudi koji su u inozemstvu i njihovi bliži u Domovini da se mogu vidjeti i da se mogu posjećivati, a u općenacionalnom smislu, i u gospodarskom i u kulturnom pogledu, što to iseljeništvo raspolaže golemim potencijalom čime može pomoći svojoj Domovini, bilo povraktom u Domovinu, bilo sudjelovanjem i udjelom u gospodarsko – kulturnom razvitku. Prema tome, to smatramo jednom velikom zadaćom svoje HDZ, ali i čitavoga hrvatskog naroda i vjerujemo da ćemo zbog toga naići na odjek u iseljeništvu i da će se upravo kroz HDZ u tom cilju moći pridonijeti Domovini i iseljeništvu.

– Gospodine Tuđmane, želimo Vama i HDZ koje ste predsjednik puno uspjeha u daljnjem radu.

Razgovor vodio: **Ivek Milčec**

MANNHEIM

Tendencije u suvremenoj hrvatskoj književnosti

Na Sveučilištu u Mannheimu održan je 19. i 20. listopada ove godine seminar o **„Tendencijama u suvremenoj hrvatskoj književnosti"**, koji je organizirao Slavenski seminar toga Sveučilišta kome je na čelu **prof. dr. Josip Matešić.** O tom smo pisali i u posljednjem broju našega lista. Seminar je u svakom pogledu uspio. Slušatelji – četrdesetak osoba, uglavnom studenata – bili su vrlo zadovoljni predavanjima koja su izrekli ili pročitali domovinski književnici. Nekoliko predavanja održali su njemački predavači. Jedan od najboljih poznavatelja djelâ Miroslava Krleže, **dr. Stanko Lasić,** govorio je, vrlo zanimljivo i duboko, o svojoj „Krležologiji", koja je nedavno objavljena u Zagrebu. Iznio je nastajanje kulta Miroslava Krleže, dotakao pojmove slobode i smisla povijesti, zadržao se na totalitarizmu, općenito i u njegovim pojavama u našem stoljeću, priznavši da su „lijevi evropski intelektualci" (među njih ubraja i sebe) bili slijepci. Za Đilasa reče da je bio ideološki diktator. Kaza da je tisak za vrijeme NDH bio impozantan. Bilo je zbilja vrlo zanimljivo, pobudno i korisno pratiti tendencije u svim dijelovima suvremene hrvatske književnosti. Iako

Dr. Stanko Lasić, (slika) sveučilišni profesor u Amsterdamu (Nizozemska), smatra se danas najboljim poznavateljem djela Miroslava Krleže, koga Zagrepčani običavaju zvati i „Fritzem"

je prof. Matešić vrlo zadovoljan ovim seminarom, nama se čini da je na njemu moralo sudjelovati još više hrvatskih ljubitelja pisane riječi. *Iv.*

FRANKFURT

Predstavljena značajna knjiga

Za vrijeme održavanja Frankfurtskog velesajma knjige, 12. listopada ove godine, predstavljeno je javnosti njemačko izdanje knjige **„Kardinal Augustin Bea"** (biografija), koju je na talijanskom napisao hrvatski isusovac i dugogodišnji Kardinalov tajnik **dr. Stjepan Schmitt.** Kardinal Bea, jedno od najvećih imena dvadesetoga stoljeća u biblijskim znanostima i radu oko sjedinjenja kršćana bio je i tajnik Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana. Na toj službi ga je naslijedio kardinal Wilebrands koji je na promociji knjige održao predavanje o kard. Bei. Govorio je i predsjednik Njemačke biskupske konferencije Karl Lehmann, mainzski biskup, te würzburški ordinarij. Ovaj je spomenuo da je kardinal Bea djelovao cijelim svojim bićem, a poslije smrti našli su mu u časoslovu životni program sročen u četiri kratke rečenice malo prije smrti: 1. vršenje Božje volje, 2. radosna molitva, 3. nesebično služenje i 4. donošenje radosti svima koje susrećem. U svom golemom radu oko sjedinjenja kršćana kard. Bea bio je mišljenja da svi trebaju „činiti korake (pomake) prema središtu vjere".

Ivan-Đivo Gundulić – Pjesnik hrvatske slobode i slavenske solidarnosti

(Uz 400.000 obljenicu rođenja i 350. obljetnicu prerane smrti)

„Postojimo samo mi i toliko koliko smo bili slobodni, svoji i mudri – toliko smo bili Gundulić." *Slobodan Prosperov Novak*

Ove se godine sjećamo plemenitog Ivana Gundulića, velikoga hrvatskog pjesnika, uglednog dubrovačkog državnika i vlastelina, praktičnog kršćanina, „svijesti i savjesti svoga doba" (J. Ravlić).

Ivan Gundulić se rodio 8. siječnja 1589. u uglednoj dubrovačkoj obitelji, u kući Frana, trgovca dubrovačkog i pet puta kneza Republike sv. Vlaha, i Dive Gundulić. Mali Ivan rođen je točno godinu dana poslije vjenčanja njegovih roditelja. Kad su mu bile tri godine, otac Frano se zbog novčanih neprilika odriče skrbništva nad njim i povjerava ga trojici skrbnika, davši mu i imanje kojim će oni upravljati. Skrbnici su povećali Ivanov imutak trima nekretninama i brinuli se dalje za njegov odgoj. Dubrovnik, „kruna hrvatskih gradov", u to je vrijeme grad-država – Republika Sv. Vlaha – s velikim ugledom u Europi i svijetu. U vazalnom je odnosu prema turskom Sultanu, kojemu plaća godišnji tribut (danak). Istra, Primorska i Dalmatinska Hrvatska u to su vrijeme pod Venecijom, a dijelom pod Osmanlijskim carstvom; „ostaci ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva" su pod Austrijom, a Istočna Hrvatska s Bosnom pod Osmanlijama. Dubrovnik živi u tim teškim vremenima bez oskudice. Temelj njegova blagostanja bila je njegova mornarica. On živi u to vrijeme od zarade svoje flote na prevoznini za tuđi račun. Trgovinom se uz vlastelu bave i imućniji pučani. Taj građanski element u rijetkim slučajevima dobiva, zbog ekonomske moći, plemićke titule. Inače, sve državne poslove vode domaći plemići.

Materijalna dobra stečena trgovinom i mudrom upravom služe i za brižnu skrb o kulturnom i religioznom procvatu Republike. Grad je pun katoličkih crkava i samostana, plemićkih palača, lijepih kuća imućnih pučana, škola, majstorskih radionica... Zbog toga ga Hrvati zovu „hrvatskom Atenom". U tom katoličkom ozračju stječe Ivan Gundulić znanje na humanističkoj gimnaziji, gdje je imao odlične učitelje u poetici epskog pjesništva. Ivan dobiva uz to temeljitu vjersku pouku kod dubrovačkih isusovaca, a s njom i solidnu humanističku kulturu. Neupućeni publicisti u Hrvatskoj i drugdje danas tvrde da je Ivan morao slušati njihove propovijedi i da su došli u Dubrovnik po diktatu Pape. Došli su u Dubrovnik na poziv Republike Sv. Vlaha, jer su svuda slovili kao vrsni odgojitelji, širitelji školstva i kulture. S njima dolazi u Dubrovnik i nova kulturna epoha baroka. Vremena pustopašne renesanse su prošla, barok vraća ljude skrušenosti. „Isusovci, majstori duša, otkrivaju ljudima grijeh, za zla novoga doba nameću pokajanje" (J. Horvat). Taj duh baroknog skrušenja zahvatio je i Gundulića. On je već u mladosti počeo pisati ljubavne pjesme i melodrame. One su mu poslužile kao dobra vježba u tematici i stilskom izražaju. Te svoje mladenačke radove on će kasnije, u predgovoru svojoj prvoj tiskanoj knjizi „Pjesni-

Ivan-Đivo Gundulić, veliki i stari hrvatski pjesnik

ma pokornima kralja Davida" (1621), nazvati „kao porod od tmine" i odreći ih se. Godinu dana ranije izjavit će za sebe da je postao „krstjanin spjevalac."

Ivan Gundulić postaje 28. svibnja 1608. godine članom Velikog vijeća ne navršivši ni dvadesetu, a 18. svibnja 1615. postao je prvi put knezom u Konavlima. 1619. g. preuzeo je po drugi put istu dužnost. Čini se da se njegovim sugrađanima njegov književni rad nije previše sviđao, jer kasnije ne postiže u Republici viših položaja. Gundulićeva zaokupljenost pisanjem navodila ga je izbjegavanju sastanaka Velikog vijeća. Zbog toga je bio prekoravan. „Kako su morale izgledati dosadne one duge sjednice, na kojima se raspravljalo i o tome kako ugoditi Turcima, a ne zamjeriti se kršćanskim silama; kako poslati u Carigrad poklonstvene deputacije i odabrane darove, a on je već razmišljao kako je sve prolazno, da zub vremena rastače svaku vlast" (Kadić). U takvim neprilikama živio je i radio Ivan Gundulić, koji je 1628. oženio Niku, kći pokojnoga Šiška Petra Sorkočevića i žene mu Made. S njom je imao tri sina: Franu, Matu i Šiška i dvije kćeri: Madu, koja je postala časnom sestrom, i jednu nepoznata imena. 1636. postao je senatorom, a dvije godine kasnije i članom Maloga vijeća. Kako se bavio intenzivno cijeloga života pjesništvom, a po zanimanju je državni činovnik, nije mu za popravljanje vlastitog imovinskog stanja ostajalo dosta vremena. No, baš zato su njegova djela još draža, jer su nastala u nevolji svake vrste. Gundulić je umro 10. prosinca 1638. ne navršivši ni pedesetu godinu života. Pokopan je u franjevačkoj crkvi u Dubrovniku.

Da je poživio još koju godinu, zasigurno bi zbog svog ugleda i čestitog života bio biran za kneza Republike. Nije doživio ostvarenje svoga životnog sna, „oslobođenja slavenskih naroda ispod turskog jarma, ali je njegova ideja ipak pobijedila, jer Azijata više nema u našim stranama. Kao što će se grobni prašak Luke Botića za slobodu razigrati, tako će i Gundulićev, kada budu nestali svi tirani" (Kadić).

Književni rad

Sistematski prikaz cjelokupnog književnog rada Ivana Gundulića zahtijeva više prostora i iščitavanja. Zato ću se zadržati na kraćem prikazu samo triju velikih djelâ Ivana Gundulića: svežnjiću duhovne lirike **„Suze sina razmetnoga"** (1622.), pastirskoj igri ili pastoralnoj melodrami **„Dubravka"** (1837.) i epu **„Osmanu"** (1826.).

Duhovna lirika

Negdje u sredini svoga životnog vijeka, 1620. godine, Gundulić u posveti Maru Buniću, koja je zgotovljena kao predgovor njegovu prvom pisanom djelu „Pjesni pokorne kralja Davida" (1621.), priopćava Buniću i čitateljima svoj veliki naum. „U toj posveti, (...) Gundulić je, za razliku od Dantea Alighierija koji se 'nel mezzo del camin' odlučio spustiti u pakao, odlučio da na polovici svoga životnog puta iz pakla izađe na svjetlost. Posveta iz 1620. svjedočanstvo je o tom trenutku. Ona bilježi trenutak u kojem jedan veliki duh, gotovo flagelantski, odbacuje sav svoj dotadanji rad nazivajući ga 'porodom od tmine'. Gundulić tu hladnim ali uzvišenim stilom, precioznom ali i preciznom rečenicom svoj 'porod od tmine' u tmini ostavlja, a izlazi na svjetlost, svjetlost što ne mora biti svjetlost vanjska već svjetlost unutrašnja" (P. Novak). Taj su 'porod od tmine' Gundulićeva mladenačka ljubavna lirika i melodrame. Ta su djelca prepuna renesansne pustopašnosti, životne radosti i bezbrižnosti. Odsada će do kraja svog vijeka pisati i živjeti kao „kršćanin spjevalac". Gundulić napušta renesansu i priklanja se miru baroknog skrušenja i životne ozbiljnosti. Kratko pojašnjeno: barok je umjetnost kontrasta (suprotnosti) između duha i tijela, vrline i grijeha, neba i zemlje, još kraće: boj svjetla protiv tame. Vrijeme je to posttridentinske katoličke obnove i protureformacije. Ono je

još ozbiljnije baš u Gundulićevo zrelo doba, kad Srednjom i Sjevernom Evropom bjesni Tridesetgodišnji rat (1618. - 1648.). Gundulićeva je religioznost iskrena, duboka, abez nje ga se ne može shvatiti. Upravo ta komponenta Gundulićeve duboke religioznosti nije dovoljno razrađena u znanstvenim prikazima njega i njegova djela. Iznimke čine dr. Dunja Fališevac i dr. Slobodan Prosperov Novak.

„Suze sina razmetnoga" - to je religiozna poema koja obrađuje Isusovu prispodobu o izgubljenom sinu (Lk 15). To je „jedno od najljepših djela cjelokupne hrvatske književnosti, djelo dubokoga religioznog i pjesničkog nadahnuća. Izražajno gotovo savršen, jezično neobično živ i bogat, taj spjev u tri 'plača' ('Sagriješenje', 'Spoznanje' i 'Skrušenje'), koji se i danas može s užitkom čitati, zrcali pjesnikovu vjeru u duhovna dobra (D. Horvatić):

„I nesvjestan ja sam mogo
Boga ostavit pri taštini,
ki je dobro pravo i mnogo,
put i život moj jedini -
put po komu tko se puti,
nikad neče poginuti".

U **drugom „plaču"** (Spoznanje) razmetni sin, skitnica i potepuh vraća se k sebi i pameti:

„Ah, sad imam pamet hitru:
sve je što svijet gleda i dvori,
na na ognju vosak, dim na vitru,
snijeg na suncu, san o zori,
trenutje oka, strila iz luka
kijem potegne snažna ruka.

Ah, nije život ljudski drugo
neg smučeno jedno more,
neg plav jedna kû udugo
biju vali kako gore;
i sred ovijeh netom tmina
čo'ek se rodi, mrijet počina...

Mru kraljevstva, mru gradovi,
i njih plemstvo trava krije,
a er je umrli život ovi,
čo'ek u srcu miran nije;
a svaki dan vidi očito
da nije ništar vjekovito..."

U **trećem „plaču"** (Skrušenje) razmetni je sin svjestan duboke bijede u koju se sam uvalio. Nakon dugih borbi sa samim sobom, shrvan prazninom bježanja od sebe i od Boga, on milošću Božjom smaže snage za put u očinski dom i očev zagrljaj:

„Primi od sina ponižena
molbu, i celov dâ mu tada,
i sred dvora razvedrena,
gdje vijek sunce ne zapada,
povede ga rukom svojom
da rasladi trud pokojom."

Duboke i iskrene su to misli. One su se mogle roditi srcu religioznom, te misli izviru iz proživljenog iskustva. Toplina tih stihova grije i danas slične duše, učeći ih, da ova dolina suza nije posljednja domovina. Neobično mi se svidjela pjesnička slika „dvora razvedrena, gdje vijek sunce ne zapada." Koje li aktualnosti kad se primijeni i na Gundulićevo vrijeme. Svojevremeno je habsburški car, Karlo V., jednom rekao da u njegovu carstvu sunce ne zalazi. U Gundulićevo vrijeme to Španjolsko carstvo već je dobrano potamnjelo i pjesnik nas uči da jedino u Božjem kraljevstvu „sunce ne zapada". Lako je moguće da je Gundulić prspodom mislio na stvarne dubrovačke razmetne sinove „koje on poziva da ostave zabave koje im zlato pruža, jer da će ih ubrzo svatko tuđi napustiti i da se vrate ocu - svojoj državi" (J. Ravlić). Ne odnose li se te duboke misli i na nas u tuđini?

Uz religioznu poemu „Suze sina razmetnoga" Gundulić je napisao i druga manja djela prožetih iskrenom vjerom, kao npr. opširnu pjesmu **„Od veličanstva Božjijeh"**, koje svjedoči o odličnom poznavanju teologije svoga vremena, baš kao i ondašnje poetike i filozofije.

Gundulićev rođak, isusovac Marin Gundulić, poučavao je u hrvatskome jeziku Ferdinanda II., toskanskog kneza. To se toliko svidjelo Ivanu da je, u povodu vjenčanja Ferdinandova 1637. godine napisao pohvalnicu **„U slavu visine privedre Ferdinanda Drugoga, velikog kneza od Toskane"**. U pjesmi se vidi Gundulićevo rodoljublje, oduševljenje što je jedan strani plemić učio hrvatski, zbog čega mu je „vas slovinski narod haran".

„Dubravka"

Pastirska igra, pastoralna melodrama **„Dubravka"** prvi put je izvedena u Dubrovniku o blagdanu sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovačke republike. Gundulić je je pisao u dane svojih sretnih zaruka i vjenčanja. Obiteljska idila i sreća pravoga kršćanskog braka bit će snažan poticaj njegovu stvaralaštvu. „Dubravka" je podijeljena u tri čina i više skazanja (tri puta po devet). Radnja se zbiva izvan grada, u nekoj Dubravi, gdje nekoliko pastira čezne za lijepom Dubravkom, a ona već od svoga djetinjstva želi samo svoga Miljenka. Od starine je u Dubravi običaj, da se o blagdanu slobode Dubrave, najljepši mladić vjenča s najljepšom djevojkom. Potkupljeni suci dodijele Dubravku bogatom ali starom i ružnom Grdanu. Sve se to zbiva u poganskom vremenu, kad još o sudbini ljudi odlučuju mnogi bogovi.

Kod prinošenja žrtve za sretno vjenčanje „plam na ognju potamni... tle se ustrese, crkva od groma bukom zamni, a tup Lerov znojaše se." Ta zla znamenja preplaše puk i podstreknu ga na žarku molitvu. Tek „na došaste Miljenkovo / prista trešnja, gromnja umuknu,/ prosvjetljenje oganj novo/ uze i u čas plamen buknu." Tada pravi mladenac Miljenko i Dubravka prinesu na „svetilište" grančicu masline i rumenu ružicu. To učiniše i drugi pastiri. Potom redovnik započne, a sav skup prihvati svečanu pjesmu u čast slobode „plemenite Dubrave":

„O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
dar u kom sva blaga višnji nam Bog je dô,
uzroče istini od naše sve slave,
uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit plata tvoj čistoj lipoti."

Na kraju su svi sretni, jer je pobijedila pravda. Redovnik zbori zanosno molitvu nebu za spokojni život u Dubravi gdje: „Skladni puci, mirna sela,/ travna polja, doba ugodna,/ pune njive, dubja plodna,/ rojne pčele, stada cijela." Taj hvalospjev Dubravi i njezinoj slobodi je realan, jer u Dubravi vladaju božanska načela pravednosti, istinitosti, ljepote i dobrote. Ta svečana pjesma slobodi nešto je najljepše u cijeloj melodrami. Samo se na prvi pogled čini da je radnja „Dubravke" bezvremenska, mitska i idealizirana. Očito je da se iza Dubrave skriva Dubrovnik, iza Primorja Hrvatsko primorje pod mletačkom silom: „Po njih svijeh srdita trči i rži,/ i grabi i hita i u noktijeh sve drži." Iza te „srdite zvijeri" skriva se mletački lav, simbol Venecije. Oštroumni Ribar iz „Dubravke" vidi velike razlike između stanja pod mletačkom vlašću gdje vlada pokvarenost i stanja u Dubrovniku gdje se sloboda i pravda ni za kakva blaga ne mogu kupiti. Gundulić je kritičan i prema svojoj Dubravi i kudi raskoš i gizdu domaćih žena: „.... sad čut mladi neće svjeta,/ nit od istijeh njih otaca", kao i ispraznost svakodnevice kod većine ljudi. Gundulić vjeran svom kršćanskom pogledu na svijet, gleda slobodu kao dar koji ne samo „višnji nam Bog je dô", nego i kao „uzrok istini", „dakle nešto vrijedno tek miljenika kršćanski odgojena naroda, tek onih uzvišena morala" (S. M. Kočan). Ne zaboravimo još nešto: takve himne slobodi još nema u književnostima drugih evropskih naroda. Ispjevana je 200 godina prije Francuske revolucije, koje se upravo ove godine sjećamo. San o slobodi Hrvati će još dugo sanjati. **(svršetak u narednom broju)**

Juraj Planinc

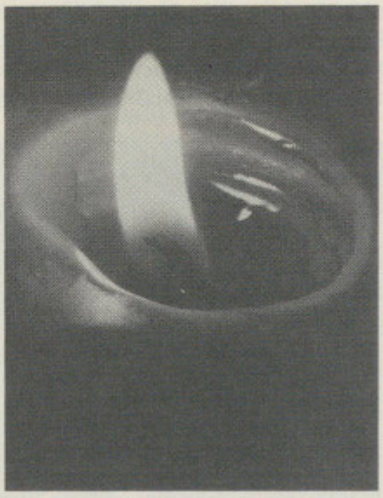

Vjera u vječnost zamjetljiva je u svakom djelu „pjesnika hrvatske slobode"

Duhovne vježbe hrvatskih misionara u Evropi

Osobniji i dublji susret s Isusom Kristom

U wiesbadenskom Naurodu, u Wilhelm-Kämpf-domu, održane su od 16. do 19. listopada 1989. godine duhovne vježbe za hrvatske misionare u Zapadnoj Europi koje je vodio hrvatski isusovački eksprovincijal **dr. Marko Matić,** rodom iz duvanjske Liskovače. Ovogodišnje duhovne vježbe, u kojima je sudjelovalo devedesetak svećenika, bile su po mnogočemu slične dosadašnjima, a opet različite. Voditelj je naime sva svoja izlaganja, razmišljanja i nagovore iznosio u obliku egzegetskih tumačenja evanđeoskih izvještaja, koje bi, tu i tamo, potkrijepio navodima i shvaćanjima velikana duha, kako suvremenih, tako i starijih, gdje je Augustin nekako najčešće dolazio do riječi.

Odmah na početku otac Marko reče: „Tko ne pozna Pisma, ne pozna Krista; tko ne pozna Pisma, ne pozna čovjeka!" Misionarima gotovo naredi da kroz Pisma traže lik Isusov i da onda poput njega misle, govore, djeluju. Upozorio ih je da se „ne naviknu na Božju riječ", tako da ih ona više ne zahvaća. Iz probranih evanđeoskih tekstova – Jerihonski slijepac, Posljednja večera, Navještenje, Uskrsnuće... – voditelj je snagom biblijskog razmišljanja ukazivao na ono najsržnije u Isusovu životu i u životu njegovih učenika. Govoreći o Isusovu uskrsnuću kaza da ono nije „privatan događaj", nego početak novoga čovječanstva. Napomenu da je uskrsnućem dio naše materije stigao u završnicu i da vjera u uskrsnuće, koja ne izvire ni iz židovske niti grčke filozofije, mora biti vodilja vjerničkog života, kvalitativno novog, koji isključuje svaki povratak u prijašnje. Polazeći od gledanja Luke evanđeliste da je Isus stalno „na putu", predavač je upozorio da i Isusov učenik, svećenik, mora biti bez prestanka „na putu" s Gospodinom, na putu u „Jeruzalem križa i služenja", a ne „kraj puta", kao što je to bio jerihonski slijepac. Svi su nagovori išli za tim da slušatelji uspostave osobniji i dublji kontakt s Isusom Kristom. Zanimljivo je bilo konstatirati da isključivo biblijske duhovne vježbe mogu biti zanimljive, svježe, zahtjevne, jer iz svake svetopisamske zgode izbija potreba radikalne metanoje, zaokreta prema Bogu. Vraćanje k Pismu, razglabanje Evanđelja, učenje Evanđelja – pa to je ono prvo i pravo znanje, prvi i pravi posao onih koji su povjerovali Kristu. Ta je istina, nažalost, često zatamnjena svime i svačim.

U večernjim satima bilo je razgovorâ (s hrvatskim književnicima) i dogovorâ. Kratki izvještaj **mons. Vladimira Stankovića** o teškim ekonomskim prilikama u Domovini i o potrebi još većega zauzimanja hrvatskih misija u inozemstvu da se pomogne pojedincima i obiteljima u nevolji, bio je potresan. Naišao je na stopostotno solidariziranje nazočnih svećenika koji obećaše svesrdnu pomoć. Monsinjor je najprije upozorio na pismo kardinala Kuharića u kojem on traži da se u župama nastoji svakako pomoći, i to organizirano, onima koje su snašle ekonomske nedaće. Iz Pisma hrvatskih biskupa, upućenog iz Đakova (4. 10. 89.), citirao je stavak: „Gospodarska kriza progresivno, materijalno i duhovno, osiromašuje osobito radnike i seljake dovodeći ih na rub bijede, posebno penzionere i sebi pripuštene

Dr. Marko Matić govori o osobnijem susretu s Kristom Gospodinom

starce, a da se – uza sve pokušaje koje ne sporimo – još ne vidi opća odlučnost da se prihvati djelotvorniji model gospodarskog djelovanja." Mons. Stanković spomenuo je i činjenicu da se 250.000 Zagrepčana ne može jednom dnevno najesti i naveo kako je Njemački karitas poklonio nekoliko ultrazvučnih aparata nekim bolnicama u Domovini. Prije par godina bolnice te aparate nisu htjele uzeti iz ideoloških razloga, naravno. Danas je stanje sasvim drukčije.

Misionari su obećali velikodušnu pomoć. Kako će se ona organizirati, još nije utanačeno. Kardinal će u tom smislu uputiti pismo svim misijama, a poslije toga bit će, najvjerojatnije pri Naddušobrižničkom uredu u Frankfurtu, otvoren posebni konto na koji će se slati financijska pomoć domovinskoj braći i sestrama u nevolji, koja će se dijeliti preko Zagrebačkog karitasa. Slat će se i živežne namirnice, odjeća i sl. Mons. Stanković i okupljeni svećenici žive u nadi da će Savezna carina te pošiljke osloboditi od carine. Zaključeno je da ta akcija organizirane socijalne skrbi „krene" još prije ovogodišnjeg Božića.

Za vrijeme duhovnih vježbi misionarima je ponuđen veliki izbor knjiga, kalendara, kaseta, čime su se oni izdašno i poslužili. *Iv.*

Dio misionara na pokorničkom bogoslužju koje je predvodio o. Marko Matić, bivši isusovački provincijal

Kad bi svaki Hrvat u Saveznoj Republici Njemačkoj darovao godišnje samo jednu njemačku marku za braću u nevolji, došli bismo do impozantne svote od blizu 400.000,- DM. Jedna marka solidarnosti mogla bi tako „bregove prenositi".

Viđeno očima hrvatskog književnika

„Do nebesa…" uz obalu Majne

(Točno u podne na nedjeljnjoj hrvatskoj misi u Frankfurtu na Majni)

Nedjeljno jutro nad Frankfurtom nije bilo baš veselo. Kiša je pomalo rominjala kao da nikada ne želi prestati. Za večerom, dan prije, fra Petar mi je rekao:

– Vidjet ćeš sutra točno u podne mnoštvo svijeta, našeg hrvatskog svijeta, kako se okuplja pred crkvom i kako jedva čeka početak bogoslužja. Sve su to ljudi koji ne dolaze u crkvu samo da se sretnu, već oni koji vjeruju u Gospodina i koji se mole da se što prije vrate na rodnu grudu, koja im je svima u srcu!

Gledao sam mnoštvo u crkvi, kako naši Hrvati u Frankfurtu kažu, u katedrali, makar nema status katedrale, dok je fra Nediljko propovijedao. Ozarena lica hrvatskih vjernika tražila su svoj smiraj i pomoć kod svoga Boga, a oči su im plamtjele od vjere u tog Boga, u svog Boga, u Stvoritelja koji im srca osvaja u teškim tuđinskim noćima.

Morao sam zaplakati nad tim prizorom: preko 1200 Hrvata, muževa ozbiljnih lica, žena ozarenih obraza, djece sretne što su s ostalom hrvatskom djecom, mladosti koja pjeva svome Bogu i moli ga u isto vrijeme da ih ne utopi u moru tuđine i da ih jednoga dana vrati na obale hrvatske domovine, tamo odakle su došli u taj tuđi svijet njihove majke i njihovi očevi. 1200 Hrvata, impozantna brojka u jednoj crkvi, duša bi radi toga broja Hrvata na jednome mjestu od sreće plakala i ronila suze radosnice. 1200 Hrvata, impoznatna brojka u njemačkoj crkvi, daleko od domovine, dio raseljene i lutajuće Hrvatske, dio hrvatskoga naroda na svjetskim bespućima – osjećam kako će mi duša proplakati od žalosti, kako će mi bol oviti grudi i kako ću zaridati nad sudbinom moga naroda, nad sudbom svih tih putnika po svjetskim meridijanima, nad sudbom Hrvata u tuđini.

Divni su to ljudi, pobožni i s puno ljubavi u svojim srcima za našu domovinu, za onu domovinu dolje na jugu Europe, za Hrvatsku majku koja raširenih ruku čeka njihov povratak i moli Krista da ih, bar dio, vrati natrag kako nam polja ne bi ostala prazna, kako bi nam otoci opet oživjeli i na njima se čula pjesma mladosti i smijeh veselih i razrdaganih ljudi na svojim obalama, koja moli za narod da se vrati i da skupa sluša žuborenje životnog potoka, koji nas vodi k sreći i koja nam daje garanciju da ćemo opstati i da se neće zatrti sjeme naše.

„Do nebesa nek se ori…" bruje orgulje, orguljaš, doktor Josip Lucić, omiljeli čovjek među našim ljudima, skladno prebire tipke, a mnoštvo od tisuću i dvjesta duša zanosno pjeva tu staru, tu lijepu, tu milozvučnu pjesmu katolika-Hrvata „… stijeg Hrvata, srce Krista…"

Na proslavi 750.obljetnice Frankfurtske katedrale bio je nazočan i kardinal Kuharić. U toj prigodi posjetio je i nekoliko naših obitelji u Frankfurtu. Na slici: u gostima kod I. Ivišića (desno) i L. Klapeža (lijevo).

Ori se pjesma crkvenim lađama, a ozarena lica hrvatskih ljudi, u tuđem svijetu, u frankfurtskoj crkvi, svojom pjesmom daju hvalu Bogu i nama daju na znanje da se njihov domovinski duh, njihova pripadnost hrvatskom narodu, nisu ugasili, da se nikada neće ugasiti i da su oni, ipak, tu, u tuđoj zemlji, ipak, samo privremeno i da neće dozvoliti da Majka ostane bez djece svoje!

Suze su tekle niz moje lice. Nisam znao da li plačem od sreće što ih toliko vidim na jednom mjestu okupljene ili radi toga što sam ih u tuđemu svijetu našao tako puno, koji su napustili Hrvatsku i koji se ljuljaju u tuđinskoj lađi sa željom da se domognu „obala" koje nazivamo jadranskim, dalmatinskim, ličkim, bosanskim, hercegovačkim, slavonskim, krbavskim, srijemskim, primorskim, istarskim i svim ostalima.

Ipak, siguran sam da nisu ti Hrvati izgubljeni dok se među njima kreću fra Bernardo, fra Ignacije, fra Nediljko, fra Draško, fra Petar, fra Ante, fra Ivan… i svi ti divni franjevci, dok se kreću don Ivan, don Srećko, don Mato, don Anto i svi ostali svećenici hrvatski. Oni su garancija da će privremenost boravka u tuđini doći do kraja i da će se ti ljudi kadtad vratiti na rodnu hrvatsku grudu. Čvrsto vjerujem u fratre, u svećenike i u svu ostalu vojsku onih koji rade na spasu i duša i naroda raseljenih Hrvata u tuđini! U tu moju vjeruju uvjerila me i nedjeljna Misa u Frankfurtu koju je služio fra Nediljko, a asistirao mu fra Draško. *Mate Talijančić, hrvatski književnik*

STUTTGART

Papa Ivan Pavao II i Ujedinjena Evropa-Hrvati i 1992.

U Hrvatskoj katoličkoj misiji u Stuttgartu 15. listopada održao je predavanje hrvatski isusovac **o. Božidar Nagy,** sada dušobrižnik za Hrvate u Parizu, o aktualnoj temi: „Papa Ivan Pavao II, Ujedinjena Evropa, Hrvati i 1992". Predavač je najprije ukratko prikazao razvoj ideje Ujedinjene Evrope koja svoj zamah prema konačnom ostvarenju zadobiva nakon 2. svjetskog rata stvaranjem Europskog Vijeća i potom Europske Ekonomske Zajednice. Posebnu važnost za svakog europskog katolika predstavlja međutim činjenica da ovu ideju ujedinjenja europskih naroda svesrdno promiče Katolička Crkva na čelu sa sadašnjim papom Ivanom Pavlom II, koji je ovoj temi posvetio brojne svoje govore. Vrhunac Papina nastojanja u tome smislu bio je njegov pohod europskim institucijama u Strassbourgu prošle godine. O. B. Nagy dao je potom kratki prikaz nazočnosti europskih ideja u Hrvatskoj, što se posebno vidi kroz napise u društvenom tisku. Naglasio je da su europske ideje daleko prisutnije među Hrvatima u domovini nego među hrvatskim iseljenicima po europskim zemljama. Naglasak predavanja bio je u pitanju: Što će se dogoditi s oko 400.000 Hrvata koji će se zateći nakon 1992. godine na teritoriju buduće Ujedinjene Europe? Da li će biti osuđeni na „hrvatsku smrt", tj. na polaganu asimilaciju, utapanje i iščezavanje u kojoj od postojećih europskih nacija među kojima žive? Ili će biti priznati kao etnička skupina u svome nacionalnom i kulturnom identitetu od te velike zajednice europskih naroda. U tom slučaju bili bi to prvi Hrvati koji svoje iseljeništvo ne bi više živjeli u dimenziji „stranac-u-stranoj-zemlji" nego bi to bili prvi Hrvati slobodni građani Ujedinjene Europe, te šire domovine i zajedničke domovine svih Europljana, kako ovu ideju posebno naglašava sadašnji Papa. Da li će Hrvati nestati ili opstati nakon 1992. na teritoriju Ujedinjene Europe to će ovisiti o njima samima.

Što si budu izborili to će imati, ako se budu organizirali tako da Ujedinjena Europa čuje njihove opravdane težnje i zahtjeve, sigurno da uspjeh neće izostati. U živoj diskusiji koja je nastavljena nakon predavanja sa zanimanjem i radošću je primljena vijest da je upravo tih dana osnovan Europski savez hrvatskih društava sa sjedištem u Berlinu, a što bi mogao biti prvi korak prema traženju svoga mjesta za hrvatske iseljenike u budućoj Ujedinjenoj Europi nakon 1992.

BADEN (Švicarska)

13. „Rumeni list"

Svake godine u jesen Hrvatske katoličke misije u Švicarskoj – a ima ih 6 – organiziraju susret mladih katolika Hrvata u ovom pitomom gradiću u srcu bogate i lijepe Švicarske. Ovaj dan prvotno je zamišljen kao susret katoličke hrvatske mladeži, ali zar mogu djeca bez roditelja, mladi bez svoje „vjerne pratnje", ili gdje li je to granica između mladih i „starih"? Prerastao je ovaj dan već odavno svoj skromni početak. Uz mirnu rijeku Limmat u gradskoj dvorani Aue, pored divnih travnatih terena, mladi žele biti zajedno.

Žele u zajedništvu pokazati svoje umijeće u raznim vještinama, počevši od pjesme i folklora, do raznih sportskih natjecanja.

Ovogodišnji dan, 1. listopada, bio je „Bogom dan": vedar, ugodan i „nasmijan". Rekoše da je bilo svijeta više nego ikada. Broje ga tisućama. Po slobodnoj procjeni oko 5–6 tisuća.

Od 9 sati redaju se misije: Basel, Bern, Lausanne, Luzern, St. Gallen, Zürich. Svi žele pokazati što su pripremili, što uvježbali, što naučili. Razne pjesme ispod našeg domovinskog podneblja uz koje smo i sami nekada iz „odrasli". Milina ih je čuti i pjevati.

Svečanu sv. Misu predvodio je dr. fra Ivan Dugandžić, tajnik Herc. franj. provincije. Njegov već dobro poznati glas iz Međugorja odjeknuo je velikom dvoranom, ispunjenom do posljednjeg mjesta. Poruka mladima i svim vjernicima: „Ne zaboravimo duhovno bogatstvo koje smo donijeli ili dobili s rodnih ognjišta. Dajmo ovom bogatom Zapadu duhovne vrednote i kvalitete koje nikada ne tamne."

Na pozornici u Badenu, u povodu 13. „Rumenog lista", izredali su se svi mladi umjetnici iz svih šest hrvatskih misija u Švicarskoj

Pozdravljajući mnogobrojne goste fra Karlo Lovrić, domaćin i predsjedatelj organizacijskog odbora, uz braću iz drugih misija zaželio je svima ugodan dan u zajedništvu vjere, molitve i raznode.

Popodnevni program je bio „kako za koga", ali svatko je sebi izabrao što mu „srcu godi". Netko pjeva, netko igra, netko pleše, netko gleda, netko „prazni" svoj novčanik. Netko ... Na koncu svih sportskih i kulturnih natjecanja nitko nije izgubio, nitko se razočarao. Svi „naši" su pobijedili.

Dan se bližio svome kraju, a ogromna masa mladih katolika Hrvata nikako da se spremi za povratak u „svoje" barake i stanove. Ovdje mu je najljepše. Svoj se sa svojim znade radovati, ali još kad bude na svome, onda će radost biti potpuna. Auto za autom, kolone kroz grad, a radoznali domaćini promatraju simpatične „face" iz Kroacije i pitaju se: „Tko rodi ove ljude, ovu mladost, da su ovako dostojanstveni, vedri i nasmijani." A kako bi se tek radovali da su negdje u nekom rodnom mjestu Lijepe naše! Možda ta želja (nekada) bude i naša zbilja. Dao Bog što prije!

Vladimir Ereš

BIELEFELD

Živo kamenje Crkve

Poslije duge priprave učinjena je i neposredna za krizmanike u Hrv. kat. misiji Bielefeld. Splitski nadbiskup **msgr. Ante Jurić** posjetio je hrvatsku zajednicu i podijelio sakramenat sv. krizme grupi od 58 mladića i djevojaka. Za tu veliku proslavu okupili su se domaći i njemački gosti: dekan Heinz Allgemissen, prelat Ludwig Hofman, vlč. Al. Hartli iz Kassela, vlč. M. Miljko iz Hamelna, vlč. Zdravko Čulić iz Dortmunda, p. Bono Lekić iz Münstera, vlč. Stipe Vrdoljak iz Hagena, p. Ante Kukavica iz Osijeka te p. Bernard Dukić iz Frankfurta.

Za vrijeme Mise Nadbiskup je naglasio da mladi danas moraju biti živo kamenje ugrađeno u Crkvu, u župu. Neka budu svjedoci onoga što im biskup čini na čelu. To jest, neka budu svjedoci Krista Raspetoga i Uskrsloga. To će jedino biti, ako budu slijedili poziv Duha Svetoga.

Mladi su pjevali pripremljene pjesme preko Mise. Pripremila ih je past. suradnica gđa Marica Mraz. Oko 900 vjernika našlo se tog dana 14. X., na svetoj krizmi. Svi vjernici uglavnom imaju pjesmaricu „Slavimo Boga" i aktivno sudjeluju u molitvi i pjevanju. Cijela se zajednica osjeća kao jedna obitelj, i mnogi nastoje sudjelovati u župnim pothavatima. Vjernici iz Splitske nadbiskupije pripremili su i svečanu večeru u čast svojeg Nadbiskupa i drugih gostiju. *-BD-*

Mons. Ante Jurić, splitsko-makarski nadbiskup, podjeljuje sakramenat sv. potvrde u Bielefeldu. Desno: naddušobrižnik p. Bernardo Dukić.

Razmišljanje

Tko to tamo pjeva

(„Nikolaus" i „Djed Mraz" zamjenjuju mjesto boravka)

Ljudi moji, ne samo da se dolje na Jugo-istoku ne zna tko pije a tko plaća, nego izgleda da nam to nije jasno ni ovdje na Zapadu.

Naime, dosada se „Sv. Nikolu" ili „Nikolausa" tamo dolje na Jugo-istoku zvalo „Djed Mraz", a sada se tako zove i ovdje među nama na Zapadu. Dosada je „Djed Mraz" dolazio samo u hladnom prosincu, a sada ga evo k nama preko cijele godine. Dosada je „Djed Mraz" obično bio muškarac s dugom haljinom i bradom, a sada to kod nas ovdje može biti i „Baka Mraz" s kratkom suknjicom i bez brade. Dosada je „Djed Mraz" dolazio sa zvončićem u ruci a sada dolazi s punim kamionom zveketala i trumbetala. Dosada je „Djed Mraz" pitao starije jesu li djeca bila dobra, a sada se raskrivi „Rock me baby!"

U ovoj zbrci počeo sam gubiti glavu pa se odlučih da razjasnim stvar. A da to ne bude „čula-rekla-kazala", ja, po onoj staroj, pođoh na sam izvor zbrke. Upitah tako jednog od tih „Djedova" koji se našao ovdje na Zapadu u svibnju ove godine o tome kako je zalutao na ove krajeve u to neobično vrijeme od godine. „Ne, moj dragi", reče on, „nisam ja zalutao nego ti nisi u toku. Tebi izgleda uopće nije poznato da se klima promijenila. Meni dolje gori pod petama pa sam morao doći ovamo. Uostalom, dolje više i nema 'Djeda Mraza' – postao je 'Nikolaus'". „Kako to?" – zapitam u čuđenju. „Pa dobro", reče, 'Djed Mraz', „ja sam uvijek bio u dogovoru s 'Nikolausom'. Kako je za njega klima dolje na jugu, a za mene na zapadu postala bolja, mi smo odlučili zamijeniti mjesta boravka. Ne budite smiješni, ja bih se dolje otopio, rasplinio, nestalo bi me".

Gostoljubljiv, kakav već jesam, ne nazvah dobrodošlicu „Djedu Mrazu" jer pomislih da ne bi bilo fair prema „Nikolausu" s kojim se nisam niti oprostio. Osim toga ne znam da li je to stvarno bio dogovor između njih dvojice ili je „Nikolaus" na prevaru istjeran. A ako je po đavlu tako, onda je „Djed Mraz" obični uljez i kao takvom ne mogu mu nazvati dobrodošlicu – pa ma koliko gostoljubiv bio. Ne, ne mogu.

Bio bih ja stvar razjasnio na licu mjesta, pa makar i fizički morao obračunati s „Djedom", ali se pobojah jer on nije sam nego ih ima čitava legija. Ako bih se počeo obračunavati i oni svi navale na me, mogli bi me zamrznuti, a njihovi pratioci staviti u hladnjak da se nikada ne razmrznem. Zato ću ja radije pokušati izdaleka razjasniti ovu zbrku i po potrebi pozvati druge u pomoć.

A da ne bih napravio još veću zbrku, reći ću ja „popu pop a bobu bob". Ali ne kao Stipe Šuvar. Njemu već na „Mil..." zapne bob u grlu a pop mu je uvijek bio crvena krpa koja mu pamet zamuti a jezik zaplete. A ja rado jedem bob s popom u društvu. Oprostite samo na redoslijedu. Radije bih najprije rekao „bobu bob" a o „popu" ću kasnije.

„Bob" je „Djed Mraz", a kad mu kažemo „bob", onda su to zabavni pjevači i grupe iz domovine koji sve više i više nadiru na Zapad, i kojima se sve šire i šire otvaraju vrata naših Hrvatskih katoličkih misija. Pa što to ima loše? Nema ništa. Neka se otvaraju i dobro je da se otvaraju.

Što meni stvara mučninu jest zapravo pogled u "dvoranu" kad oni iziđu i zatvore vrata. Što oni ostavljaju iza sebe? Ništa. Najčešće ništa i nekoliko maraka s kojima ne znamo što ćemo učiniti. Ne, ne znamo što ćemo učiniti („Ostavljaju", rekoh, a nitko mi se ne protivi).

Što se zapravo događa? Svi se vrlo dobro sjećamo da smo donedavno molili i kumili te iste pojedince i grupe, na koljena im klicali da dođu održati pokoji koncert, ali sve je bilo uzaludno. Ja ih razumijem. Nisu oni mogli kao svjesni „rodoljubi" doći i zabavljati „kontrarevolucionare", „antidržavni elemenat" i to u „klero-fašističkim" centrima na trulom Zapadu. Nisu mogli i šlus! A oni koji su usprkos svemu ipak izdali „rodoljublje" i odmetnički pošli na truli Zapad, k tom „antidržavnom", „kontrarevolucionarnom" i „klero-fašističkom" elementu vraćali su se pune kese i s čarobnim bojama iz nje renovirali svoje „rodoljublje". I neću se više truditi da razjasnim da li je to bilo „rodoljublje", pravo rodoljublje ili samo „markoljublje", jer može, uostalom, biti da je bilo od svega pomalo. A Bog zna čega najviše.

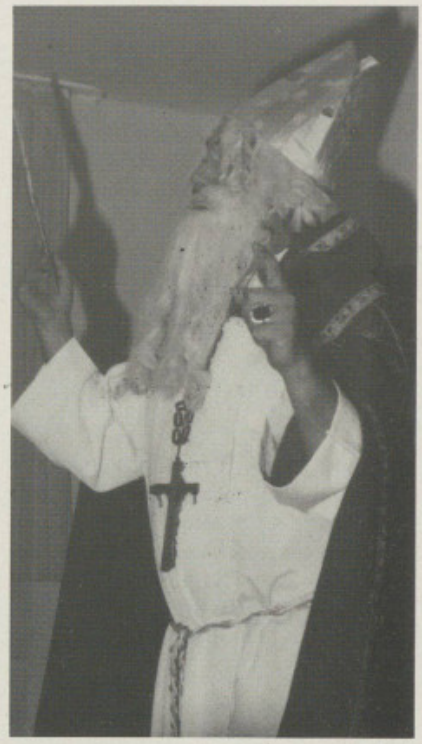

„Nikolaus" i „Djed Mraz" ponekada zamjenjuju uloge u našim misijama. Da li je to uopće potrebno?

Ja sad razmišljam ovako: stanje se očito promijenilo. I mislim: ili su svi postali „odmetnici" („rodoizdajnici"), ili su svi postali rodoljubi bez ovih rogova i repića, ili su pak svi postali „markoljubi". Vidi nevolje! Opet može biti od svega pomalo. A oprostite mi moj pesimizam, bojim se da je najviše ovih potonjih. I sve kad bi mi sve ovo matematički bilo jasno, moj se nemir ne bi slegao. Znači da je došlo vrijeme da kažem i „popu pop".

„Pop" je pop, a kad mu kažemo „pop", onda je to pop ili fratar i pastoralna vijeća, odnosno suradnici. Njima treba najprije odati priznanje jer su ljudi vjere. Oni čvrsto vjeruju da se obraćenja događaju i zato raširenih ruku prihvaćaju „obraćenike". Tako i treba. Što bi uvijek sumnjičili? Treba nam evanđeoske jednostavnosti i otvorenosti. Ja se stoga često ljutim na sebe jer mi se čini da mi toga nedostaje i postajem zavidan. Kao da sam sazdan na skepsi (sumnji) pa sve moram pretresti kao jugo-carinici. Zato ih nitko ne voli pa se bojim da... Ali kao za svaku stvar i svatko za sebe traži nekakvo opravdanje. Tako i ja. Tako se sjećam da negdje u sv Pismu stoji rečenica: „Po djelima ćete ih njihovim prepoznati." Eto, zato mene više ne zanima vrijeme dok su vrata otvorena, nego

ono što ostaje iza „zatvorenih vrata". Naravno da bi organizator, tj. naš „pop", morao unaprijed predvidjeti što će zapravo ostati. Ali tko to može. To se samo može iskusiti i onda na temelju iskustva povući zaključke za susret s nekim novim „Djedom Mrazom" ili ponovni susret s istim.

Evo, cijelo vrijeme dok ovo pišem mislim kako bih morao postati malo ozbiljniji. Ne mogu obećati ali ću pokušati.

Cilj zabavnih susreta u očima organizatora

Naravno, zabava je sama po sebi cilj samo ako postoji potreba za zabavu, ako je ona u pravo vrijeme i ako narav te zabave odgovara postojećoj potrebi. Postoji velik broj faktora koji utječu na ispunjavanje ovih triju uvjeta. A sve skupa ovisi o posebnosti situacije.

Uzmimo naš primjer. Živimo i radimo u inozemstvu. Umorni smo, nostalgični, pod stresom, itd. Da li nam je potrebna zabava? Da. Živimo u vremenu u kojem se ne snalazimo. Domaća nam ognjišta prazna, sagradili nova – jedno u Starom kraju a drugo u Novom, neodlučni smo kad treba odlučiti koju ćemo kuću učiniti domom. Djeca rastu, srastaju i srasti će sa sredinom koja nama još uvijek ostaje strana i u mnogo čemu mučna. Vlastita nas djeca ne razumiju a mi njih još manje, rodbina nam gladuje u Starom kraju, narod nam – kojem pripadnost tako glasno svojatamo – oskudijeva, a nama radna mjesta sve nesigurnija, ruke sve labavije, plaće sve niže, „potrebe" sve veće, itd. Da li nam je potrebna zabava? Da. Samo kakva?

Kakve su naše potebe za zabavom? U ovoj zbrci potreban nam je orijentir, u ovoj buci riječ, na ovom ledu oslonac, u ovoj strci mir, u ovom osjećaju praznine vrč nade koji će istisnuti strah. Da li narav naših zabava odgovara našim postojećim potrebama? Ne. Kažem ne, i za to se nikome neću ispričavati. Ne.

Postoji još jedna „zabavna" potreba, a to je potreba očuvanja hrvatske kulturne baštine i potreba da se stalno bude u kontaktu s kulturnim životom u domovini. Uspoređeno s domaćim kulinarstvom „Djed Mraz" (čit. u množini) je „Balkanplatte" na kojoj je najizrazitija „pljeskavica". A ni s kim se ne bismo složili da je „Balkanplatte" sve što imamo ponuditi kao znak kulturnog identiteta. Čini mi se da „Djed Mraz" uistinu ne nudi više. U jeftinom glazbenom umaku najčešće dobijemo još jeftinije suhoparne ili „premasne" tekst-odreske. A povrh svega nebulozna „pljeskavica".

Da i ne gaovorim o „zabavno" – religioznim potrebama i sadržajima kojih uopće nema, a koje bi organizator, snagom svog poslanja, trebao očekivati i zahtijevati. Nažalost, mnogi su zavedeni uzgrednim spominjanjem imena Božjeg tako da u „Djedu Mrazui" vide „Nikolausa". Isto se tako događa kad „Djedu Mrazu" uspije napraviti znak križa, kad objesi križ na lančić ili pak kaže da je i on vjernik. Pri tom se sjetim poznatog sociologa Esada Ćimića koji je za poratnu generaciju rekao da je preko noći postala ateistička i upozorio na opasnost takvoga brzog zaokreta. Čini mi se da se danas može ustvrditi suprotno. Naša generacija postaje preko noći religiozna. To treba prihvatiti, ali mu treba pripisati odgovarajuća vrijednost i upozoriti na opasnosti. Možda ćete reći da ste bili svjedoci upravo suprotnog.

Reći ćete da ste se uvjerili da je određeni „Djed Mraz" uistinu postao „Nikolaus" jer ima pjesme isključivo religioznog sadržaja. Da, i ja sam ih čuo. Taj „Djed" se uistinu trudio ali se nije makao od religioznog kiča. A ako trebam birati, onda radije ništa nego religiozni kič. No, to je priča za sebe.

Postoji još jedna zabavna potreba koju su poznavali i stari Rimljani a to je: „Kruha i igara". Mi imamo kruha, još nam je samo potrebno igara. Ne daj, Bože, da ovo bude cilj našim organizatorima. To je i Rim odvelo u propast.

Sad sigurno očekujete da kažem kako svim ovim „Djedovima" treba zatvoriti vrata, ili, drugim riječima, dati im nogu otraga. Ne. Ne, za ime Božje. Pa što onda hoću? Hoću zapravo da svi mi, a u prvom redu organizator, znamo što hoćemo i što možemo sa svim tim „Djedovima". A možemo puno.

Prošlo je vrijeme kad su oni nas ucjenjivali, ali to ne znači da je došlo vrijeme da mi njih ucjenjujemo. Nipošto i nikada. Došlo je vrijeme da mi njih možemo organizirati. A da bismo njih organizirali, moramo najprije organizirati sebe. Dokle god ne organiziramo sebe, oni će nas ucjenjivati (pa čak i pod plaštem „Sv. Nikole!").

Reći ćete: „Što bismo mi njih uopće angažirali, kad ne odgovaraju našim zabavnim potrebama". Oni zacijelo ne mogu ispuniti sve naše „zabavne" potrebe, ali nam mogu pomoći da ispunimo još neke potrebe koje oni sami ne mogu. Naime, za svaku zabavu treba odrediti cilj. Kako to u slučaju „Djedova" ne može biti veliki kulturni sadržaj, skoro nikakav religiozni, niti onaj koji bi trebao pomoći da rješavamo svoje osobne, obiteljske i društvene probleme, moramo naći neki drugi cilj.

Jedan od prvih ciljeva mogao bi biti **karitativni.** Imali smo nekoliko primjera gdje su se organizirale zabave sa svrhom prikupljanja novčanih sredstava za kulturne i socijalne potrebe. A takvih je danas mnogo. Mnogo, i previše, tako da bi trebalo svakoj takvoj zabavi, svakoj bez iznimke, odrediti jedan takav cilj. Mislim da bi i odaziv bio veći a, još važnije od toga, sudionik ne bi otišao s osjećajem da ništa nije dobio, da ništa nije učinio, već da je nešto izgubio. Možda bi i opet svoju prazninu ispunio pivom ali bi dobar dio te praznine ispunio i osjećajem da je učinio nešto za drugoga, za dobro, za kulturu, za brata u nevolji. Manje bi ga ponedjeljkom mučila žgaravica.

Zašto se ne bi mogao udružiti određeni broj misija u pojedinim regijama, kad to već ne ide na saveznoj razini, i osnovati jedno vijeće koje će organizirati „Djedove", birati ih i određivati honorar, osnovati jedan fond i odrediti svoje kulturne i karitativne ciljeve, bilo u misijama bilo u domovini. To bi omogućilo i manjim misijama da se uključe u takve akcije i od njih, koliko se to može, „profitiraju". To bi isto tako spriječilo pojedine „Djedove" da se osile, da ucjenjuju. Čemu služe regionalni pastoralni sastanci ako se ne razmišlja o ovim i sličnim stvarima. O kakvoj je suradnji onda riječ?

Uzaludan nam je naš hrvatski ponos ako se ne trgnemo sada u ovim kritičnim trenucima kad je mnogi naš subrat i sunarodnjak na rubu egzistencije, kad su mnoge kulturne ustanove na rubu opstanka, kad se ne mogu osnivati nove, kad omladina ne može studirati, kad kvalificirana radna snaga i kulturni radnici moraju napuštati domovinu. Što će naša djeca reći o nama kad svrnu svoj pogled na ovo naše vrijeme kad ono po-

(nastavak na 15. str.)

XIX susret hrvatske katoličke mladeži i biblijska olimpijada
Offenbach na Majni, 5.–6. svibnja 1990. godine

NA IZVORIMA EVANĐELJA

(Gradivo i pitanja za biblijsku olimpijadu)

Betlehemska zvijezda označava mjesto na kojem je Blažena Djevica Marija rodila Isusa Krista

Riječ Evanđelje znači „radosna vijest", „veseli navještaj" – nešto poput dobrodošlice koja tjeskobnom srcu donosi potpunu utjehu, otvarajući ga i nukajući da ljubi Boga i čovjeka i da poštuje sve stvoreno, ako se želi ostvariti u svoj svojoj ljudskosti.

Frankfurt/M., studeni 1989.

NA IZVORIMA EVANĐELJA

Povratak na izvore, povratak k povijesnom Kristu i prvoj zajednici njegovih učenika – Crkvi, jedan je od bitnih uvjeta istinske obnove kršćanstva. A sveti je Jeronim još davno kazao da Krista ne može poznavati nitko tko ne poznaje Svetoga pisma, kako Novoga, tako Staroga zavjeta.

U tom smislu treba shvatiti odluku o. Naddušobrižnika i njegovih savjetnika da se za dogodišnju biblijsku olimpijadu hrvatskih vjeroučenika, 5.5.90., u Offenbachu, izabere svetopsamsko gradivo, da se obradi tema **„Na izvorima Evanđelja"**. Toga poprilično teškoga posla prihvatilo se nekoliko naših misionarâ u Njemačkoj koji dobro poznaju svetozemaljsku i svetopovijesnu stvarnost.

Oni su temu podijelili na četiri glavna dijela: **1. Kratki pregled povijesti Svete zemlje; 2. Na izvorima Evanđelja** (po ovom se dijelu zove i čitavo gradivo za biblijsku olimpijadu); **3. Crkva u Svetoj zemlji; 4. Hrvati u Svetoj zemlji.**

Priređivači su svjesni svih manjkavosti u svom nastojanju da što jednostavnije i sadržajnije obrade zadanu tematiku. A tko to, zapravo, može na nekoliko stranica opisati Krista Gospodina, njegovo Evanđelje i njegovu zemlju, kad se znade tko je On, u čemu je njegova Vesela vijest i kad se ima na umu riječ već spomenutog sv. Jeronima, najvećeg naučitelja Svetoga pisma, da „svaki kamen u Svetoj zemlji ima svoju povijest".

Sastavljači biblijskog gradiva također su svjesni da su naveli vrlo velik broj imenâ, godinâ, krajevâ koje nije lako upamtiti. Ali, možda drukčije nije ni moglo biti, ako se željelo barem napomenuti ono najvažnije u višetisućnoj povijesti Izraela i objave koja je u Kristu dosegla svoju puninu.

Posebice taj problem dolazi da izražaja u drugom, glavnom dijelu ovoga gradiva. Njegov je autor htio povesti vjeroučenike po Svetoj zemlji, upozoriti ih na evanđeoske sadržaje i mjesta, ali i opisati sve tegobe koje je kršćanstvo moralo proći da sačuva svete uspomene na najvažnije događaje naše vjere. Zato toliki detaljni i česti opisi zidanjâ, rušenjâ, pa opet zidanja spomen-crkava ili kapelica na značajnim evanđeoskim mjestima.

Ovoga puta gradivu su dodani i slikovni prilozi koji će sigurno pomoći da vjeroučenici i drugi čitatelji lakše upamte ono što se odnosi na najbitnije događaje iz Isusova života. Osim toga, mnogi evanđeoski izvještaji nisu navedeni u cijelosti. To je učinjeno namjerno, kako bi vjeroučenici pri učenju, i odgovaranju, mogli pokazati više „kreativnosti".

Voda s izvorâ uvijek je osvježujuća. *Iv.*

I Kratak pregled povijesti Svete zemlje

U ovom poglavlju doneseni su samo najvažniji događaji iz povijesti Svete zemlje, vrlo kratko opisani. Nisu uvijek najuže povezani sa svetopisamskom objavom, ali bez njih se teško može dobiti cjelovit pregled povijesti Svete zemlje. Cijelo smo poglavlje, radi preglednosti i lakšeg pamćenja, podijelili na dva glavna dijela: 1. Povijest Svete zemlje do Isusova rođenja i 2. Povijest Svete zemlje od Isusova rođenja do naših dana.

1. Povijest Svete zemlje do Isusova rođenja

Početi svetozemaljske povijesti

Početak izraelske povijesti i Abraham. Što o tom znadeš kazati?

Oko **godine 1750.** prije Isusova rođenja iseljava **Abraham,** otac vjere (s njim počinje povijest Staroga zavjeta i Svete zemlje), iz Ura u Kaldeji (Mezopotamija) i stiže sa svojom svojtom u Kanaan. Kanaan, od Boga Abrahamu obećana zemlja, zvala se tako po plemenima Kananejaca koji su u njoj stanovali, a pokrivala je uglavnom primorsko područje današnje Palestine, odnosno Svete zemlje. Abraham se najprije nastanio u Sihemu. Zbog gladi u zemlji Abraham odlazi u Egipat. Po povratku iz Egipta nastanjuje se u mjestu Mambre kraj Hebrona (to je mjesto udaljeno četrdesetak kilometara od Jeruzalema). Poslije smrti svoje žene **Sare** on kod Hebrona kupuje jednu spilju za obiteljsku grobnicu u koju pokâpa svoju ženu i u koju će i sâm biti sahranjen. Iz braka sa Sarom rodi se Abrahamu **Izak** – koji s Abrahamom označuje početak postojanja izraelskog, izabranog naroda –

a iz braka s **Hagarom** (ropkinjom) rodio se Abrahamu sin **Jišmael,** praotac arapskih plemena. Izak je s **Rebekom** imao dva sina – **Ezava** i **Jakova.** Jakov poslije tajanstvene borbe s Bogom dobiva ime **Izrael** („Božji borac"), i po njemu se do dana današnjega zove tako izabrani narod.

Oko **godine 1650.,** Izakov sin, a Abrahamov unuk, **Jakov-Izrael,** koji ima dvanaest sinova – Ruben, Šimun, Levi, Juda (po njemu se zove Judeja, a i židovski narod), Zebulun, Jisakar, Dan, Gad, Ašer, Naftali, Josip, Benjamin, odlazi sa svojom obitelji u Egipat, gdje je njegov sin **Josip** postao faraonovim zamjenikom. U narednim stoljećima Izraelci će se jako razmnožiti u Egiptu. Faraoni-carevi ih dugo vremena ugnjetavaju.

Povratak Izraelaca u Zemlju obećanu

Oko **godine 1300.** u povijest izarelskog naroda ulazi **Mojsije.** On izvodi narod iz Egipta i vodi ga kroz pustinju natrag u Zemlju obećanu, u Kanaan, u kojem je živio Abraham, Izak, Jakov. Hod naroda kroz pustinju Sinaj trajao je punih četrdeset godina (zato je za Izraelce Staroga i Novoga zavjeta broj četrdeset vrlo značajan broj – Ilija ide do Božje gore Horeba četrdeset dana, Isus posti četrdeset dana, Isus uzlazi na nebo četrdeseti dan poslije uskrsnuća itd.). Mojsije ne ulazi u Zemlju obećanu, zemlju svojih praočeva (patrijarhâ). Umire na planini **Nebo,** na pogled Zemlje obećane.

Lik izraelskog vođe Mojsija i njegovu tragediju neulaska u Zemlju obećanu potresno je opisao hrvatski pjesnik **Silvije Strahimir Kranjčević** u svom **„Mojsiju":**

„... Izvedi narod moj; o Gospode,
Izvedi ga iz ropstva zlopatna,
I skini mu sa vjeđa pospanih
Još onu mrenu tvrdu, zlokobnu,
Što zastire sad oči njegove!
Spomeni se, da ropstvo nemilo,
Ko teško ono stijenje nadgrobno,
Na leđima mi tlači bratskijem,
I da nam ljuti naši krvnici
U utrobama djeci sudiše!...

... Da, tko je tebi pravo podao,
Slobodi da nas vodiš silovno
Po svojoj, – ko na uzici?!
Tek primio se srca očajno
I dvije mu oči suza zalije.
Još zadnjim trenom vid mu počinu
Na obećanoj zemlji Hanaan,
I glava mu se mrtvo obori.

A gromom grmnu riječ Jehove:
„I tebi baš, što goriš plamenom
Od ideala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš, kada počneš sâm
U ideale svoje sumnjati!"

Reci posljednju Kranjčevićevu strofu o „Mojsiju" **napamet**

Pod vodstvom Mojsijeva nasljednika **Jošue** (tako će se i Isus zvati), oko **1250. godine,** Izraelci ulaze u Obećanu zemlju (Kanaan). Jošua će podijeliti zemlju u koju je ušao kod Jerihona (najstarijeg grada na svijetu) na **dvanaest pokrajina,** a svaka će pokrajina nositi ime jednoga od dvanaest Jakovljevih sinova, prema kojima će se zvati i dvanaest izraelskih plemena. Najznačajnije će biti **Judino pleme** koje će nastaniti područje grada Jeruzalema i okolice. Blagoslivljajući sinove Jakov je za Judu rekao: „Judo, Tvoja braća slavit će te; svagda ti je šaka na šiji dušmana, sinci oca tvoga tebi će se klanjat... Od Jude žezlo se kraljevsko, ni palica vladalačka od nogu njegovih udaljiti neće dok ne dođe onaj kome pripada – kome će se narodi pokoriti" (Pos 49, 8 i 10). Spomenimo da će iz Judina plemena doći David, a iz Judino-Davidova Isus Krist. Sjetimo se riječi: „Isuse, Sine Davidov, smiluj mi se" (Lk 18,38). Činjenica da je Isus izabrao dvanaest apostola za najbliže suradnike dozivlje u pamet dvanaest sinova (plemena) Izraelovih.

Vladavina sudaca i kraljeva

Od **godine 1200. do po prilici 1030.** (dakle 170 godina) Izraelom upravljaju **suci** – Debora, Gedeon, Jefte, Samson, Samuel. To je vrijeme učvršćivanja vlasti izraelskog naroda u zemlji u koju je došao. Opće je mišljenje da je Jošua uveo u Obećanu zemlju oko 50.000 ljudi. U početcima je to, dakle, bio vrlo malen narod.

No taj mali narod je, uza sve ratove i bolesti, napredovao (velik broj djece za Izraelca je bio znak posebnog Božjeg blagoslova!) i oko 1030. godine dobiva kralja – **Šaula.** Kraljem će ga proglasiti, iza kako ga je **uljem** pomazao, prorok Samuel. O tome Sveto pismo kaže: „Tada Samuel uze uljanicu s uljem te je izli na glavu

Šaulu" (1 Sam 10, 1). Ovdje se valja sjetiti svetopisamskog značenja pomazanja. Pomazuju se kraljevi, Isus je pomazan Duhom Svetim, biskupi, svećenici. I krizmanici se također mažu, pomazuju svetim uljem da bi mogli vršiti svoju posebnu službu u narodu, u Crkvi. Saul je vladao oko 20 godina kao izraelski kralj. Većinu godina svoje vladavine proveo je u borbi s **Filistejcima** i u borbi sa svojim nasljednikom **Davidom.** Filistejci su bili piratski narod koji je živio uz sredozemne obale od Kanaana do Fenicije. Bili su vrlo spretni u vojnim vještinama, daleko jači od Izraelaca koje su dovodili u bezizlazne situacije. Tek će ih kralj David svladati i pokoriti. I Golijat je bio Filistejac. Najveći dio Svete zemlje zove se do dana današnjega **Palestina,** što bi značilo zemlja Filistejaca. Po uskom primorskom pojasu koji su obitavali Filistejci, grčki su i rimski pisci dali cijeloj zemlji ime Palestina.

Oko **1010.** godine za kralja je pomazan, poslije Šaulove smrti, **David,** iz plemena Judina. I njega je pomazao Samuel. Kraljevo sjedište bit će u prvih sedam godina u Hebronu. Poslije toga David preuzima vlast nad čitavim izraelskim narodom. Oko **1000.** godine osvaja **Jeruzalem** koji su držali Jebuziti i proglašava ga glavnim gradom Izraela, što je on i danas. Za svakoga Izraelca, a i kršćanina, Jeruzalem je posebno sveti grad, a David sveti kralj i sveti pjesnik koji je spjevao veliki dio svetopisamskih pjesama koje zovemo **psalmi.**

Kaži svojim riječima što znadeš o Davidu, židovskom kralju

Davida je na izraelskom prijestolju naslijedio godine **971.** njegov sin kralj **Salomon.** On gradi u Jeruzalemu, u kom ima i svoje sjedište, **veličanstveni hram** (968. – 960.). U tom se hramu, između ostaloga čuvala pustinjska mana i Mojsijeve ploče zakona sa Sinaja. Hram je svojom konstrukcijom, ljepotom i bogatstvom smatran jednim od „čuda" svijeta. Židovsko vjerovanje, a i narodni identitet, najuže su povezani s tim hramom. Isusovo učenje, odnosno propovijedanje, kao i propovijedanje Isusovih apostola, također je najuže povezano s tim jedinstvenim hramom.

Dioba kraljevstva

Poslije Salomonove smrti dolazi do podjele izarelskog kraljevstva. Južni dio kraljevstva pod Davidovom dinastijom obuhvaća još samo Judino pleme i južni dio Benjaminova plemena i zove se jednostavno **Judino kraljevstvo.** Jeruzalem je glavni grad toga kraljevstva. **Sjeverno kraljevstvo** o koje se otimaju različite dinastije, ujedinjuje ostalih deset plemena. Uskoro će se to kraljevstvo, po najvažnijem plemenu, prozvati Efraimovo kraljevstvo, a potom **Izraelsko kraljevstvo.** U početku je glavni grad toga kraljevstva Sihem, a onda Tirsa, pa **Samarija.** Između južnog i sjevernog kraljevstva, između Judina i Izraelskog kraljevstva, dakle, vladaju napetosti i neprijateljstva.

Asirsko i babilonsko sužanjstvo

Godine **722.** osvaja asirski kralj Sargon II glavni grad Izraelskog (Sjevernog) kraljevstva **Samariju** i odvodi u ropstvo vrlo velik broj Izraelaca, građana Izraelskog kraljevstva. Time završava to kraljevstvo. U toj nekadašnjoj pokrajini Izraelskog kraljevstva živi i danas mala skupina posebnog naroda koji se zovu **Samarijanci.** S obzirom na vjeru Samarijanci su vrlo blizi Židovima. Poslije propasti Izraelskog kraljevstva oni su se izmiješali s asirsko-babilonskim doseljenicima i uza sve što su ostali vjerni Mojsijevu zakonu poprimili su i neka poganska shvaćanja i običaje asirskih kolonizatora. Židovi ih po povratku iz babilonskog sužanjstva nisu više priznavali dijelom izabranog naroda i prezirali su ih kao rasno izmiješanu grupu. Samarijanci su se onda udružili u posebnu kultnu zajednicu koja je jako osuđivana od pravovjernih Židova. Novi zavjet govori na više mjesta o Samarijancima: prispodoba o milosrdnom Samarijancu (Lk 10, 29–37), Isus na Jakovljevu zdencu (IV 4,5–42) i dr.

Ispripovjedi svojim riječima sužanjstva izraelskog naroda

586. godine osvojio je babilonski kralj **Nabukodonozor** Judino kraljevstvo, razorio Jeruzalem i jeruzalemski hram, a narod odveo u babilonsko sužanjstvo, na babilonske rijeke. O čežnji tih zarobljenih Židova za Domovinom pjeva i jedan psalam. Ovjekovječio ju je operni skladatelj Giuseppe Verdi u svojoj operi „Nabucco", a u novije vrijeme grupa „Abba". Psalam 137. pjeva: **„Na obali rijeka babilonskih sjedasmo i plakasmo spominjući se Siona; o vrbe naokolo harfe svo-**

je bijasmo povješali. I tada naši tamničari zaiskaše od nas da pjevamo, porobljivači naši zaiskaše da se veselimo: 'Pjevajte nam pjesmu sionsku!' Kako da pjesmu Jahvinu pjevamo u zemlji tuđinskoj! Nek se osuši desnica moja, Jeruzaleme, ako tebe zaboravim! Nek mi se jezik za nepce prilijepi ako spomen tvoj smetnem ja ikada, ako ne stavim Jeruzalem vrh svake radosti svoje!"

Reci **naizust** *ulomak 137. psalma koji govori o zbilji Babilonskoga sužanjstva*

Godine 538. dopušta perzijski kralj Kir Židovima da izidu iz Babilona, iz sužanjstva, i da se vrate u svoju zemlju, u Jeruzalem. Kralj im je dopustio da ponovno sazidaju grad i u gradu hram. Samo se mali dio židovskih sužnjeva htio vratiti. Godine 516. posvećen je novi hram jeruzalemski.

Grci zauzimaju Svetu zemlju

Ljeta Gospodnjega **332.** osvaja **Aleksandar Veliki** (Makedonski) Svetu zemlju i uključuje je u svoje (svjetsko) carstvo. Budući da Aleksandar Veliki nije dirao vjere i običajâ podjarmljenih naroda, Židovi mu u njegovu osvajačkom pohodu nisu pružili nikakva otpora. Aleksandar umire 13. lipnja 323. godine u Babilonu. Njegovi suradnici dijele kraljevstvo na više dijelova. Tako nastaju kraljevstva **Diadoha.** Diadoška dinastija **Ptolemejevića** (prema Ptolomeju I.) prisvaja Egipat, a **Seleucidi** (prema Seleuku I. – obje su obitelji grčkoga roda) postaju gospodarima Sirije kojoj je glavni grad Antiohija. O toj Antiohiji izvješćuju i Djela apostolska (11,19–24; 13–43; 15, 1–3 i dr.). I Ptolomejevići i Seleucidi otimaju se o Svetu zemlju. Ptolomejevići zauzimaju **314.** Svetu zemlju (Palestinu) kojom su preko sto godina vladali iz Aleksandrije. Oni propagiraju helenističku (grčku) kulturu. Oko stotinu godina kasnije (198.) Seleucidi protjeruju Ptolomejeviće iz Svete zemlje. Utjecaj grčke kulture na židovski jezik, vjeru i običaje je vrlo velik. To, naravno, provocira Židove.

Pod vodstvom **Makabejaca** dižu se Židovi **167.** godine na ustanak. Poslije višegodišnjih borbi uspjevaju dobiti samostalnost (142. godine), oslobađaju se seleucidske vlasti.

Pilatov natpis u Cezareji Primorskoj

Rimska okupacija Svete zemlje

Godine 78. dolazi u Svetoj zemlji do građanskog rata. **Rimljani** koriste priliku i osvajaju zemlju. Rimljanin **Pompej** osvaja **63.** godine Jeruzalem, a Sveta zemlja postaje Rimskom provincijom (pokrajinom). Godine 47. postaje **Herod Idumejac** (sin Idumejaca – naroda koji je nasilno obrezan i zbog toga nikad nije bio prihvaćen kao židovski narod) upraviteljem Galileje, a sedam godina kasnije imenuje ga Rimski senat **kraljem Židova.** Židovski ga narod ne prihvaća. Tek tri godine poslije, zahvaljujući intervenciji rimskih legija, Herod postaje stvarni vladar u Svetoj zemlji. Zemljom je upravljao, od **37. do 4. godine,** nasilnički i kruto. Zidanjem i podizanjem značajnih zdanja dolazi na visok glas. Godine 25. sagradit će grad koji će nazvati po Cezaru Augustu – **Cezareja** (primorska). Taj će grad postati sjedište rimskih upravitelja u Svetoj zemlji. U njoj će rezidirati i **Poncije Pilat,** upravitelj, koji Isusa osuđuje na smrt. U Cezareji će biti zatvoren i sv. Pavao (v. Dj ap 23–27). U Jerihonu će Herod, između ostalog sagraditi dvorac s prekrasnim vrtovima. U Jeruzalemu obnavlja makabejski toranj i naziva ga **Tvrđavom Antonija** (prema svome rimskom prijatelju M. Antoniju). U toj tvrđavi (vojarni) izreći će carski namjesnik Poncije Pilat smrtnu presudu Isusu Kristu, ni krivu ni dužnu. Na **Sionu** (jeruzalemska uzvisina, za Židove posebice sveti dio grada – tu je i grob Davidov) podiže tri fantastične kule. Ostaci im se i danas vide.

Godine 19. preuređuje jeruzalemski hram tako da on izgleda ljepše od Salomonova. Podupire ga jakim zidom koji je sačuvan i nakon rušenja hrama (70. poslije Krista), a zove se **Zapadni zid** ili **Zid plača.** Za Židove je to najsvetije mjesto na svijetu.

Za vrijeme vladanja Heroda Velikog (to će ime dobiti po velikim zidanjima i gradnjama!) Svetom zemljom u **Betlehemu** se rađa, **godine 7. prije „Kristova rođenja",** Isus Krist.

Kada je rođen Isus Krist?

Možda ova tvrdnja iznenađuje, ali ne bi trebala. Računanje godina od Isusova rođenja vezano je uz samostanca **Dionizija Malog.** On je godine 525. poslije Kristova rođenja prvi put počeo računati godine po Isusovu rođenju. No, **pogriješio**

je kod određivanja godine Isusova rođenja stavljajući je 5–7 godina kasnije. Jedan Papinski dekret preuzeo je to Dionizijevo računanje vremena **„prije i poslije Kristova rođenja"**. To se onda proširilo po cijelom kršćanskom svijetu. Dionizijevo računanje nije, do dana današnjega, nitko ispravio. Isus je, dakle, rođen 5–7 godina prije „Isusova rođenja".

Herod Veliki umire **4. godine prije „Isusova rođenja"** u Jerihonu, a pokopan je u tvrđavi Herodion kraj Betlehema, koja se po njemu tako i zove. Taj grozni Herod dao je poubijati nevinu dječicu u Betlehemu i okolici (Mt 2, 16–18), a razgovarao je i s magima koji su se došli pokloniti „novorođenom kralju" (Mt 2, 1–12). Njegovo je kraljevstvo, Sveta zemlja, poslije njegove smrti bilo podijeljeno na tri dijela, kojima su upravljali njegovi sinovi Arhelaj, Herod Antipa i Filip.

2. Povijest Svete zemlje od Isusova rođenja do naših dana

Herodovi sinovi – rimski vazali

Od **4. prije do 39. godine poslije Krista Herod Antipa,** sin Heroda Velikog, vlada kao četverovlasnik (gospodar četvrtine ili manjega dijela kraljevstva) Galilejom i Pirejom. To je taj kralj koji će godine 29., po točnom računanju vremena, dati ubiti Ivana Krstitelja koji mu je predbacivao brakolomstvo (Mt 14, 3–13). To je taj isti Herod Antipa komu će Pilat na Veliki petak poslati vezanog Krista (Lk 23, 6–12).

Njegov brat **Filip,** također četverovlasnik, sazidat će podno brda Hermona svoj rezidencijski grad koji će, u počast rimskog Cezara – cara, nazvati Cezarejom, koja se pak za razlikovanje od Cezareje (primorske) zove **Cezareja Filipova.** S tom Cezarejom najuže je povezano Petrovo prvenstvo u Crkvi (v. Mt 16, 13–20). **Arhelaj,** brat Heroda Antipe i Filipa, koji je od 4. godine prije Krista vladao Judejom, Idumejom i Samarijom biva ubrzo razvlašćen i prognan. **Koponije** upravlja od 6–9. godine kao prvi carski namjesnik Judejom. Sjedište mu je u Cezareji primorskoj. Napomenimo još jedanput da su Herodovi sinovi imali tek vazalsku vlast u Svetoj zemlji. Pravi je gospodar bio rimski car kojega je zastupao upravitelj u Cezareji. Prije Isusova raspeća, u dijalogu s Pilatom, Židovi odgovaraju: „Nama nije dopušteno nikoga ubiti" (Iv 18, 31). Pilat će reći Isusu: „Ne znaš li da imam vlast osloboditi te i da imam vlast razapeti te" (Iv 19, 10). Na Pilatovu riječ: „Vašega kralja da razapnem", glavari svećenički odgovaraju: „Mi nemamo drugog kralja osim cara" (Iv 19, 15).

Od **26. do 36. godine** poslije Isusova rođenja carski je upravitelj u Judeji **Poncije Pilat.** On godine 30., 7. travnja (po točnom računanju vremena), Isusa osuđuje na smrt na križu. Te iste godine dogodit će se i drugi vrlo značajni događaji u Isusovu životu: uskrsnuće (treći dan poslije smrti), uzašašće (četrdeseti dan poslije uskrsnuća) i Duhovi (pedeseti dan poslije uskrsnuća). O svim tim posebno važnim nadnevcima Isusova života govore sva četiri evanđelista (Matej, Marko, Luka i Ivan) pri svršetku svojih evanđeoskih izvještaja.

Tko je bio Poncije Pilat i kakvu je ulogu odigrao u povodu suđenja Isusu Kristu

Zajednica Isusovih učenika – Crkva, brzo je rasla i napredovala. Već 32. godine biva kamenovan **sv. Stjepan,** đakon, čovjek koji je svoju vjeru u Krista prvi posvjedočio vlastitom krvlju. Između 33. i 35. godine **Pavao,** koji će postati najveći i najoduševljeniji širitelj kršćanstva, doživljava obraćenje pred Damaskom (Sirija).

Od **41. do 44. godine Herod Agripa** vlada cijelim područjem svoga djeda Heroda Velikog. Počinje progonstavo kršćana u Svetoj zemlji. Već godine 43. daje ubiti Jakova Starijeg, apostola, a apostola Petra baca u tamnicu.

Crkva u Svetoj zemlji raste i širi se. Godine 49. ili 50. održava se u Jeruzalemu Apostolski koncil. Od 58. do 60. godine Pavao je u zatvorništvu u Cezareji, odakle će poći u Rim, a 62. biva kamenovan apostol Jakov Mlađi.

Židovska pobuna protiv Rimljana

Godine 66. Židovi ustaju protiv rimske vladavine. To je početak židovskog ustaničkog rata koji će potrajati nekoliko godina. **Godine 70.** Tito Vespazijan, sin cara Vespazijana, osvaja i ruši Jeruzalem poslije osmomjesečne opsade. Nakon trogodišnje opsade pada u rimske ruke i posljednja židovska utvrda – **Masada,** u

Što znadeš reći o Masadi

koju su se bili povukli židovski borci. Spomenimo da izraelski vojnici danas, kad polažu svečanu zakletvu, izgovaraju i riječi: **„Masada više neće pasti!"** Masada se inače nalazi na Mrtvom moru, nedaleko od Sodome i Gomore.

Rimski **car Hadrijan** ugušit će 135. godine novi i posljednji židovski ustanak koji je vodio **Šimun bar Kohba.** Jeruzalem će poravnati sa zemljom, izgraditi ga na rimski način i prozvati Aelia Capitolina.

Cvjetno razdoblje kršćanstva u Svetoj zemlji

U prvim stoljećima kršćanstvo, jednostavno kazano, cvjeta u Svetoj zemlji. Evanđelje se širi i ukorjenjuje, a brojni mučenici svjedoče svoje vjerovanje vlastitom krvi. U Rimu pogiba mučeničkom smrću **sv. Justin,** filozof i mučenik, iz Samarije. **Origen** osniva u Cezareji primorskoj katehetsku školu oko 230. godine; **Euzebije,** biskup u istoj Cezareji (oko 313.), jedan je od najpoznatijih crkvenih povjesničara. I sam sudjeluje na posvećenju crkve Sv. Groba u Jeruzalemu 335. godine. U Svetu zemlju dolazi i **sv. Jelena,** majka cara Konstantina, koji je kršćanstvu dao slobodu i podiže prekrasne crkve na svetim, evanđeoskim mjestima. Godine 348. posvećen je za jeruzalemskog biskupa **sv. Ćiril,** jedan od najpoznatijih teologa ranoga kršćanstva. Godine 386. nastanjuje se u Betlehemu **sv. Jeronim,** najveći poznavatelj Svetoga pisma. Itd. Živa kršćanska zajednica prvih stoljeća na svetozemaljskom tlu. A onda?

Masada na Mrtvom moru

Godine **614.** prodiru u Svetu zemlju perzijske čete pod vodstvom Kozroa, pustoše je, ruše crkve i samostane, ne štedeći ni kršćanskih, posebice monaških života.

Arapi osvajaju Svetu zemlju

A potom: **637. godine** muslimanski Arapi osvajaju Svetu zemlju i Jeruzalem, gdje dijelom ostaju do današnjega dana. Ni Židovi nisu nikada potpuno napustili Svete zemlje. Uvijek je, u svim stoljećima na tom tlu bilo sinova i kćeriju Abrahama, Izaka i Jakova. Arapi su u početku imali dosta pomirljiv stav prema kršćanima koji su uživali određene slobode. Ali bilo je vremena kada su kršćani u Svetoj zemlji bili nemilosrdno proganjani od muslimanskih Arapa. Naročito su to činili **Turci-Seldžuci** koji su prijetili i Istočnom rimskom carstvu. Na ta progonstva i na činjenicu da ne smiju posjetiti Svetu zemlju odgovorili su zapadni kršćani (Zapadna Evropa) **križarskim vojnama,** vojnim pohodima u Svetu zemlju.

Kada su Arapi-muslimani osvojili Svetu zemlju i što o tom zandeš kazati?

Križari osnivaju Jeruzalemsko kraljevstvo

Godine **1099.,** 15. srpnja, križari osvajaju Jeruzalem. To je početak **Jeruzalemskog latinskog kraljevstva** koje će trajati blizu dva stoljeća. Za prvoga kralja bit će proglašen **Gottfried Bujonski,** ali on toga naslova ne nosi. Radije se naziva čuvarom crkve Svetoga groba. Gottfried umire točno godinu dana kasnije iza kako je proglašen kraljem. **Godine 1187.,** 1. svibnja, Saladinova će vojska hametice potući križare kod Nazareta; a 4. srpnja iste godine kod Hitima na Genezaretskom jezeru. To je svršetak Jeruzalemskog kraljevstva. Križarskih je vojni bilo desetak, a zovu se križarske zato što su križari na svojoj odjeći nosili **križ** kao znak raspoznavanja. Sveta zemlja dolazi poslije poraza križara pod vlast egipatskih **Mameluka.** Izmjenjuju se razdoblja proganstva kršćana i tolerancije. Zauzimanjem napuljskog kralja Roberta u Svetu zemlju dolaze **1335. godine franjevci,** kao predstavnici katolika, smještaju se u samostan na Sionu (dvorani Posljednje večere) i dobivaju svoj ured u crkvi Sv. Groba. Oni ostaju čuvari svetih mjesta do današnjih dana. Svetu je zemlju posjetio g. 1219. sâm sv. Franjo Asiški.

Ispripovjedi svojim riječima što znadeš reći o „križarima"

Tursko zaposjednuće Svete zemlje

Godine **1517.** osvajaju Turci Siriju i Svetu zemlju (Palestinu) i vladaju u tim zemljama četiri stotine godina, sve do 1917. godine kada će svetu zemlju osvojiti Englezi kojima će godine 1920. na konferenciji u San Remu Palestina biti dodijeljena kao njihov mandat.

Osnivanje države Izrael

Ujedinjeni narodi u New Yorku odlučuju 29. studenoga **1947.** godine da se Sveta zemlja podijeli u dva dijela: židovski i arapski. Godine 1948., 14. svibnja, Englezi

se povlače iz Palestine prepuštajući zemlju zaraćenim židovskim i arapskim vojskama. Židovi toga istoga dana proglašuju u **Tel Avivu** državu Izrael. Godinu dana kasnije dolazi do primirja. Od 26.850 četv. kilometara, koliko je obuhvaćala Palestina pod engleskim mandatom, 20.850 četvornih kilometara otpada na državu Izrael, a ostatak se pridodaje kraljevini Jordan.

U šestodnevnom ratu 1967. godine Izrael osvaja, osim dijelova Egipta i Sirije, Gazu i tzv. zapadno područje Jordana, na kome i danas žive, gotovo isključivo, Palestinci. Tako je cijela Sveta zemlja ušla pod upravu izraelske države.

Kada je i kako osnovana država Izrael. Reci to svojim riječima.

Stanovništvo Svete zemlje

Na **području države Izrael** (u granicama iz 1949. godine) danas živi 3.885.000 stanovnika. Od toga su 3.225.000 Židovi, 500.000 muslimani, 84.000 kršćani i 46.000 Druzi i dr. **Na području kojim upravlja Izrael** (područje koje je osvojeno u ratu 1967. godine) danas živi 990.000 stanovnika: 952.000 muslimana, 32.000 kršćana, 6.000 Druza i dr. Kraljevina Jordan ima 1.700.000 stanovnika među kojima je 50.000 kršćana.

To bi bio u najkraćim crtama pregled povijesti Svete zemlje.

II. Na izvorima Evanđelja

Donosimo na narednim stranicama Isusovo učenje i mjesta (izvore Evanđelja) na kojima se to dogodilo. Idemo kronološki – od Isusova začeća u Nazaretu do njegova uzašašća u Jeruzalemu.

Nazaret

Nazaret se ne spominje u Starom zavjetu, premda je, kako su otkrila iskapanja, naseljen još od brončanog doba. Smješten u uvali, okružen prežuljcima, doima se kao cvijet – što mu ime i znači. Svoj procvat i slavu doživljava procvatom kršćanstva. Već od prvog stoljeća nalazimo tu kršćane židovskog podrijetla. U VI. st. nepoznati hodočasnik iz Piacenze (570.) našao je u Nazaretu Židove i kršćane, židovsku sinagogu i kršćansku crkvu. No jednako je tako primijetio da ne žive u miru i slozi, iako su pripadali istom narodu. Ta nesloga se očitovala kad su Perzijanci (614.) okupirali Nazaret. Tada su im Židovi-nekršćani pomagali u rušenju crkve i samostana. Međutim, kad je nešto kasnije car Heraklije pobijedio Perzijance (629 – 30), kršćani su im se osvetili i protjerali ih iz Nazareta.

S invazijom Arapa (636.) počela su proganjanja svih nemuslimana. Mjesto je nazadovalo. Ruševine crkve ostale su poznate hodočasnicima koji su i dalje dolazili na sveto nazaretsko mjesto. Dolaskom križara (XI. st.) mjesto počima ponovno živjeti. Sagrađena je veličanstvena bazilika koja je međutim ponovno srušena (1262.). Srušili su je muslimanski osvajači iz Egipta pod vodstvom Saladina. Tada je svetište ostalo napušteno sve do 1620., kada su franjevci, koji su i inače čuvari svetih mjesta, uspjeli kupiti ruševine svetišta i dobiti dozvolu da kršćani smiju naseljavati taj kraj. Na tom mjestu, 100 godina kasnije, podignuta je skromna crkva. Sadašnja veličanstvena bazilika sagrađena je na istom mjestu darovima cijelog svijeta i posvećena 1969. godine. Tako su sada unutar ove crkve ostaci židovsko-kršćanske sinagoge, bizantinske (IV. st.) i križarske crkve (XI. st.), i, naravno, sama spilja koja do današnjih dana čuva tajnu susreta Boga i čovjeka u krilu Djevice Marije.

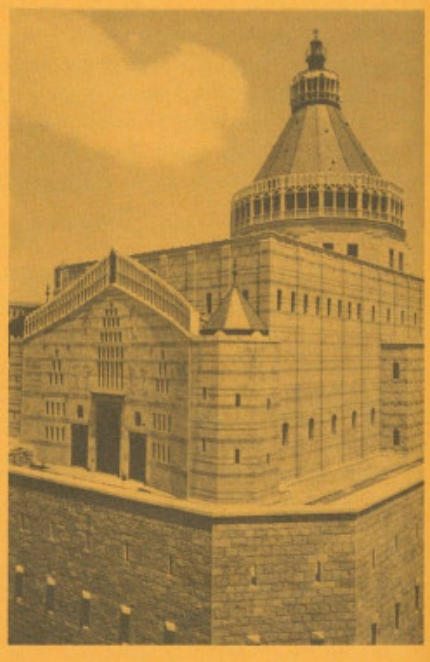

Bazilika Navještenja u Nazaretu

Što znadeš kazati o Nazaretu?

Od Gospine kućice ostala je samo spilja koja je pozadi. Ali to je i razumljivo kad se zna da su kuće onog vremena rađene zapravo samo slaganjem kamenja. Uz sadašnju crkvu može se vidjeti arheološko nalazište ostataka ondašnjeg obitavališta.

Na oltaru koji se nalazi u samoj spilji napisano je latinski: „Verbum caro hic factum est", što znači: „Ovdje je Riječ tijelom postala". Sveti Luka izvještava o tom događaju u svom Evanđelju:

„Posla Bog anđela Gabrijela u galilejski grad imenom Nazaret, k djevici zaručenoj s mužem iz Davidove kuće, komu je bilo ime Josip. A djevici bijaše ime Marija. Kad anđeo uđe k njoj, reče joj: 'Raduj se, milosti puna! Gospodin je s tobom!' Na te riječi ona se prepade i poče razmišljati što znači taj pozdrav. Anđeo joj reče: 'Ne boj se, Marijo, jer si našla milost kod Boga. Evo, ti ćeš začeti i roditi Sina komu ćeš nadjenuti ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Previšnjega. Gospodin Bog dat će mu prijestolje Davida, oca njegova. On će vladati kućom Jakovljevom dovijeka. I kraljevstvo njegovo neće imati svršetka'. 'Kako će to biti – reče Marija anđelu – jer se ja ne sastajem s mužem?' 'Duh Sveti sići će na te – odgovori joj anđeo – sila Previšnjega zasjenit će te; zato će se dijete koje ćeš roditi zvati svetim, Sinom Božjim. Gle! I tvoja rodica Elizabeta zače sina u svojoj starosti. Već je u šestom mjesecu ona koju zovu nerotkinjom, jer Bogu ništa nije nemoguće'. Marija mu reče: 'Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj!' Tada je anđeo ostavi" (Lk 1,26–38).

U neposrednoj blizini (oko 200 m) nalazi se **mjesto Josipove kuće,** zaručnika Marijina. Sadašnja crkva (1914.) sagrađena je na ostacima zidova križarske crkve. I tu su vidljivi ostaci crkve iz VI. stoljeća. U vrijeme kad je građena prva crkva, ovdje i na mjestu Gospine kućice, jos šu živjeli potomci dviju obitelji (Marijine i Josipove) koji su s ljubavlju čuvali uspomene vezane uz ta mjesta. Njihove su kuće od samog početka bila mjesta pobožnosti, vjere i nade te su takvi ostali sve do naših dana.

Nedaleko je i crkva koja je, po predaji, na mjestu sinagoge u koju je subotom i Isus zalazio sa svojim roditeljima. Sinagoga je mjesto gdje su se pobožni Židovi, napose subotom, okupljali na molitvu i čitanje Biblije. Uz sinagogu je obično i mjesto gdje su se okupljala djeca na učenje čitanja i pisanja (osnovno obrazovanje), te učenje psalama naizust. Stoga možemo zamisliti kako je i Isus dolazio ovdje na pouke i susretao se sa Svetim pismima. U toj istoj sinagogi kasnije je započeo svoj javni život:

„Dođe u Nazaret gdje je odrastao te po svom običaju uđe u subotu u sinagogu. Zatim ustade da čita. Pruže mu svitak proroka Izaije. Kad ga razmota, namjeri se na mjesto gdje je bilo pisano: 'Na meni je Duh Gospodnji, jer me pomazao. Poslao me da donesem Radosnu vijest siromasima, da navijestim oslobođenje zarobljenicima i vraćanje vida slijepcima, da oslobodim potlačene, da proglasim godinu milosti Gospodnje.' Smota svitak, vrati ga poslužniku pa sjede. Oči sviju u sinagogi bijahu uprte u nj. On im progovori: 'Danas se ovo Pismo, koje ste čuli svojim ušima, ispunilo'" (Lk 4,16–21).

Jednako je tu kasnije dolazio propovijedati Radosnu vijest (Evanđelje), ali ga njegovi sumještani nisu prihvaćali, dapače su ga htjeli strmoglaviti sa zidina njihova mjesta. Tada im je rekao da je prorok svugdje čašćen osim u svom vlastitom mjestu (usp. Lk 4,24).

I **nazaretski izvor** je svetište. Svaki dan je Majka Isusova dolazila ovamo po vodu, baš kao i sve nazaretska žene i djevojke. Taj izvor Arapi, stanovnici tog grada, još i danas zovu „Marijin izvor."

Današnji Nazaret broji oko 35.000 stanovnika koji su dijelom kršćani, a dijelom muslimani, uglavnom Arapi. Židovi su na brežuljku napravili novi Nazaret u kojem žive samo oni.

Ain Karim

Doznavši od anđela da joj je rodica Elizabeta trudna, Marija se karavanom uputila rodici u posjet. Da bi došla do nje, trebala je prijeći oko 140 km. Iako se u Evanđelju ne navodi ime mjesta nego samo **„Marija se žurno zaputi u planinski kraj prema jednom gradu Judinu"** (Lk 1,39), po predaji znademo da je to **Ain Karim.** Već u VI. st. hodočasnik Teodozio (530.) piše da je mjesto gdje je živjela Elizabeta udaljeno od Jeruzalema oko 8 kilometara.

U Ain Karimu su dvije crkve. Jedna je posvećena **rođenju Ivana Krstitelja,** Isusova preteče; druga pak **uspomeni Marijina posjeta Elizabeti.** Ova se druga nalazi

Kripta – Gospina kućica u Nazaretskoj bazilici

Kaži svojim riječima gdje se i kada dogodilo Navještenje (Blagovijest). Kaži kako se to zbilo.

malo izvan mjesta. Tu je, po pobožnoj predaji, Elizabeta došla s djetetom Ivanom da bi ga spasila od pokolja djece koje je naredio Herod Veliki.

Na obadva mjesta križari su, na temeljima bizantinskih crkava, sazidali nove crkve, koje su kasnije bile uništene te su franjevci početkom ovog stoljeća obnovili obadva svetišta kako ih vidimo danas.

U crkvi sv. Ivana Krstitelja nalazi se jedna spilja koja, po predaji, predstavlja mjesto gdje se rodio Ivan Krstitelj, Isusov rođak. S njegovim rođenjem su povezani neobični događaji, te su se ljudi pitali: **„Što će biti ovo dijete?"** (v. Lk 1,5–25). U crkvi Gospina pohođenja nalazi se jedna spilja i zdenac koji, po tradiciji, predstavlja mjesto susreta dviju majki. Marija je po dolasku pozdravila svoju rodicu: **„Čim Elizabeta ču Marijin pozdrav, zaigra dijete u njezinoj utrobi, i Elizabeta se napuni Duhom Svetim. Zatim klinke jakim glasom: 'Najblagoslovljenija si ti među ženama! I blagoslovljen plod utrobe tvoje!'"** Tada Marija reče:

„Veliča duša moja Gospodina
i klikće duh moj u Bogu mome Spasitelju,
što pogleda na neznatnost službenice svoje: odsad će me, evo,
svi naraštaji zvati blaženom.

Jer velika mi djela učini Svesilni, sveto je Ime njegovo.
Od koljena do koljena dobrota je njegova nad onima što se njega boje.

Iskaza snagu mišice svoje, raspršio oholice umišljene.
Silne zbaci s prijestolja, a uzvisi neznatne.
Gladne napuni dobrima, a bogate otpusti prazne.

Prihvati Izraela, slugu svoga, kako obeća ocima našim:
Spomenuti se dobrote svoje prema Abrahamu i potomstvu njegovu dovijeka (Lk 1,41–45).

Marija je kod svoje rodice Elizabete ostala tri mjeseca i onda se vratila natrag u Nazaret. Nedugo zatim, već vidljivo trudna, morala je opet na put u Judeju, u Betlehem, jer je car August naredio da za popis pučanstva njegova carstva svatko mora u svoj grad. A Josip je pripadao plemenu Davidovu kojemu je sjedište bilo u Betlehemu.

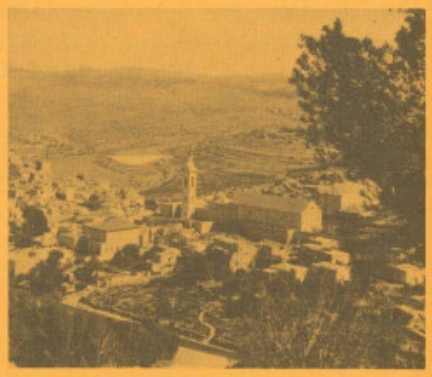

Ain Karem

U Ein Karemu susrela je Isusova majka svoju rodicu Elizabetu. Reci **naizust** *što je ona u tom povodu rekla.*

Betlehem

Betlehem je smješten oko 8 km južno od Jeruzalema, u brdovitom kraju. Kao i Ain Karim leži na samom rubu judejske pustinje. U Bibliji se Betlehem prvi put spominje prigodom Raheline smrti (Post 35,19). Druga je zgoda idila o Ruti i Boozu (Rut 2,8–22) i onda kao rodno mjesto Kralja Davida kojeg je prorok Samuel tu pomazao za kralja (1 Sam 16,4–13). Konačno, Isusovim rođenjem najmanji judejski grad dobiva važnost za cijeli svijet. Rimski car Hadrijan uveo je tu kult poganskog boga Adona (135.), no dolaskom Konstantina za Rimskog cara kršćani dobivaju slobodu (313.). Konstantinova majka, sveta Jelena, dolazi u Svetu zemlju te, među ostalim, na mjestu spilje Isusova rođenja zida veličanstvenu baziliku.

Potom Betlehem postaje centar monaškog života. Sveti Jeronim, koji je rođen u našim krajevima, dolazi 384. u Betlehem i živi u jednoj spilji uz samu spilju Isusova rođenja. Za njim su došle druge pobožne žene iz Rima. Među njima je plemkinja Paola Scipioni s kćerkom Eustahijom. Paola daje napraviti jedan samostan za Jeronima i njegove sudrugove, a drugi za sebe i sve one koje se posvetiše takvom načinu života. K tomu još napravi gostinjac za hodočasnike.

Jelenina bazilika je u pobuni Samarijanaca (529.) bila jako oštećena te je car Justinijan sagradio na istom mjestu novu, jednako veličanstvenu petorobrodnu baziliku. Uz male preinake ta je bazilika sačuvana do danas. Jedino su tu crkvu poštedjeli Perzijanci (614.) jer su na ulazu vidjeli freske triju maga-kraljeva na poklonu kod Isusa, koji su bili obučeni u njihovu odjeću. Ostaci podnog mozaika Jelenine bazilike vidljivi su ispod poda današnje crkve.

Križari dolaze u Betlehem 1099. godine. Za njihova vremena mnogo je učinjeno da bi se crkva sačuvala do današnjih dana. Okupacijom muslimana (1182.), a na-

Bazilika u Betlehemu

Što znadeš reći o Betlehemu?

pose Turaka (1516.) Betlehem nazaduje. Tek u prošlom stoljeću počinje ponovno rasti. Današnji Betlehem broji oko 35.000 stanovnika, dijelom kršćana a dijelom muslimana.

Na mjestu Isusova rođenja franjevci su godine 1690. postavili zlatnu zvijezdu s latinskim natpisom: „Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est" (Ovdje je Djevica Marija rodila Isusa Krista). Međutim, ta je zvijezda ukradena, pa su franjevci 1717. god. postavili novu s istim natpisom, ali od srebra, koja i danas stoji na tom mjestu.

Sv. Luka ovako opisuje Isusovo rođenje:

„U ono vrijeme izađe zapovijed cara Augusta da se provede popis pučanstva u svoj zemlji. To je bio prvi popis za vrijeme Kvirinijeva upraviteljstva Sirijom. Svi su išli, svatko u svoj grad, da se upišu. Tako i Josip, jer bijaše iz Davidove kuće i porodice, uziđe sa svojom ženom Marijom, koja bijaše trudna, iz Galileje, iz grada Nazareta, u Judeju, u Davidov grad zvani Betlehem, da se upiše. Dok su tu bili, njoj dođe vrijeme da rodi. I rodi sina svoga, prvorođenca, te ga povije u pelenice i položi u jasle, jer u gostionici nije bilo mjesta za njih" (Lk 2,1–7).

Nakon osam dana, kako propisuje Zakon, novorođeno je dijete bilo **obrezano** i dano mu je ime Isus, kako ga je nazvao anđeo prije njegova začeća (v.: Lk 2,21).

Uz samo mjesto rođenja nalazi se oltar na uspomenu dolaska triju maga-kraljeva koji su mu se, iako je bio dijete, došli pokloniti kao Bogu, kao čovjeku i kao kralju. Donijeli su mu darove koji upravo to simboliziraju: tamjan, miru i zlato (v.: Mt 2,11).

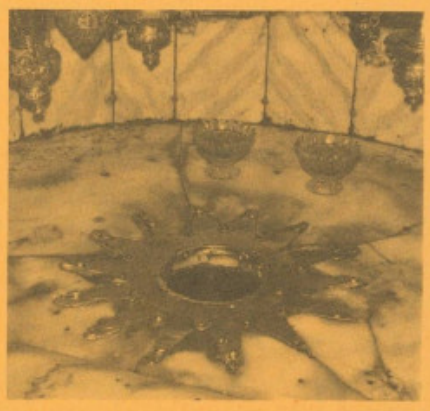

Betlehemska zvijezda

Ispripovjedi što evanđelist kaziva o Isusovu rođenju

Pastirsko polje

Oko tri kilometra dalje prema istoku nalazi se selo **Beit-Sahur,** koje kršćani radije zovu **Polje pastira.** Na tom polju pastiri su noću čuvali svoja stada kad im je anđeo javio da se rodio Isus:

„Najedanput im pristupi anđeo Gospodnji, i sjaj ih Gospodnji obasja, pa se vrlo uplašiše. Anđeo im reče: 'Ne bojte se, jer vam, evo, donosim radosnu vijest o velikom veselju za sav narod: Danas vam se u Davidovu gradu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin. I neka vam ovo služi kao znak: Naći ćete Djetešce povijeno u pelenice gdje leži u jaslama!'

Odjedanput se anđelu pridruži mnoštvo vojske nebeske koja je hvalila Boga: 'Slava Bogu na visini i na zemlji mir ljudima koje ljubi'" (Lk 2,9–14).

Pastiri odu žurno i nađu Mariju i Josipa s Djetešcem gdje leži u jaslama.

Danas na tom mjestu postoje ruševine starog samostana (iz bizantinskog vremena). Tu se nalazi i spilja koja dočarava vrijeme i mjesto Isusova rođenja. Tu su franjevci (1953.) podigli lijepu crkvicu „Slava Bogu na visini".

Isus u jeruzalemskom hramu

40 dana nakon Isusova rođenja roditelji uzimaju dijete i nose ga u hram u Jeruzalem da ga prikažu Bogu i dadu otkupninu za njega, kako propisuje Mojsijev zakon:

„Kad obave sve što je po Zakonu Gospodnjemu trebalo učiniti, vrate se u Galileju, u svoj grad Nazaret. Dijete je raslo i jačalo, napunjajući se mudrošću. I milost je Božja počivala na njemu" (Lk 2,39–40).

S navršenom dvanaestom godinom svaki je Židov bio obavezan hodočastiti u Jeruzalem, u hram (Židovi su imali samo jedan hram gdje su se prinosile žrtve), koji je upravo dovršavao Herod Veliki.

Luka bilježi:

„Svake su godine njegovi roditelji išli u Jeruzalem o blagdanu Pashe. Kad je Isusu bilo dvanaest godina, hodočastili su s njim prema običaju Blagdana. Po završetku tih dana, kad su se vraćali kući, dječak Isus ostade u Jeruzalemu bez znanja svojih roditelja. Misleći da je među suputnicima, odu dan hoda te ga počnu tražiti među rodbinom i znancima. Kako ga ne nađu, vrate se u Jeruzalem da

Što znadeš reći o dvanestogodišnjem Isusu u hramu (jeruzalemskom)?

ga traže. Nakon tri dana nađu ga u hramu gdje sjedi među učiteljima, sluša ih i postavlja im pitanja. Svi koji su ga slušali divili su se njegovu umu i odgovorima. Kad ga opaze, veoma se začude te mu majka rekne: 'Dijete moje, zašto nam to učini? Gle! Otac tvoj i ja s bolom smo te tražili'. 'Pa zašto ste me tražili? – odgovori im. – Zar niste znali da ja moram biti u kući Oca svoga?' A oni ne razumješe riječi koju im je rekao. Tada siđe s njima, dođe u Nazaret i bijaše im poslušan. Njegova majka sve je te događaje brižno čuvala u srcu" (Lk 2,41–51).

Evanđelja ne govore mnogo o Isusovu životu prije njegove tridesete godine, prije njegova javnog nastupa. Smatrali su da to nije važno za njegovu misiju navještanja Božjeg plana spasenja. Stoga poslije prikazanja u hramu imamo samo još izvještaj o njegovu hodočašću u Jeruzalem kad je imao dvanaest godina.

Isus na Jordanu

Njegovo javno djelovanje zapravo počima „krštenjem" u rijeci Jordanu. Ivan Krstitelj je, kako smo već kazali, živio u blizini Judejske pustinje. Kad je došlo njegovo vrijeme, otišao je u pustinju živeći samo za Boga. Propovijedao je skori dolazak Mesije, dugo i željno očekivnog u Izraelu:

„Tada je k njemu dolazio Jeruzalem i sva Judeja zajedno s jordanskom okolicom. Oni ispovijedahu svoje grijehe, a on ih je krstio u rijeci Jordanu. Tada dođe Isus iz Galileje na Jordan k Ivanu da ga on krsti. A Ivan ga odvraćaše govoreći: 'Treba da ti krstiš mene, a ti dolaziš k meni!' Ali mu Isus odgovori: 'Pusti sada, jer tako nam dolikuje da sve ispunimo što je u s voljom Božjom'" (Mt 3,5–6, 13.15).

Rijeka Jordan je biblijska rijeka, rijeka nad rijekama za Hebreje – Židove. Izvire podno brda Hermona na tromeđi Libanon-Sirija-Izrael. Nedugo poslije izvora ulijeva se u Tiberijadsko jezero, koje je 212 metara ispod površine Sredozemnog mora, te produžava Jordanskom dolinom i uvire u Mrtvo more (392 m. ispod površine Sredozemnog mora) prevalivši 215 kilometara. Nedaleko od ušća u Mrvo more, a u blizini „najstarijeg grada na svijetu" – Jerihona, nalazi se mjesto gdje je sv. Ivan Krstitelj krstio Isusa. Na tom istom mjestu Hebreji – Židovi su prešli rijeku ulazeći u Obećanu zemlju na svom povratku iz egipatskog ropstva pod vodstvom Mojsija, odnosno Jošue.

Izvor Jordana

Tu na tom mjestu prepoznao je Ivan Isusa kao Mesiju te ga se nije usudio krstiti nego zatražio da Isus njega krsti. No na Isusovo obrazloženje da tako treba biti, pristao je i polio Isusa vodom u znak obraćenja.

Za vjerne Židove obredno je pranje imalo veliko značenje. Mnogi ga i danas prakticiraju. Značilo je čišćenje od grijeha i svega što nije u skladu s Božjim zakonom. Bilo je znak obraćenja. Stoga su Ivanu na njegovo propovijedanje da dolazi dugo očekivani Mesija, dolazili mnogi želeći popraviti svoj život u znak dobordošlice Mesiji. I Ivan ih je jednostavno polijevao vodom na rijeci Jordanu. Naše krštenje nosi korijene odavde. Kroz svoje krštenje ulazimo u zajednicu s Kristom, u Crkvu. To je početak novoga života u Duhu. Zato su se prvi kršćani rado dolazili krstiti na samu rijeku Jordan i to na tom istom mjestu Isusova krštenja, da i na taj način sebe i svoj život više povežu s Isusovim životom.

Tko je i kako „krstio" Isusa? Gdje se to dogodilo? Značenje Isusova krštenja?

Odmah poslije krštenja Isus odlazi, ponesen Duhom Božjim, u pustinju. Bog uvijek odabranike odvodi u pustinju prije važnih događaja. Isusa je u pustinji kušao nadmudriti đavao, a Isus ništa nije jeo četrdeset dana. No Isus je pokazao da je jači od đavla ne podlijegavši njegovu izazovu da kamenje pretvori u kruh, da skoči s hrama ili, na kraju, da se pokloni njemu, đavlu.

Dobra slika za sve kršćane da u teškoćama i primamljivostima života ne zaborave da su stvoreni da žive za nešto više a ne samo za hranu, čast i vlast.

„Danas Gospodin sagiba svoju glavu pod rukom svoga preteče; danas ga Ivan uranja u dubine Jordana; danas Gospodin u vodi pokapa ljudske grijehe; danas ga Otac naziva Sinom Božjim, i to ljubljenim Sinom; danas Gospodin sâm dolazi da posveti narav vode. On ulazi sâm u bujicu Jordana, ne da se čisti, nego da sam osobno pripravi preporod koji nam je namijenjen." *Istočna liturgija u predvečerje Bogojavljenja*

Isusovo djelovanje u Galileji

„Tada se Isus vrati sa silom Duha u Galileju, i glas o njemu puče po cijeloj okolici. Učio je u njihovim sinagogama, i svi su ga slavili. Dođe u Nazaret gdje je odrastao te po svom običaju u subotu uđe u sinagogu" (Lk 4,14–16).

U njegovu ga mjestu nisu prihvatili. Mislili su da ga dobro znaju ako mu poznaju roditelje i ako su ga gledali dok je rastao, te su se čudili otkuda mu toliko znanje. Čak su ga pokušali i ubiti.

Poslije tog događaja u Nazaretu Isus se kretao i propovijedao uglavnom na području oko Genezaretskog jezera. Obilazio je sva okolna sela i gradove propovijedajući Radosnu vijest o Božjem kraljevstvu, kraljevstvu pravednosti i istine, radosti i mira. Ljudi su bili oduševljeni njegovim riječima jer je govorio kao onaj koji ima vlast i koji zna što govori, a ne kao njihovi dotadašnji učitelji koji su govorili ono što su naučili. A to nije čudno jer Isusov je život život s Bogom, te kad govori govori Božje. A Božja je istina uvijek neodoljiva.

Što je Isus propovijedao u Galileji?

Kana Galilejska

Idući iz Nazareta prema Genezaretskom jezeru, već na devetem kilometru nailazimo na selo **Kana (Galilejska).** Malo mjesto, ali veoma poznato po prvom Isusovu čudu, čudesnom pretvaranju vode u vino na jednoj svadbi. I na taj način Isus potvrđuje da ljubav među supružnicima, roditeljima, ima Božji blagoslov, da u teškoćama suživota očeva i majki Bog ne ostaje po strani niti ih prepušta njima samima. Ovdje je ženidba postala sakramenat, posebni znak Božje ljubavi prema onima koji se međusobno ljube i odluče skupa živjeti u zajedništvu. Kasnije će Isus, drugom zgodom, reći da ono što Bog združi čovjek neka ne rastavlja.

Kana Galilejska

Čudo u Kani sv. Ivan ovako opisuje:

„Treći dan poslije toga bijaše svadba u Kani Galilejskoj, a bila je ondje i majka Isusova. Na svadbu bijaše pozvan i Isus zajedno sa svojim učenicima. Kad nestade vina, reče Isusu njegova majka: ‚Nemaju vina.'

‚Što hoćeš ti od mene, ženo? – odvrati joj Isus. – Zar moj čas nije već došao?' Nato majka njegova reče slugama: ‚Što vam god rekne, učinite!'

Ondje je bilo postavljeno šest kamenih posuda namijenjenih za uobičajeno pranje Židovima, od kojih je svaka obuhvatala dvije do tri mjere.

Isus reče slugama: ‚Napunite posude vodom!' I napuniše ih do vrha. ‚Sad zahvatite – reče im – i odnesite ravnatelju stola!' Oni odnesoše. Kada ravnatelj stola okusi vodu pretvorenu u vino – on nije znao odakle je vino, ali su znale sluge koje su zahvatale vodu – zovnu zaručnika te mu reče:

‚Svatko najprije iznosi dobro vino, a kad se ljudi ponapiju, slabije. Ti si čuvao dobro vino do sada'" (Iv 2,1–10).

U ovom prvom čudu nezaobilazna je uloga njegove majke Marije, koja s malo riječi čini mnogo. Na njenu riječ Isus ne može ostati po strani. Dobar primjer za kršćane kako trebaju moliti, moliti s pouzdanjem. A ako ne znamo kako, valja nam se obratiti onoj koja zna i koja nas neće ostaviti – Isusovoj Majci, Mariji. Zato danas kad su mnoge obitelji u teškoćama, krizama, ni djeca ne smiju biti nezainteresirana i po strani, nego s Marijom reći Gospodinu umjesto „Vina nemaju": Ljubavi nemaju! Strpljivosti nemaju! Razumijevanja nemaju! Snage nemaju! Gospodine, pomozi im!

Reci nešto o Marijinoj ulozi u povijesti spasenja

U Kani je rođen jedan apostol, sv. Bartolomej, zvani Natanael (v. Iv 1,45–51).

Danas u Kani franjevci čuvaju crkvu na mjesta događaja sa zaručnicima. Crkva je novijeg datuma, ali je podignuta na mjestu crkve iz IV. stoljeća. Pobožni hodočasnici ovdje rado kupe vina na uspomenu prvog Isusova čuda.

Idući dalje prema Genezaretskom jezeru, na 23. kilometru, nailazimo s lijeve strane na jednu uzvišicu – **Qarn Hattin,** tj. **Rogovi Hatin.** Tako se zove zbog svoga izgleda. To je mjesto svjedok tužne uspomene iz križarskog razdoblja. Tu je 4. lipnja 1187. godine bila bitka između križara s jedne i muslimana iz Egipta, pod vodstvom Saladina, s druge strane. Uslijed vrućine i nedostatka vode, križari su

bili hametice potučeni. Poginulo ih je oko 20.000, a oko 30.000 odvedeno je u ropstvo. Tu je zapravo kraj Latinskog kraljevstva.

Genezaretsko jezero

Nedugo iza tog mjesta na vidiku je **Genezaretsko jezero.** Jezero ima više imena koja mu se daju u Bibliji: **Kineretsko jezero** (Br 34,11), **Genezaretsko jezero** (Lk 5,1), **Galilejsko more** (Mt 4,18). U vrijeme rimske dominacije, kad je **Tiberijada** postala najjači grad, i jezero dobiva ime po njemu te se zove: **Tiberijadsko more** (Iv 6,1). Danas mu je službeni izraelski naziv **Yam Kineret.**

Jezero je dugačko oko 21 kilometar, a najviše široko 11 kilometara. Dubina mu doseže do 45 metara. Nalazi se 212 metara ispod površine Sredozemnog mora. Voda mu je pitka, te se glavnina slatke vode države Izrael dobiva upravo iz tog jezera. Okruženo je sa svih strana brdima i brežuljcima. Jezero obiluje ribom, a okolno zemljište je veoma plodno. Klima je blaga te je još u Isusovo vrijeme služilo kao kraj zimskog boravka i odmora.

Isusovi su suvremenici živjeli na obali Jezera baveći se ribarstvom i poljoprivredom. Da se dobro živjelo, svjedoči činjenica da je na njegovim obalama bilo desetak gradova (Tiberijada, Magdala, Kafarnaum, Korozain, Betsaida...)

Ako sve ovo znademo, lakše ćemo shvatiti Isusov način propovijedanja, njegove usporedbe-parabole, priče i slike iz konkretnog života ljudi toga kraja. Ljudi su ga zacjelo jako lako i dobro mogli razumjeti jer je govorio njihovim rječnikom, na njihov način. Zato i mi danas, ako ga želimo razumjeti, moramo barem nešto znati o životu ljudi tog kraja i vremena.

Nekoliko zgoda povezanih s jezerom:

– **Čudesni ulov ribe.** Petar lovio cijelu noć ali ništa nije ulovio. Isus mu kaže da baci mrežu za lov. Petar na njegovu riječ to radi i napunja punu mrežu ribom (Lk 5,4–11).

–**Isus stišava oluju.** Učenici su u ladici na jezeru. Nenadano dođe oluja. Oni se prepadoše. Isus ustaje i stišava more. Ovdje treba napomenuti da, iako je jezero maleno a i okruženo brdima, znade tako naglo doći oluja i uzgibati jezero, da valovi bivaju zaista veliki i opasni (Mt 8,23–2).

– **Isus dolazi apostolima po vodi.** Apostoli na njegovu riječ ulaze u ladu i idu preko jezera na drugu stranu. Nakon nekog vremena Isus dolazi k njima hodajući po vodi (Mt 14,24–33).

Genezaretsko jezero

Što možeš reći o Genezaretskom jezeru?

Tiberijada

Započnimo naš posjet mjestima na obali od grada **Tiberijade.** Premda Isus Tiberijadu nikako ne spominje, nije moguće da je nije posjetio. Grad je osnovao, na još starijim temeljima, Herod Antipa. Tiberijada je bila stjecište stranaca u Izraelu. Pobožni Židovi zazirali su od tog grada jer je podignut na groblju. Ime je dobio po caru Tiberiju. Godine 68. poslije Krista grad je osvojio rimski vojskovođa Vespazijan. Grad je branio glasoviti **Josip,** farizej, židovski pisac i vojskovođa. Bio je zarobljen, no prorekao je Vespazijanu da će biti car pa ga je ovaj poštedio, a kasnije i posinio. Zato je Josip uzeo i nadimak **Flavije.**

Tko je sazidao Tiberijadu i po čemu je ona do dana današnjega poznata, ne samo u kršćanskom svijetu?

Poslije razorenja Jeruzalema, 70. godine poslije Krista, ovamo se skloniše Židovi iz okolice Jeruzalema i iz samog Jeruzalema. S vremenom je Tiberijada postala vjersko središte Židova. Tu je bio i židovski sinedrij (Veliko vijeće). U gradu je živio i glasoviti rabin **Juda Hakodes** koji je sastavio zbirku vjerskih tradicija. Zbirka je nazvana **Mišna.** Toj je zbirci u IV. stoljeću dodano tumačenje nazvano **Gemnara.** Te dvije zbirke čine **Talmud.** Uz Bibliju te dvije zbirke su najvažnije knjige za Židove, to je norma njihova vjerskog i čudorednog života.

Magdala

Idući od Tiberijade prema Kafarnaumu i ušću rijeke Jordana u jezero stižemo, nakon petnaestak kilometara, do nekadašnjeg grada **Magdale,** rodnog mjesta Marije iz Magdale (Magdalene), žene koja je Isusu prala noge svojim suzama i otirala svojom kosom i kojoj se Isus prvoj ukazuje poslije uskrsnuća (v.: Lk 7,36–50; Mk 15,40–47; Iv 20,11–18). Od nekadašnjeg mjesta nije ostalo gotovo ništa.

Tabga

Idući dalje stižemo do mjesta zvanog **Tabga,** što je iskrivljeni naziv grčkog Heptapegon (sedam izvorą). Doista, i danas je tu više izvora. Voda je nešto slankasta i dosta topla. Odvodi se dalje da se ne ulijeva u jezero, jer se jezero koristi za piće. Kako smo rekli, glavnina pitke vode za područje današnje države Izrael dolazi iz ovog jezera.

To je područje ustvari jedna poljana. Na tom mjestu se oko Isusa okupilo veliko mnoštvo ljudi koje je on nahranio s pet kruhova i dvije ribe. Uspomenu na to čuva crkva koja je nedavno obnovljena u istom stilu i na istim temeljima kao prva crkva iz bizantinskog vremena. Na podu su ostaci prekrasnih mozaika flore i faune ovog kraja, a datiraju još iz V–VI. stoljeća. Ispod oltarne ploče je kamen-litica koja predstavlja samo mjesto gdje je Isus stavio kruh prije blagoslova.

Matej o tom kaže:

‚Podvečer pristupiše k njemu njegovi učenici te mu rekoše: 'Mjesto je pusto, a kasno je već; otpusti svijet da ide u sela da kupi hrane!' Isus im odvrati: ‚Nije potrebno da odlazi, dajte mu vi jesti!' Oni mu odgovore: ‚Imamo ovdje samo pet kruhova i dvije ribe'. ‚Donesite ih ovamo!' reče im. Zatim naredi svijetu da posjeda po travi. Uze pet kruhova i dvije ribe, pogleda u nebo te blagoslovi i razlomi kruhove. Zatim ih dade učenicima, a učenici svijetu. Svi jedoše i nasitiše se. Pokupiše što preteče: punih dvanaest košara ulomaka. A jelo je oko pet tisuća ljudi, osim žena i djece" (Mt 14,15–21).

Tu je u blizini i crkva **Petrova primata.** I ona je novijeg datuma, ali je sagrađena na mjestu crkve iz bizantinskog vremena. Tu na tom mjestu, na samoj obali, Isus se ukazao apostolima poslije uskrsnuća. Na njegovu riječ ulovili su mnoštvo riba i s njim kasnije jeli kruh i ribe. Tu je Petra pitao da li ga voli više nego ostali. tu mu je Isus tada rekao: **„Pasi ovce moje"** i time ga postavio da bude prvi među apostolima. Stoga ovo mjesto i zovemo mjesto Petrova primata (v.: Iv 21, 1–19).

Crkva Petrova primata (prvenstva)

Što ti u pamet dozivlje crkva Petrova primata (prvenstva). Kaži to svojim riječima.

Brdo blaženstava

Odmah koju stotina metara iznad spomenutih izvora (Tabge) nalazi se brežuljak koji nazivamo **„Brdo blaženstava".** I tu je u posljednje vrijeme (1937.) napravljena lijepa osmerokutna crkva s kupolom. Sagrađena je na temeljima crkve iz IV–V stoljeća.

Na tom mjestu Isus je govorio narodu. Tu je učenicima među ostalim izrekao „Osam blaženstava". Tim govorom Isus se izdvaja iz običnog načina razmišljanja o Bogu, čovjeku i njegovu življenju. To kao da je Evanđelje u malom:

– Blago siromasima u duhu jer je njihovo kraljevstvo nebesko!

– Blago onima koji tuguju jer će se utješiti!

– Blago krotkima jer će baštiniti zemlju!

– Blago žednima i gladnima pravednosti jer će se nasititi!

– Blago milosrdnima jer će postići milosrđe!

– Blago onima koji su čista srca jer će Boga gledati!

– Blago mirotvorcima jer će se zvati sinovi Božji!

– Blago progonjenima zbog pravednosti jer je njihovo kraljevstvo nebesko!

– Blago vama kad vas budu grdili i progonili i kad vam zbog mene budu lažno pripisivali svaku vrstu opačine! Radujte se i kličite od veselja jer vas čeka velika nagrada na nebesima! (Mt 5,1–12).

Crkva na Brdu blaženstava

Reci **naizust** *Isusova blaženstva*

Kafarnaum

Idući koji kilometar dalje uz obalu jezera dolazimo do ostataka grada **Kafarnauma.** To je Isusov grad. Nastao je tek u stoljeću prije Isusa. Naglo je doživio svoj razvoj jer se nalazio uz sâm put koji je spajao Galileju sa Sirijom. Ali je uz trgovinu bilo razvijeno i ribarstvo. Od sveg toga života danas nije ostalo ništa. Sve ono što se sada vidi otkriveno je u ovom stoljeću. Tu prepoznajemo ostatke crkve iz početka V. stoljeća, koja je podignuta na mjestu kućice sv. Petra apostola. Tu je i sinagoga, po prilici iz istog razdoblja, i ostaci grada od samih njegovih početaka.

Tu nalazimo također žrvnjeve za žitarice, prese za masline i grožđe što svè govori o načinu života stanovnika tog mjesta.

U **Petrovoj kućici** od samih početaka kršćanstva skupljali su se učenici na molitvu i razmišljanje o svemu onomu što je Isus govorio i činio, te se to mjesto odmah prozvalo **„Domus Ecclesia"** (Kuća crkva). Ono što je Dvorana posljednje večere za Jeruzalem i Judeju, to je Petrova kuća za Kafarnaum i Genezaretsko jezero.

Za kršćane ovo mjesto ima veliku važnost. Isus se ovdje veoma često navraćao. Uz Kafarnaum su vezani toliki evanđeoski tekstovi. Osim Jeruzalema, nema grada o kojem se toliko govori u Evanđelju koliko o Kafarnaumu. Niti su se na ikojem drugom mjestu dogodila tolika čudesa koliko ovdje u okolici kućice sv. Petra, koja je postala i kućica Isusova. Jer kad je napustio Nazaret, nastanio se u Kafarnaumu (Mt 4,13).

Na ovom je mjestu navijestio Euharistiju, tj. najavio da je on kruh živi, da onaj tko želi zauvijek živjeti mora jesti tijelo njegovo i piti krv njegovu. Kad je to rekao mnogi od njegovih učenika napustili su njegovo društvo. Ostali su samo najvjerniji.

Tek nakon Posljednje večere i poslije uskrsnuća postalo je apostolima jasno da je Isus kruh života. Otada kršćani, blagujući sveti kruh, znaju da blaguju Isusovo tijelo; pijući posvećeno vino, znaju da piju Kristovu krv koja ih vodi u život vječni, život obećan onima koji se sjedinjuju s uskrslim Isusom Kristom obdržavajući njegove zapovijedi (v.: Iv 6,22–70).

Kafarnaum danas

Vidi još slijedeće tekstove vezane uz Kafarnaum:

– Ozdravljenje uzetoga (Mt 9,1–18);

– Poziv Levija (Lk 5,27–32).

Što znadeš kazati o Isusovu boravku i djelovanju u Kafarnaumu?

Nedaleko od Kafarnauma, u pravcu ušća Jordana u jezero, ali ne na samoj obali, nalazi se ruševina grada **Korozaina.** Uz Betsaidu i Kafarnaum Isus mu je rekao: **„Jao tebi Korozaine..."** (Mt 11,21).

Cezareja Filipova

Šezdesetak kilometara uzvodno su izvori Jordana. Jedan od njih je na području zvanom Banyas, što dolazi od grčkog „Paneas". To je naime bilo svetište bogu Panu. Tu su ustvari ostaci nekadašnjeg grada **Cezareje Filipove,** koju je počeo graditi Herod Veliki a dovršio njegov sin Filip. Ime je dobila u čast Cezara Augusta.

U blizini toga grada Isus je Petru obećao primat (prvenstvo) među apostolima:

„Kad dođe Isus u okolicu Cezareje Filipove, upita svoje učenike: 'Za koga drže ljudi Sina Čovječjega?' Oni odgovoriše: 'Jedni za Ivana Krstitelja, drugi za Iliju, treći za Jeremiju ili za jednog od proroka.' 'A vi – reče im – za koga me držite?' 'Ti si Krist, Sin Boga živoga!' odgovori mu Šimun Petar. Na to će mu Isus: 'Blago tebi, Šimune, Jonin sine, jer tebi to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj nebeski! A ja tebi kažem: ,Ti si Petar – Stijena, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i Vrata pakla neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesima, a što god razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima'" (Mt 16,13–19).

Što je Isus obećao Petru u Cezareji Filipovoj? Reci to svojim riječima.

Tabor

Od Tiberijade prema unutrašnjosti, 20-ak kilometara, nalazi se sveto **brdo Tabor,** koje se uzdiže na osami, visine 588 metara, u ravnici. Tako usamljeno brdo djeluje zaista veličanstveno. Zbog svoje forme, zbog svoje slikovitosti, po svojoj vegetaciji, zbog svoje veličanstvene panorame je jedinstveno brdo u Svetoj zemlji. Ako je vrijeme prikladno, s njega se pruža šivan pogled na Ezdrelonsku ravnicu, na Nazaret, desetak kilometara udaljen, na masiv Hermon (pokriven vječnim snijegom), visoravan Golan, jezero Genezaret i usjeklinu Jordana. U samom podnožju (prema jugu) nalazi se selo Nain, u daljini je gorje Samarije i na zapadu u daljini vidi se gorski lanac Karmel.

Na tom brdu, Svetom brdu za kršćane, Isus je izabranim apostolima (Petar, Ivan i Jakov), preobrazivši se, pokazao na trenutak svoju slavu koju je imao od početka

kod Oca. Tu je Petar, zadivljen i ushićen uzviknuo: **„Gospodine, dobro nam je da ostanemo ovdje!"** (v.: Mt 17,1–8).

Iako Evanđelje ne spominje izričito ime brda na kojem se Isus preobrazio, znademo da je to bilo tu. Veoma stara predaja stavlja događaj baš ovdje. To svjedoči već i Origen početkom trećeg stoljeća. Dakle, predaja se naslanja sve do apostolskih vremena.

Brdo Tabor je doživljavalo svoje nevolje i rušenja kao i sva druga sveta mjesta. U IV. stoljeću ovdje nalazimo tri bazilike (na spomen tri šatora o kojima je govorio sv. Petar) koje spominje nepoznati hodočasnik iz Piacenze godine 570. Tu je cvjetao monaški život.

Križari su na ruševinama tih crkava podigli jednu baziliku i samostan. No, porazom križara kod Rogova Hatin, razljućeni pobjednici uništili su sve na brdu. Svetište je ostalo napušteno sve do 1631. godine kad su franjevci dobili opet ovo mjesto.

Sadašnja crkva je novijeg datuma (1924). Za nas Hrvate je znamenito da je krovno drvlje dovezeno iz Hrvatske (slavonski hrast).

Crkva na Taboru

Nain

Nedaleko od brda Tabor nalazi se danas malo muslimansko selo **Nain,** koje nas sjeća na Isusovo čudo uskrisavanja mrtvog mladića. Isus je pokazao toliku ljubav prema siroti udovici da je i samu smrt preokrenuo u život:

Što se zbilo na Taboru?

„Isus ode u grad zvani Nain. Pratili ga njegovi učenici i veliko mnoštvo naroda. Kad se približi gradskim vratima, iznosili su na ukop mrtvaca, jedinca sina u majke koja bijaše udovica. Pratio ju je mnogi narod iz grada. Kad je Gospodin opazi, sažali se nad njom te joj reče: 'Nemoj plakati!' Zatim pristupi k lijesu, dotače ga se – nosioci stadoše – te reče: 'Mladiću, tebi govorim, ustani!' Mrtvac se podiže i poče govoriti; a Isus ga dade njegovoj majci" (Lk 7,11–15).

Isus se objavljuje Samarijancima

Premda je Isus više puta išao iz Galileje u Judeju, u Jeruzalem, mi smo to u našem prikazu pojednostavnili da bi bilo lakše uočiti Isusov životni put i djelo.

Iz Galileje su vodila dva puta prema Judeji, Jeruzalemu. Jedan je vodio uz rijeku Jordan do Jerihona i onda prema Jeruzalemu kroz pustinjski kraj. Taj je put bio nekako sigurniji i jednostavniji. Drugi put je vodio od Nazareta kroz Samariju. Ovaj put je bio bliži, ali je vodio kroz zemlju Samarijanaca koji se nisu slagali s ostalim Židovima, napose ne se njihovim hramom u Jeruzalemu, jer su imali svoj vlastiti hram u Sekemu (Nablus).

S Isusom ćemo poći ovim posljednjim putem, kroz Samariju. Brdovit je to kraj. U mnogočemu sliči na južnohrvatske krajeve, na Dalmaciju i Hercegovinu. Središte Samarije je **Sekem,** koji se nalazi po prilici na pola puta između Nazareta i Jeruzalema. Ovo mjesto je puno starozavjetnih uspomena. Najprije tu Abraham, po dolasku iz svoje zemlje podiže šator i žrtvenik Jahvi koji mu se objavio. Tu mu je Jahve obećao dati zemlju u posjed (Post 12,7). Kasnije je tu došao i Jakov te kupio zemljište, iskopao zdenac i ostavio ga u posjed, nasljedstvo, Josipu (Post 33,18–20). Tu je Josip po povratku sinova Izraelovih iz egipatskog ropstva i pokopan (oko 1500 g. prije Krista). Ovdje je Jošua po povratku iz egipatskog ropstva održao skupštinu naroda i održao im govor o vjernosti Jahvi koji ih je izveo iz ropstva.

Što znadeš kazati o Samarijancima?

Sekem

Sekem se nalazi između dva brda: **Hebala** i **Garizima.** Hebal je simbol prokletstva, a Garizim blagoslova. Kad su se Židovi vratili iz 70-godišnjeg babilonskog sužanjstva (oko 500 god. prije Krista), zatekli su ovdje Samarijance koji su se ženidbom pomiješali s poganima. U obnovi hrama u Jeruzalemu Samarijanci su ponudili pomoć Židovima, no ovi su to prezirno odbili jer da oni nisu više pravi Židovi. Tada je nastao među njima jaz koji traje do dana današnjega. Samarijanci su tada na brdu Garizim podigli svoj hram u kojem su prinosili žrtve Jahvi. Zbog

tog neprijateljstva Židovi su izbjegavali taj kraj. Zato su na putu iz Galileje u Jeruzalem radije uzimali put uz rijeku Jordan. Zbog toga nas ne začuduje upit žene iz ovog mjesta, na Jakovljevu zdencu: **„Kako ti, Židov, možeš iskati od mene, Samarijanke, da se napiješ?"**

Samarijanski hram, koji je bio suparnik jeruzalemskom, srušen je 128. godine prije Krista. Tu na brdu Pilat je u Isusovo vrijeme masakrirao velik broj Samarijanaca. Budući da su Samarijanci bili izolirani, odvojeni od Židova, ženili su se međusobno i gotovo nestali. Danas ih ima manje od četiri stotine. No, svake godine na dan Pashe (dan izlaska Židova iz egipatskog ropstva) slave Pashu po svom starom običaju na tom istom brdu – Garizimu.

Za kršćane je ovo mjesto najvažnije zbog susreta Isusa sa ženom Samarijankom na Jakovljevu zdencu:

„Tada dođe u samarijanski grad zvani Sikar, blizu zemljišta koje dade Jakov sinu svome Josipu. Tu bijaše zdenac Jakovljev. I Isus je, umoran od puta, sjedio tako na zdencu. To je bilo oko šestog sata. Uto dođe neka žena Samarijanka da zahvati vode. Isus joj reče: 'Daj mi da se napijem!' Učenici njegovi bijahu otišli u grad da kupe jelo. Samarijanka mu odvrati: 'Kako ti, Židov, možeš iskati od mene, Samarijanke, da se napiješ?' Židovi se, naime ne druže sa Samarijancima. Isus joj odgovori: 'Kad bi ti znala za dar Božji i tko je onaj koji ti veli: Daj mi piti, ti bi u njega iskala i dao bi ti žive vode'. Tko god pije od te vode, opet će ožednjeti. A tko pije od vode koju ću mu ja dati, sigurno neće nikada ožednjeti Štoviše, voda koju ću mu ja dati postat će u njemu izvorom one vode što struji u život vječni" (Iv 4,5–10; 13–14).

Poslije Isusove smrti đakon Filip ovdje je posijao prvo sjeme evanđeoskih riječi (v.: Dj 8,4–25). Samarijanci su tako prigrlili Veselu, Isusovu, vijest da su ubrzo potom došli Petar i Ivan te na njih polagali ruke da prime Duha Svetoga.

Tu u tom mjestu je bio i neki Šimun, mag-vrač, kojeg su se mnogi bojali i držali ga moćnim. No kad su mnogi prigrlili Krista, postade i on vjernik. Kasnije je vidio da po polaganju ruku apostola silazi Duh Sveti na učenike. I on poželi tu moć te ponudi novac. Petar ga prekori teškim riječima dajući mu do znanja da se Božji dar ne može novcem kupovati. Reče mu: **„Neka ide u propast tvoj novac zajedno s tobom jer si vjerovao da dar Božji možeš steći novcem"** (v.: Dj 8,18–24). Po tomu se i danas, kad netko želi kupiti crkvenu službu ili sakramente, to naziva **simonija.**

U Jeruzalem udimo radije drugim putem, onim sa strane Jerihona, jer je tim putem Isus često dolazio u Sveti grad.

Ispripovjedi susret Isusa Krista sa Samarijankom

Jakovljev zdenac u Sekemu

Jerihon

Jerihon se nalazi na kraju jordanskog puta prema Mrvom moru, tamo gdje treba skrenuti na zapad da bi se stiglo u Jeruzalem. To je ustvari i posljednje pravo odmaralište za hodočasnike iz Galileje i s onu stranu Jordana.

Zadržimo se nakratko u Jerihonu, gradu koji smatraju najstarijim gradom na svijetu. Njegova povijest seže deset tisuća godina unatrag. To je prvi grad koji su Židovi po povratku iz Egipta, pod vodstvom Jošue, osvojili (Jos 6).

Herod Veliki kupio je ovaj grad od Kleopatre koja ga je dobila na poklon od Marka Antonija. Herod je podigao i novi Jerihon koji kilometar dalje od Jordana. I danas se vide ostaci hipodroma, amfiteatra, palača, kupališta, toplica... Zbog ugodne klime u zimsko vrijeme Herod je ovo mjesto koristio kao zimovalište. Napravio je vodovod te podigao mnoge vrtove. Upravo u njegovo vrijeme Jerihon je dobio veliku važnost, što zbog svog zemljovidnog položaja u odnosu prema Jeruzalemu, što zbog svoje plodne okolice. To je oaza koje je simbol raja. Pobožna legenda kaže da je upravo tu bio zemaljski raj naših praroditelja Adama i Eve. Jer u ovom kraju, ako ima dovoljno vode, jest zbilja „raj". Samo se mjesto nalazi nešto manje od 400 metara ispod površine Sredozemnog mora. Temperatura je i zimi dovoljno visoka da se povrće i voće mogu stalno uzgajati.

Jerihon je doživljavao sudbinu svih starih gradova. Bio je mnogo puta rušen i građen (čak 17 puta samo u trećem mileniju). U bizantinsko vrijeme ovdje je cvje-

tao monaški život. Dolaskom Perzijanaca (614.) grad je gotovo uništen. Križari su obnovili grad, ali njihovim padom pada i grad.

Za nas je Jerihon posebno važan zbog toga što je u nj Isus sa svojim apostolima više puta navraćao. Prije posljednjeg uzlaska u Jeruzalem (kažemo uzlaska jer odavde se treba uspeti na uzvišicu od tisuću metara) Isus je apostolima rekao: **„Evo uzlazim u Jeruzalem, gdje će Sin Čovječji biti predan glavarima svećeničkim i književnicima, i oni će ga na smrt osuditi i predati poganima da mu se izrugaju, bičuju ga i razapnu. Ali će on uskrsnuti treći dan"** (Mt 20,18–19).

Na izlasku iz grada dvojica slijepaca su čuli da prolazi Isus i stali vikati: **„Gospodine, Sine Davidov, smiluj nam se!"** Isus se zaustavlja i ozdravlja ih (v.: Mt 20,29–34).
Ovdje se dogodilo obraćenje Zakeja, carinika koji je bio niska stasa, pa od silnog mnoštva nije mogao vidjeti Isusa, a vukla ga je želja da ga upozna. Uspeo se na stablo, upoznao Isusa, ugostio ga i postao novo stvorenje. Postao je drugi čovjek. Zakej nije uživao dobar glas u gradu, bio je carinik, a to znači i grješnik. No Isus je znao zašto mu ide u goste, znao je da je došao vratiti one koji su zalutali. I Zakej se vratio (v.: Lk 19,1–10).

Zakejev slučaj dobra je pouka da za čovjeka nikada nije kasno početi iznova, početi biti dobar, biti Božji.

Što znadeš reći o gradu Jerihonu i događajima koji su se u njem zbili?

Stari Jerihon

Gostinjac milosrdnog Samarijanca

Put od Jerihona do Jeruzalema nije dug. Samo 34 kilometra. Ali je u vrijeme o kojem govorimo trebao cijeli dan da bi se prevalio. Stoga je na pola puta bila mala utvrda i gostinjac s odmaralištem, a moglo se i prenoćiti. U ovom su, naime, kraju bile i mnogobrojne razbojničke družine od kojih se trebalo zaštiti, osobito noću, jer svi nepošteni noć koriste za svoje zle namjere. Danas na tom mjestu postoje samo ostaci nekadašnjih zdanja. Više se ne putuje pješice. Ovdje je smještena zgoda o **milosrdnom Samarijancu.** Tom prigodom Isus iznosi što je važno u životu onih koji žele biti Božji: Dobro činiti onima koji su potrebni naše pomoći, ljubiti i neprijatelje:

„Neki čovjek, silazeći iz Jeruzalema u Jerihon, zapade među razbojnike, koji ga svuku i još k tomu izrane, ostave napol mrtva pa odu. Slučajno je istim putem silazio neki svećenik pa opazi, zaobiđe ga i prođe. A tako i neki levit, kada dođe tu i kad ga opazi, zaobiđe ga i prođe. Neki putnik Samarijanac dođe blizu njega pa kad ga vidje, sažali se. Pristupi mu, opra mu rane uljem i vinom i zavi ih. Zatim ga stavi na svoje kljuse, odvede u gostionicu i preuze za nj brigu. Sutradan izvadi dva denara i dade ih gostioničaru: 'Brini se za nj – reče mu – pa ako što više potrošiš, ja ću ti na povratku platiti'. Koji se, po tvome mišljenju, od te trojice pokaza bližnji onomu što je zapao među razbojnike?' Odgovori mu: 'Onaj koji mu iskaza milosrđe.' Idi pa i ti čini tako! reče mu Isus" (Lk 10,30–37).

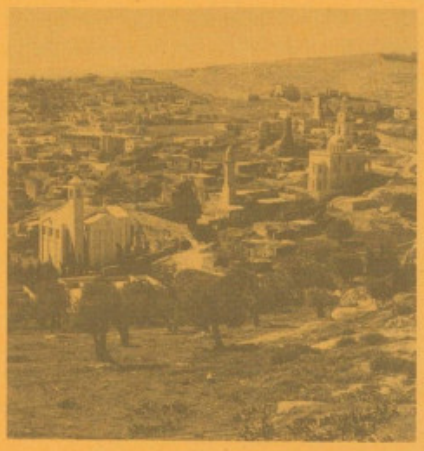

Betanija

Betanija

Uspinjući se prema Jeruzalemu nailazimo na arapsko selo **Al Azariye,** što odgovara biblijskom, evanđeoskom mjestu **Betanija.** Mjesto se nalazi na padini Maslinske gore. Do Jeruzalema nema ni puna tri kilometra, ako se ide preko same Maslinske gore. Ovo je mjesto Lazara, njegovih sestara Marte i Marije. Njih je Isus osobito ljubio i rado je k njima navraćao. Ovdje su ga jednom ugostili. Marta je bila zauzeta kućnim poslovima i trudila se da što bolje ugosti Isusa, a Marija je sjela pokraj Isusovih nogu i slušala njegove riječi koje vode u život vječni. Marti je, čini se, dodijalo samoj posluživati pa se potužila Isusu da ju je Marija ostavila samu. Isus joj odgovara: **„Marta, Marta, brineš se i uznemiruješ za mnoge stvari; ipak je malo ili samo jedno potrebno. Marija je doista izabrala najbolji dio koji joj se zato neće oduzeti"** (Lk 10,41–42).

Isus i Betanija – Što znadeš o tom reći?

Poslije nekog vremena, dok je Isus s apostolima bio s onu stranu Jordana, **Lazar,** Isusov prijatelj, obolje i umrije. Kuća u žalosti. Marta misli kako Lazar ne bi umro da je Isus bio tu, jer je vidjela i Isusovu ljubav prema Lazaru i njegovu božansku moć nad životom i smrću. No Isus joj na dolasku reče: **„Ja sam uskrsnuće i život. Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će. Vjeruješ li ovo?"** Marta, puna povje-

renja u Isusove riječi spremno odgovori: **„Da, Gospodine, ja tvrdo vjerujem da si ti Mesija, Sin Božji koji je došao na svijet".** Iza toga Isus ide na grob. Za njim dolaze i svi oni koji su došli tješiti Martu i Mariju. Isus na dolasku kod groba zapovijeda da se digne kamena ploča s groba. Zatim zapovijeda jakim glasom: **„Lazare, izidi!"** Na te riječi mrtvi Lazar ustaje i izlazi vani živ. Još je zamotan povojima i s ručnikom na licu.

Mnogi u tom mjestu povjerovaše nakon toga Isusu. Glas se o tomu pročuo. Radost zavlada među ljudima zbog silnih djela koja Bog čini po njemu. No nisu se svi radovali. Židovski sinedrij, kad dozna za taj događaj, zaključi da treba smaknuti i Isusa i Lazara. Bojali su se, naime, da će cijeli narod poći za njim (v.: Iv 11,1–54).

Već od samih početaka kršćanstva hodočastili su kršćani ovamo, molili i učvršćivali svoju vjeru poput Marte. Povjesničar Euzebije svjedoči da je već početkom trećeg stoljeća Lazarov grob stjecište hodočasnika. Dakle, samo 150 godina poslije tih događaja. I sv. Jeronim piše 390. godine da je nad grobom napravljena crkva. Autentičnost tog mjesta može se pratiti do dolaska križara koji su na starim temeljima napravili velebnu crkvu. Jer i ovo su mjesto opustošili Perzijanci na čelu s Kozroem. Kasnije su i Arapi – muslimani jednako tako porušili što su zatekli poslije križara. Bile su dvije crkve: jedna nad Lazarovim grobom, malo izvan mjesta, a druga u samom prebivalištu Marte i Marije. Sadašnja crkva je novijeg datuma. Podigli su je franjevci 1953. g. po nacrtu arhitekta Barluzzija, koji je svoje posljednje godine proveo u Svetoj zemlji. Mnogo je crkava podignuto u ovim krajevima baš po njegovim nacrtima.

Lazarov grob se i sada vidi. Na višem je od sadašnje crkve. U nj se silazi stepenicama (24). Ukopan je u stijeni, a pokrivao se kamenom pločom (v.: Iv 11,38).

Betfaga

Nastavimo dalje prema Jeruzalemu preko Maslinske gore. Nedugo nakon Lazarova groba nalazi se mjesto – selo **Betfaga.** Tu se odvio prvi susret Isusa s Martom prije Lazarova uskrsnuća. Isus je dolazio s onu stranu Jordana, uzeo staru cestu i izišao na samo sljeme Maslinske gore. Marta je to doznala i izišla mu ususret. Njenu ljubav i povjerenje Isus je nagradio povratkom Lazara među žive.

U ovo mjesto poslao je Isus dvojicu svojih učenika uoči svoga svečanog ulaska u Jeruzalem, dok je još sam bio u Betaniji, da mu dovedu mlado magare na kojem još nitko nije jašio. Na tom je magaretu svečano ušao u Jeruzalem, praćen klicanjem naroda koji je prostirao svoje ogrtače po putu kuda je prolazio. U rukama su im bile palmine grane. Klicali su: **„Hosana! Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje, kralj Izraelov"** (Iv 12,13).

To mi danas slavimo na Cvjetnicu, u nedjelju prije Uskrsa, kad u crkvu dolazimo s grančicama, blagoslivljamo ih i nosimo u procesiji. Osvajači su dolazili na konjima. Isus ulazi na magaretu u znak da nije osvajač, da ne traži slavu niti da ga se boje. On dolazi skromno i traži izgubljene da ih privede Ocu.

Hodočasnica Egeria svjedoči da je već u IV. stoljeću na ovom mjestu crkva u čast susreta i razgovora dviju sestara s Isusom. Kasnije je predaja na ovo isto mjeto stavila i događaj vezan uz početak procesije. Nova crkva napravljena je po nacrtu Barluzzija. Unutra su smješteni ostaci predašnjih.

Maslinska gora

Uspinjući se dalje prema vrhu Maslinske gore, stižemo do crkve **„Pater noster" (Očenaš),** koja je odmah do samog vrha i mjesta Isusova uzašašća na nebo.

Isus se često povlačio na Maslinsku goru s apostolima. S ovog mjesta se vidi stari Jeruzalem kao na dlanu s njegovim veličanstvenim zidinama koje je podigao Sulejman Veličanstveni 1542. Taj isti Sulejman je kasnije umro pod Sigetom (1566.) u epopeji Nikole Šubića Zrinskog, simbola hrvatskog otpora svim zavojevačima.

Maslinska gora je nešto viša od Jeruzalema od kojeg nas dijeli samo Cedronska dolina. Na drugoj strani je jednako tako divan pogled na Judejsku pustinju.

Betfaga

Kada se spominjemo Betfagskog događaja? Po čemu se Isus razlikuje od drugih velikana? Što se zbilo u Betfagi?

Mnoge Isusove riječi upućene apostolima izrečene su ovdje. Posebno je znakovit njegov govor o kraju svijeta, o ponovnom dolasku „Sina Čovječjeg", o sudnjem danu, o oprezu od krivih naučitelja te o budnosti (v.: Mt 24–25).

Isusovi učenici (kršćani) trebaju dobrim životom biti uvijek spremni na ponovni i konačni susret sa svojim Učiteljem.

Ovdje je Isus apostole, na njihovu molbu, naučio moliti molitvu u kojoj Boga zovemo svojim Ocem, molitvu Očenaš (v.: Mt 6,5–14).

Još je car Konstantin, odnosno njegova majka sv. Jelena, na ovom mjestu podigao veličanstvenu baziliku koja se zvala „Crkva na Maslinskom brdu". Podignuta je na mjestu jedne spilje u koju je Isus s apostolima često zalazio. Na tom mjestu kasnije predaja stavlja i skup apostola kad su se sakupili da bi sastavili vjerovanje, koje mi danas nazivamo **„Apostolsko vjerovanje"**, a glasi:

Kako glasi „Apostolsko vjerovanje"? Reci to **naizust.**

„Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, Stvoritelja neba i zemlje.

I u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega, koji je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije Djevice, mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan; sašao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih; uzašao na nebesa, sjedi o desnu Boga Oca svemogućega; odonud će doći suditi žive i mrtve.

Vjerujem u Duha Svetoga, svetu Crkvu katoličku, općinstvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, i život vječni. Amen."

Mjesto **Isusova uzašašća** je samo nekoliko desetaka metara više od ove crkve. Mjesto je precizno naznačeno u Djelima apostolskim: **„Tada se vratiše u Jeruzalem s gore zvane Maslinske, koja je udaljena od Jeruzalema jedan subotni dan hoda"** (Dj 1,12). (Rabini su smatrali da jedan Židov smije prevaliti subotom 1892 metra a da time ne povrijedi zakon o subotnjem odmoru). Za prve učenike i kasnije kršćane dan povratka Isusa svome (i našem!) Ocu ostao je u trajnoj uspomeni. Mjesto događaja nije moglo biti zaboravljeno – vrh Maslinske gore. Već 376. jedna je pobožna žena imenom Pomenija podigla na tom mjestu kružnu spomen-crkvu, koja je u sredini bila otvorena i čuvala kamen s kojeg je Isus po predaji uzašao na Nebo. Toj građevini kasnije je pridodan i molitveni prostor, jednako tako uokrug mjesta, a podigla ga je jedna druga pobožna Rimljanka, Melanija. Crkva se od samog početka zvala jednostavno „Crkva na vrhu".

Spomenik Uzašašća Gospodinova

Isusovo uzašašće? Što znadeš o tome reći?

Ista djevojka Melanija dala je odmah uz ovo svetište i uz svetište spilje gdje je Isus apostole naučio moliti Očenaš, podići dva velika samostana za one koji su poslužívali ova dva svetišta moleći danju i noću.

Međutim, dolaskom Perzijanaca, s Kozreom na čelu, Maslinska je gora bila krvlju oblivena. Sve je porušeno, a redovnici i redovnice doslovce poklani. Sam se Kozroe hvalio da je poubijao 1207 redovnika i redovnica.

Svetišta su kasnije obnavljana, ali dolaskom Arapa-muslimana (638.) opet je sve u plamenu. Križari svojim dolaskom obnavljaju crkve. Na mjestu uzašašća sagradili su veliku osmerokutnu crkvu kojoj je u sredini bio otvor iznad kamena s kojeg je Isus uzišao na Nebo.

Crkva Gospodinova plača

Križari su podigli crkvu i na mjestu „Očenaša", jer su ova dva svetišta uvijek dijelila istu sudbinu, budući da su sasvim blizu. No obadva su svetišta opet razorena kad je propala križarska država. Sada se na obadva mjesta vide samo ostaci nekadašnjh zdanja. A na mjestu Očenaša možemo vidjeti od davnina ispisan Očenaš na mnogim jezicima, njih preko šezdeset. Na hrvatskom jeziku nalazi se u crkvi, i među prvima je napisan.

Spuštajući se s Maslinske gore prema Cedronskoj dolini i Jeruzalemu trebamo zastati na pola puta, kod crkvice **„Gospodinova plača"** na mjestu gdje je Isus s apostolima promatrao ljepotu Jeruzalema, ali i **plakao** nad njim jer je vidio što ga očekuje. Bio je žalostan što grad nije shvatio važnost svoga vremena. Gledajući ga reče: **„Kad bi i ti u ovoj dan priznao ono što ti je za mir! Ali je sada sakriveno tvojim očima. Doći će ti vrijeme kada će te tvoji neprijatelji opasati opkopom, opkoliti te i pritijesniti sa svih strana. Sravnit će sa zemljom tebe i tvoju djecu u tebi. Neće ostati u tebi ni kamen na kamenu, jer nisi priznao određeno vrijeme kad te Bog pohodio"** (Lk 19,41–44).

Isusov plač nad Jeruzalemom ima povijesne i konkretne posljedice. Koje? Reci to svojim riječima.

Apostoli su dobro razumjeli ove Isusove riječi. Napose im je sve bilo jasno kad se to i dogodilo 40-ak godina kasnije, kad su Rimljani srušili sve što se dalo srušiti.

Poučeni tim događajem Isusovi učenici uvijek trebaju paziti kad im Bog dolazi u pohode. A Bog dolazi na razne načine: u siromahu kojemu treba pomoć, u progonjenom i nepravedno optuženom za koga se moramo zauzeti, u bolesnom kojega moramo pohoditi i ohrabriti, umornom od života kojemu trebamo dati ruku pomoćnicu, u svakome komu je potrebna moja pomoć. Kršćanin osluškuje Božji dalazak da Isus ne bi i nad njim proplakao kao nad Jeruzalemom. Kršćanin mora „čitati" znakove vremena.

Arheološka iskapanja na ovom mjestu pokazala su da je tu, već u Isusovo vrijeme, bilo groblje. Pronađeni su grobovi i prvih kršćana Židova.

Maslinski vrt

Spuštajući se dalje niz Maslinsku goru, u samom podnožju, a uz Cedronski potok, nalazi se **Maslinski vrt** i spilja **Getsemani.** Sveti Luka opisujući posljednje dane Isusova života piše: **„Pošto bi danju učio u hramu, noću bi izlazio i provodio noć na gori koja se zove Maslinska"** (Lk 21,37).

Tako je Isus poslije dana ispunjena propovijedanjem izlazio iz grada, prelazio potok Cedron, uzlazio uz Maslinsku goru da bi prenoćio kod prijatelja u Betaniji. Ali se često zaustavljao odmah tu na podnožju, zbog blizine, i noćivao skupa sa svojim učenicima u spilji **Getsemani,** koja je bez sumnje pripadala nekom od njegovih učenika.

Ispod ribnjaka Šiloe na kojem je Isus izliječio slijepca od rođenja (Iv 9,1–38), Cedronska se dolina spaja s dolinom **Gehena** koja je u Starom zavjetu bila po zlu poznata.

Tu je, naime, bio oltar zloglasnom **Molohu,** bogu Amonaca koji su nastavali ove krajeve. Tom bogu su se žrtvovala mala djeca, od čega je zazirao svaki Židov. Zbog toga, a kasnije i zato što je ova dolina postala kao gradsko smetilište, gdje je uvijek nešto gorjelo i imalo neugodan zadah, postalo je simbol pakla za sve Židove. Isus u svojim govorima spominje ovu dolinu kao simbol pakla (v.: Mt 18,9; Lk 12,4–5).

Ova je dolina poznata po još jednom zlu. Tu je kupljena njiva za novac koji je Juda dobio za izdaju Isusa. Kad je Juda vratio novac onima koji su mu ga dali, oni su, ne htijući ga staviti u hramsku blagajnu, jer je stečen tudom krvlju, kupili ovdje jednu njivu za ukop stranaca. Evanđelist piše da se ta njiva i u njegovo vrijeme zvala „Krvna njiva" (v.: Mt 27,3–10). Mi međutim možemo potvrditi i danas, nakon dvije tisuće godina, da se to mjesto zove istim imenom – **Krvna njiva** (aramejski: Hakel-damma).

Jeruzalem

Za sve Židove **Jeruzalem** je Sveti grad i ništa ga ne može nadomjestiti. Hebrejski: Jeru-šalajim znači: **Grad mira.** Kroz cijelu Bibliju on je središte. S vremenom je postao simbol cijele židovske zemlje. U vrijeme ropstva, kad je cijeli nador odveden izvan svoje zemlje, to značenje je još i pojačano. Postaje san i nada svih Židova. Gotovo dvije tisuće godina bili su Židovi bez svoje države (od 70. do 1948.), ali Jeruzalem nisu zaboravili. Kad god su slavili svoj najveći blagdan Pesah završavali bi ga riječima: „Dogodine u Jeruzalemu!"

Isus i Jeruzalem, jeruzalemski hram. Što o tom znaš ispripovjediti?

Kralj David osvojio je Jeruzalem i ujedinio kraljevstvo. Jeruzalem postaje središte države. Njegov sin **Salomon** proširuje zidine i gradi **hram.** U to vrijeme mjesto gdje je bio Jeruzalem (Ofel) nazivalo se **Sion.** Kasnije je taj naziv prelazio na područje koja je grad obuhvaćao. U Isusovo vrijeme Sion je na području Dvorane posljednje večere. Kasnije za Židove Sion postaje cijeli Jeruzalem, a s vremenom i naziv za nadu povratka Izraela u svoj Jeruzalem, u svoju državu. Otuda Cionistički pokret koji je i stvorio današnju državu Izrael.

U svojoj dugoj povijesti Jeruzalem je bio više puta rušen i ponovno građen. Zidine su se premještale prema potrebi, ali je mjesto Salomonova hrama uvijek ostajalo unutar zidina. Rimljani zauzimlju Jeruzalem 63. godine prije Krista. Nedugo za-

tim (37.) oni postavljaju za kralja Heroda, kasnije nazvanog Veliki. Za njegova vremena Jeruzalem je doživio najveće promjene. Podigao je veličanstvenu kraljevsku palaču, tvrđavu **Antoniju,** tvrđave uokolo grada i obnovio hram. Hram je bio tako lijep da su se ljudi divili i bili ponosni na njegov izgled, mada Heroda nisu voljeli jer je bio u neku ruku stranac – Idumejac.

U tom je hramu Isus naučavao. U predvorju tog hrama Isus je prodavačima i mjenjačima novca isprevrtao stolove, jer su profanirali sveto mjesto. Govorio im je: **„Kuća moja zvat će se kuća molitve"** (Mt 21,13). Tu su se sastajali apostoli na molitvu u prvo vrijeme poslije Isusove smrti.

Godine 44. poslije Krista kralj Agripa podiže treći zid. Unutar tog zida došlo je i mjesto na kom je Isus razapet i pokopan. Sedamdesete godine poslije Krista rimski vojskovođa Tit Flavije Vespazijan, da bi ugušio židovsku pobunu, ruši Jeruzalem. Židovi su se još jednom pobunili protiv tuđinaca (132.). No, Rimljani su i tog puta bili jači. Jeruzalem su sasvim srušili, a da bi zameli svaki osjećaj vezan za Jeruzalem, napravili su na istom mjestu novi grad i nazvali ga **Aelia Capitolina.** Tom prigodom Židovi su potpuno raseljeni. Ono što je ostalo sklonilo se u Galileju. Ti su čuvali tradiciju naroda.

Jeruzalem je prolazio sve uspone i padove kao i cijela Palestina. Procvat doživljava slobodom kršćanstva (313.), s carem Konstantinom i njegovom majkom Jelenom. Ruše ga Perzijanci (614). Obnavlja se i onda: opet rušenje dolaskom Arapa-muslimana (638.) koji na mjestu nekadašnjeg hrama grade spomen-džamiju (kod nas poznata kao **Omarova džamija)** i džamiju za vjersku upotrebu **Al Aksa** (što bi označavalo najudaljenije mjesto dokle je došao prorok Muhamed). Jeruzalem postaje za muslimane, uz Meku i Medinu u Arabiji, najvažnije religiozno mjesto. Odavle je, kako vjeruju muslimani, Muhamed na svom konju uzišao na nebo.

Dok nije bila sagrađena **Džamija na stijeni** (Omarova džamija), ostatak Židova je dolazio ovamo na ovu stijenu oplakivati zlu sudbinu. Tu je Abraham iz vjernosti Bogu htio žrtvovati svoga sina, ali ga je anđeo zaustavio i on je žrtvovao ovna (v.: Post 22,1–14). Tu je kasnije Salomon podigao hram, a poslije rušenja obnavljanje na istom mjestu. To je bez sumnje najsvetije mjesto za pobožne Židove. No kako tu nisu više mogli dolaziti, činili su to na zapadnom zidu prostora gdje je bio sagrađen hram. Taj se zid danas zove **Zid plača** ili **Zapadni zid.** To je ostatak zida koji je Herod Veliki dao podići da bi izravnao teren i tako mogao dobiti veću površinu za hram i prostor oko hrama. I danas je to mjesto okupljanja Židova, mjesto molitve i nacionalnog ponosa. Ovaj zid je davao nadu Židovima da će izdržati u svim progonima kroz povijest.

Dolaskom križara dolazi i obnova cijele zemlje. Njihovim padom i dolaskom muslimana sve se ruši osim onoga što je muslimansko. Konačno dolaze Turci, koji su tu sve do našeg stoljeća. S njima je sve zaostajalo, kao uostalom svugdje gdje su bili.

Današnji Jeruzalem doživljava velike promjene nastankom židovske države (1948.) **Izrael.** Stari Jeruzalem (unutar zidina) se obnavlja i dotjeruje, osobito židovska četvrt. Grade se nova naselja svugdje uokolo – židovska.

Danas Jeruzalem broji oko 300.000 stanovnika. Većina stanovništva su Židovi (zbog novih naselja uokolo).

Sadašnje jeruzalemske zidine imaju sedmera vrata. Jedna od tih se zovu vrata **Svetog Stjepana – Istočna.** Tako se zovu jer je u blizini mučen i ubijen sv. Stjepan (v.: Dj 6,54–60).

Odmah uz crkvu Gospina rođenja (križarska crkva) nalazi se ribnjak **Bethezda,** s pet trijemova. Tu se nekad vadio kamen za gradnju Jeruzalema, a kasnije je to postalo spremište vode koje u tom kraju nikada nije bilo previše. Taj „bazen" je bio dugačak 120 a širok 60 metara. Na tom je mjestu Isus ozdravio teško uzetog čovjeka koji je bolovao od te bolesti 38 godina. Ležao je nemoćan na svojoj ležaljci. Kad ga Isus vidje reče mu: **„Ustani, uzmi svoju postelju i hodaj! Odmah ozdravi taj čovjek, uze svoju postelju i poče hodati"** (Iv 5,12–17). I na tom je mjestu podignuta crkva već u IV. stoljeću da sačuva uspomenu na Isusovu privrženost ljudima koji trpe.

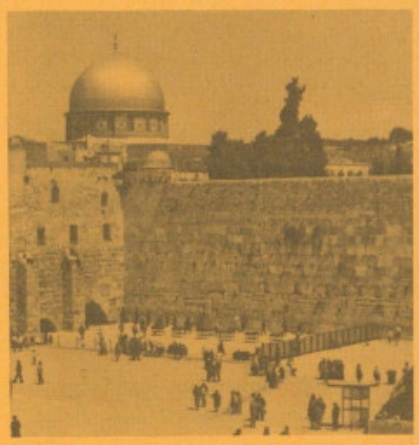

Zid plača

Što znadeš reći o „Zidu plača u Jeruzalemu"?

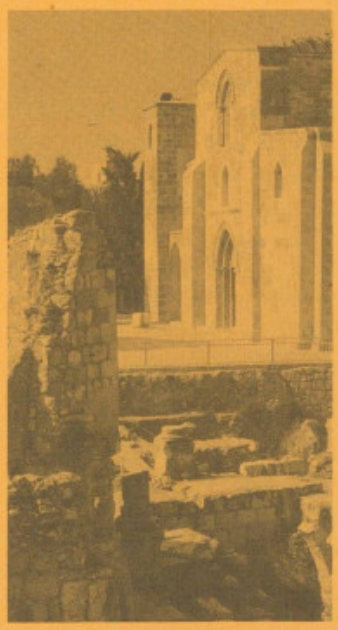

Ribnjak Bethezda

Ispripovjedi čudo koje je Isus učinio na ribnjaku Bethezda

Isusovi posljednji dani u Jeruzalemu

Isusovi posljednji dani počinju njegovim **svečanim ulaskom u Jeruzalem.** Tada su mu ljudi klicali dobrodošlicu kao kralju, kao od Boga obećanom. No sinedrij je već tada odredio da ga treba maknuti; samo se čekao pogodan trenutak da se narod ne bi pobunio. To je bilo pred najveći židovski blagdan **Pashu** (pesah). I Isus je, kao pravi Židov, sa svojim apostolima htio **proslaviti blagdan.** Dvojica učenika su kod prijatelja pripremili sve što je trebalo: beskvasni kruh, vino, gorko zelje i mlado janje. Obred je uvijek bio isti i u svim obiteljima jednak: molilo se, pjevalo psalme, čitalo iz proroka i pričalo kako je Bog vodio svoj narod kroz pustinju i kako je došlo do tog blagdana. Blagdan je u Isusovo vrijeme bio spomen čudesnoga židovskog izlaska iz Egipta i ropstva u njemu. Kućedomaćin je uzimao kruh (beskvasni), lomio ga i davao ukućanima, uzimao je i čašu s vinom, blagoslivljao Boga za dobrotu i davao da svi piju iz nje. To je označavalo zajedništvo i ljubav.

Tako su radili i apostoli s Isusom. I Isus je uzeo kruh, razlomio ga i dao apostolima da jedu, ali je pri tom rekao: **„Uzmite, jedite svi, ovo je moje tijelo koje se predaje za vas"**, a kad je davao čašu s vinom rekao im je: **„Uzmite i pijte iz nje svi. Ovo je čaša moje krvi novoga i vječnoga saveza koja će se proliti za vas i za sve ljude na otpuštanje grijeha"** (v.: Mt 26,26–28; Mk 14,22–24; Lk 22,17–20). Kasnije im je još dodao da to čine kad god se žele sjetiti njega i svega što se s njim dogodilo.

Apostoli su, zacijelo, ostali iznenađeni tim njegovim riječima, ali su kasnije shvatili da je Isus na taj način stalno s njima i da se nemaju čega bojati.

Za zajedničkim stolom, na svojoj posljednjoj i oproštajnoj večeri s apostolima, Isus je posebno toplo govorio. Kao što otac pred smrt daje posljednje opomene svojoj djeci, tako i Isus. Govorio im je:

„Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio. Po tom će drugi vidjeti da ste moji učenici. Neću vas ostaviti siročad. Neka se ne uznemiruje i ne plaši vaše srce! Čuli ste da sam vam rekao: Idem i vratit ću se k vama. Kao što je Otac mene ljubio, tako sam i ja vas ljubio. Nitko nema veće ljubavi od ove: položiti vlastiti život za svoje prijatelje. Ako su mene progonili, i vas će progoniti.

Zaista, zaista, kažem vam, vi ćete plakati i jadikovati, a svijet će se radovati. Vi ćete se žalostiti, ali će vaša žalost postati radošću. Ako što zamolite od Oca u moje ime, dat će vam. Tada Isus podiže oči prema nebu i reče: Sveti Oče, čuvaj u svojem imenu one koje si mi dao, da budu jedno kao mi! Ne molim samo za njih nego i za one koji će po njihovoj riječi vjerovati u me. Zatim izađe odande te se po običaju uputi na Maslinsku goru (v.: Iv 13–15).

Ovdje na Posljednjoj večeri ustanovljen je **sakramenat euharistije** *i* **sakramenat svetog reda.** *Ovih se događaja sjećamo ne samo jednom godišnje (Veliki četvrtak) nego kad god se nedjeljom okupljamo oko oltara na zajedničko slavljenje euharistije, Mise. Time izvršujemo Isusovu zapovijed da to činimo njemu na uspomenu. Zbog tih velikih događaja taj se četvrtak zove Veliki četvrtak. Baš kao što se dan* **Isusove muke** *i* **smrti** *naziva Veliki petak.*

Mjesto Posljednje večere je mjesto gdje je **rođena Crkva.** Tu je prva kršćanska zajednica imala sjedište. Tu su apostoli rado prebivali jer su se tu oprostili od ljubljenog Učitelja. Tu su ga i vidjeli poslije njegova uskrsnuća. Tu su kasnije i **Duha Svetoga primili** obnovivši se snagom i ljubavlju i spoznanjem Božjim. Zato je ovdje neprekinuta prisutnost kršćanskog bogoslužja sve do 16. stoljeća (tada su muslimani protjerali franjevce da bi tu častili proroka Davida).

Dvorana je postala crkva i mjesto okupljanja. Kada je kršćanstvu data sloboda, ovdje je podignuta veličanstvena bazilika s tri lađe. No i ona je bila srušena u razaranjima Perzijanaca (614.). Križari su po svom dolasku našli samo ruševine i odmah podigli lijepu veliku crkvu i nazvali je **Majka svih crkava.** U tu crkvu je bila smješte i kapela gdje je Marija, Isusova majka, usnula, umrla.

Kad su križari morali otići, mjesto je opet propadalo i propalo. Napuljski kralj **Roberto** i kraljica **Sancia** uspjeli su, za veliku svotu novca, od egipatskog sultana dobiti ovo mjesto. Dali su ga franjevcima na čuvanje. Oni su tu ostali sve do 1551. godine, kada su morali otići i mjesto prepustiti muslimanima.

Dvorana posljednje večere

Kada je i gdje Isus proslavio Posljednju večeru i što je u toj prigodi posebno značajno rekao?

Sadašnja je dvorana Posljednje večeri ona koju su franjevci obnovili po svom dolasku u Svetu zemlju (14. stoljeće).

Po uzoru na onu iz Isusova vremena, sastoji se od dvije dvorane. U prvoj je mjesto Posljednje večere, a u drugoj, nešto višoj, spominjao se događaj silaska Duha Svetoga. Postoji i prostor ispod tih dvorana u kojem se slavila uspomena na grob kralja Davida. To je ustvari bio razlog (ili samo izgovor) da su muslimani franjevce kasnije istjerali.

Dvorana je pretvorena u džamiju i zatvorena za kršćane. Tek dolaskom židovske države Izrael (1948.) muslimani su morali vani i svakom je moguć pristup u dvoranu, ali nitko ne smije u njoj vršiti obrede.

U nemogućnosti da budu u samoj dvorani, franjevci su odmah uz dvoranu kupili zemljište i tu napravili mali samostan i kapelu. Od dolaska franjevaca u Svetu zemlju do sada poglavar otaca franjevaca ovdje u Palestini nosi naziv **„Čuvar Svetog Siona"**. Ovo se mjesto, naime, od IV. stoljeća zove Sion.

„Pridružiti se slavljenju Mise znači sudjelovati u žrtvi i udružiti se u stvaranju saveza između Boga i njegova naroda. To se ne zbiva među gromovima na Sinaju, nego usred radosne i blagdanske jednostavnosti kruha i vina, u zahvaljivanju, i u društvu s onima koje volimo."

Novi katekizam

Isus i apostoli su iz dvorana Posljednje večere pošli na Maslinsku goru, u **Getsemanski** vrt. Tu su se često sastajali. I Juda je tu često dolazio i dobro poznavao mjesto (v.: Iv 18,1–2). Tu se nalazi jedna prostrana spilja u kojoj je i Isus ponekad noćivao.

Ovog puta Isus se nije odmarao. Znao je što ga očekuje. Uzeo je sa sobom tri apostola (Petra, Ivana i Andriju), odmakao se od njih koliko bi se kamenom moglo dobaciti i počeo moliti. Bio je to maslinik. A njegova je molitva bila toliko odraz njegove tjeskobe i patnje da je molio: **„Oče moj! Ako je moguće, neka me mimoide ovaj kalež!"** Znao je on za sve ono ruganje i svu sramotu i bol koju će morati podnijeti prepustivši se ljudskim rukama. **„Ali neka ne bude moja, nego tvoja volja!"** (v.: Mt 26,36–46).

Kad se Isus nakon sat vremena vratio k apostolima, našao ih je kako spavaju. Prekorio ih je kako nisu mogli s njim izdržati u molitvi i opet se vratio i molio. Od tjeskobe se znojio a sa znojem je bila pomiješana krv. Vrati se opet k apostolima i reče im: **„Ustanite! Hajdemo! Evo se približi moj izdajnik"** (Mt 26,46). Uto u vrt dolazi Juda, jedan od apostola, ljubi Isusa da bi tim pokazao onima koje je doveo tko je Isus, jer bio je mrak. Jedan od apostola, da bi obranio Isusa, poteže mač i udara. Jednom od slugu odsječe uho. Isus ga prekori: **„Vrati mač svoj u korice, jer svi koji se mača hvataju od mača ginu"** (Mt 26,52).
Iz Getsemanskog vrta (maslinika) naoružana četa Velikog svećenika odvede Isusa vezana svojem gospodaru.

Što se zbilo na večer Velikog četvrtka u Getsemanskom vrtu. Kaži to svojim riječima.

Spilja u koju su se sklonili apostoli na Veliki četvrtak i danas je u gotovo nepromijenjenom obliku.

Maslinski vrt je doživljavao sudbinu svih kršćanskih svetih mjesta. Pred kraj IV. stoljeća ovdje je napravljena lijepa bazilika koja je kod glavnog oltara imala liticu-stijenu koja je, po predaji, mjesto gdje je Isus molio. Crkvu su srušili Perzijanci. Križari su na tom istom mjestu podigli jednu skromnu crkvu, koja je opet bila srušena. Sadašnju crkvu, koja se zove i **„Crkva svih naroda"**, podigli su franjevci početkom ovog stoljeća, točno na istom mjestu prve crkve. Ispred oltara je stijena koja tu kao svjedok krvavog Isusovog znoja stoji od njegova vremena.

Uz crkvu je i dio maslinskog vrta koji spominju evanđeoski izvještaji. Još su uvijek na životu osam maslina za koje smijemo tvrditi da su bile svjedoci Isusove molitve, Judine izdaje i bijega apostola. Naravno, masline se same obnavljaju, ali uvijek iz istog korijena. I ovaj vrt je bio u vlasništvu muslimana neko vrijeme. Franjevci su ga dobili na čuvanje od dvojice braće, Brankovića, dvojice Hrvata iz Bosne, koji su ga otkupili od muslimana 1666. godine.

„Crkva svih naroda" u Getsemanskom vrtu

Kad su Isusa doveli u kuću Velikog svećenika, a te je godine to bio Kaifa, skupilo se na brzinu Veliko vijeće (sinedrij) tražeći načina kako Isusa osuditi. Zapravo je on već bio osuđen. Oni samo traže način kako to opravdati. Od mnogih svjedoka nisu našli niti dvojicu čije bi se svjedočanstvo slagalo. A njima je Isus smetao, jer je narod pošao za njim. Kad je Isus na upit Velikog svećenika odgovorio da on **„jest Mesija i Sin Božji"**, osudili su ga za hulu. Osudili su ga isti dan kad su ga i uhvatili, iako je to bilo protiv postojećih židovskih zakona. A smrtna se presuda nije smjela donijeti noću.

U dvorištu Velikog svećenika bio je i Petar. Ljubav prema Isusu vukla ga je da vidi kamo sve to ide, kako će sve to završiti. Neki su ga tu prepoznali, a on zaniječe da Isusa iti pozna. Kasnije se još i zaklinjao da ga ne pozna. A pijetao zapjeva. Tada se Petar sjeti da mu je Isus rekao da će ga zatajiti prije nego pijetao zapjeva, tj. iste večeri. I Petar zaplaka gorko.

Isusa su u međuvremenu dobro čuvali u kućnom zatvoru da bi ga ujutro izveli pred **Pilata,** rimskog upravitelja.

Juda, videći da su Isusa osudili na smrt, pokaja se što je izručio Isusa velikim svećenicima i starješinama. Uze dobiveni novac (30 srebrenika), baci ga onima koji su mu ga dali govoreći: **„Sagriješih jer izdadoh nevinu krv"** (Mt 27,4). Oni uzeše srebrenike i kupe Lončarevu njivu da bude groblje strancima. Juda se povuče, ode i objesi se.

Danas se pokazuje mjesto gdje je Petar plakao, odnosno gdje je Isus proveo noć uoči dana svoje smrti, tj. uoči Velikog petka. Mjesto se nalazi malo niže od dvorane Posljednje večere, a zove se **„Kod pjetlova pijeva."**

Isusa, dakle, dovedoše Pilatu u tvrđavu **Antoniju.** Pilat nije volio Židove. Nije želio osuditi Isusa. Masa je međutim već vikala ono što su tužitelji željeli. Ivan izvješćuje:

„Tada Pilat naredi da se Isus uzme i bičuje. Zatim vojnici opletoše krunu od trnja, staviše mu je na glavu i ogrnuše ga skrletnom kabanicom. Potom bi dolazili k njemu i govorili: ‚Zdravo, kralju židovski!' I još ga udarali po obrazima. Pilat ponovno izađe te im reče: Evo ga izvodim pred vas da znadete da ja na njemu ne nalazim nikakve krivnje! Tada Isus izađe noseći trnovu krunu i skrletnu kabanicu. Pilat im reče: Evo čovjeka! Kako ga opaziše glavari svećenički s dvoranima povikaše: Razapni! Razapni! Uzmite ga vi – reče Pilat – i razapnite! Ja na njemu ne nalazim nikakve krivnje" (v.: Iv 19,1–16).

Tako se Pilat prepirao s njima, ali je na kraju ipak popustio i osudio nevina čovjeka na smrt. Predao im ga je da ga razapnu. A razapinjanje na križ, osim što je bilo veoma bolno, bilo je i najsramotnija smrtna kazna.

Bilo je pravilo da osuđeni sam nosi svoj križ do mjesta gdje će biti razapet. Tako Isusu natovariše križ da ga nosi do izvan gradskih zidina, na uzvišicu koja se zove **„Lubanja",** zbog svog vanjskog izgleda, ili **Golgota.**

Od tvrđave Antonije, koju je dao sagraditi Herod Veliki, nažalost nije ostalo ništa. Znademo samo mjesto gdje je trebala biti, jer je bila uza zid hramskog dvorišta koje je i danas vidljivo. Vidi se međutim ostatak popločanog dvorišta **(Litostrotos)** koje je bilo u sredini tvrđave. Tu je bila sudnica (Praetorium). Tu je Isus osuđen na smrt.

Tu na tom području postoji danas kapela Isusova bičevanja i kapela Isusove osude. Taj prostor su franjevci, uz teška odricanja, otkupili od muslimana koji su na tom zarađivali. Sada se tu nalazi Franjevačka biblijska škola.

Od Sudnice do Kalvarije

Put koji je Isus trebao prijeći od **Sudnice do Golgote** nije toliko dalek (nešto više od kilometra), koliko težak. Kako je Jeruzalem sagrađen na dva brežuljka, Isus je s jednog brežuljka morao sići u dolinu koja dijeli ta dva brežuljka, te se onda opet uspinjati na vrh drugoga, koji se nalazio odmah izvan gradskih zidina. Jeruzalem je više puta rušen i na ruševinama nanovo građen te se ne može reći da se može ići točno istim stopama kuda je Isus išao, ali od Sudnice do Golgote i nema mnogo mogućnosti osim ove koja postoji. Ta se ulica zove **Via dolorosa (Ulica boli).** Na tom za nas kratkom putu Isus je noseći križ padao, ustajao i išao dalje.

Via dolorosa u Jeruzalemu

Kaži najbitnije o „Via dolorosa – Ulici boli" u Jeruzaelmu

Vojnici koji su ga pratili vidjeli su da je Isus isuviše iznemogao pa su uhvatili jednog slučajnog prolaznika, Šimuna iz Cirene, i prisilili ga da mu pomogne nositi križ. Tu su i pobožne žene koje su ga istinski žalile. I konačno, Isus dolazi na odredište, na uzvišicu zvanu **Lubanja,** na **Golgotu** ili **Kalvariju.** Posve je krivo tu uzvišicu zamišljati kao brdo. To uostalom nigdje i ne piše. Kršćani su na Zapadu tu uzvišicu pretvorili u brdo da bi u svojoj pobožnosti pokazali svu težinu tog Isusova puta.

Kad je povorka došla na **Kalvariju – Golgotu,** vojnici su skinuli Isusu haljine i razdijelili ih među sobom, kako je već bio običaj, a Isusa razapeli na križ. S njim su razapeli dva razbojnika, jednog s jedne a drugogo s druge strane:

„A Pilat je napisao natpis i stavio ga na križ. Bilo je pisano: Isus Nazarećanin, kralj židovski *(Jesus Nazarenus Rex Iudeorum = INRI).* **Taj su natpis čitali mnogi Židovi, jer bijaše blizu mjesto na kojemu je Isus bio razapet. Bilo je pisano hebrejski, latinski i grčki. Nato glavari svećenički reknu Pilatu: Neka ne ostane napisano kralj židovski nego: ovaj je tvrdio: kralj sam židovski. Što sam napisao, ostaje napisano! odvrati im Pilat…**

Kod Isusova križa stajale njegova majka i sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija iz Magdale. Kad Isus opazi majku i blizu nje učenika kojega je osobito ljubio, reče majci svojoj: Ženo, evo ti sina! Zatim reče učeniku: Evo ti majke! I od toga je časa učenik uze u svoju kuću" (v.: Iv 19,19–27). Nedugo iza toga Isus je umro na križu. Nikoga nije proklinjao, nije prijetio nego molio za one koji su sve to učinili jer nisu znali što čine.

Isusov pogreb

„Poslije toga dođe Josip Iz Arimateje, koji bijaše učenik Isusov, ali tajni zbog straha od Židova, i zamoli Pilata da uzme Isusovo tijelo. I Pilat mu dopusti. Nato Josip dođe i uze njegovo tijelo. Dođe i Nikodem. To je onaj koje je prije k Isusu došao po noći. On donese smjesu od oko sto litara smirne i aloje. Tada uzeše Isusovo tijelo te ga, prema židovskom običaju sahranjivanja, obviše platnom s mirodijama. A na mjestu gdje je bio razapet bijaše vrt i u vrtu nov grob, u koji još nitko ne bijaše položen. Tu, dakle, zbog židovske Priprave, kako grob bijaše blizu, položiše Isusa" (Iv 19,38–42).

Kako je, kada i gdje pokopan Isus, Sin Božji?

Crkva Svetog groba u Jeruzalemu

Ovo su najsvetija mjesta za kršćane. Tu je umro na križu Isus, Sin Božji. Tu je pokopan u grob. Odatle je uskrsnuo u slavi Očevoj. Ovo mjesto je od početka bilo u srcu učenika. Znali su poslije ovih događaja da je Bog jači i od smrti, da se više nemaju čega bojati, ako je Bog s njima. No uskoro je mjesto bilo sakriveno očima njihovim, ali ne i srcu. Car Hadrijan je, kad je ugušio pobunu 135. godine, ovo mjesto zatrpao i na njemu podigao poganski hram. Ali, kako je svaka sila za vremena, prošlo je i vrijeme progona kršćana a došla sloboda. Tada je car Konstantin sagradio veličanstvenu baziliku, najveću od svih u Svetoj zemlji. Pod istim je krovom obuhvatila i mjesto smrti i mjesto pokopa. Nažalost, pri tom je izravnavan teren te je grob otcijepljen od svoga prirodnog ambijenta, a uzvišicu gdje je bio križ (Kalvariju) skresao je da može stati unutar te iste crkve. Tako je od Kalvarije sada ostao samo „ostatak ostataka" koji se čuva zaštićen staklom. Ali još uvijek je tu. Tu Konstantinovu baziliku gotovo su uništili Perzijanci pa ju je trebalo obnoviti. No već 1009. godine muslimani su je opet gotovo razrušili. Bila je obnovljena 1048. godine ali ne u prvotnom sjaju. Kad su došli križari, nastavili su obnovu i dodali neke dijelove da bi dobila svoju veličanstvenost kako i priliči tom svetom mjestu. Ta bazilika je sačuvana do naših dana. No trebala je više puta biti popravljana i obnavljana. Najznačajniji zahvat u tom smislu izvršen je 1555. godine, a vodio ga je fra Bonifacije Drakolica, Hrvat iz Dubrovnika.

U ovoj bazilici vidimo cijelu povijest Kristove Crkve: izranjene, proganjane, ubijane, ali još uvijek žive.

Isusovo uskrsnuće

Isus je pokopan. S njim je pokopana i svaka nada apostola. Preplašeni su. Boje se svega i svakoga. Okupili su se u prostoriji gdje su s Učiteljem imali Posljednju večeru. Svi su ga voljeli, svima nedostaje, svi se stide kako su mogli pobjeći kad su ga uhvatili u Getsemaniju, ali ne misle o onom što je govorio da će treći dan

uskrsnuti. Prevelika je njihova žalost i razočaranje da bi se i toga mogli sjetiti. Sviće prvi dan poslije blagdana Pashe, prvi je to dan u tjednu. Na vrata kucaju žene koje su išle za Isusom: Marija iz Magdale, Marija, majka Jakovljeva i Saloma. Išle su na grob pomazati tijelo Isusovo, jer na dan ukopa nije bilo vremena, počinjao je subotni odmor. No, grob su našle prazan. Anđeo im se javio i rekao da ne traže živoga među mrtvima. Trčale su to javiti apostolima i sada im o tome pričaju. Kad su to čuli apostoli, gledali su ih s nevjericom. Ipak Petar i Ivan trče na grob. Na grobu nađoše sve kako su im žene rekle. Ostaju zbunjeni.

Isusovo ukazanje apostolima. Kako se to dogodilo?

„Uvečer tog prvog dana u sedmici, dok su vrata *(kuće)* **gdje bijahu učenici bila zatvorena zbog straha od Židova, dođe Isus, stade pred njih te im reče: Mir vama! Rekavši to pokaza im ruke i bok. I učenici se obradovaše kad vidješe Gospodina. Zatim im ponovno reče: Mir vama! Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas. Poslije tih riječi dahne u njih i reče im: Primite Duha Svetoga! Kojima oprostite grijehe, oprošteni su im; kojima zadržite, zadržani su im"** (Iv 20,19–23).

Tog istog dana dvojica učenika su išla u selo zvano **Emaus** (udaljeno oko 18 km od Jeruzalema). Razgovarili su o proteklim događajima. Na putu im se pridružio jedan stranac. Bio je to Isus, ali ga nisu od žalosti prepoznali. Požalili su mu se na svoje nevolje. On ih stade poučavati da je sve to tako trebalo biti, da tako piše i u Pismima za njega. Tako su došli do sela. On htjede dalje, ali oni mu rekoše:

„Ostani s nama, jer je večer; dan je već na izmaku. I uđe da ostane s njima. Dok je sjedio s njima za stolom, uze kruh, zahvali, razlomi ga pa im dade. Njima se otvoriše oči i prepoznadoše ga... Ali njega nestade ispred njihovih očiju! Oni jedan drugomu rekoše: Zar nije srce gorjelo u nama dok nam je putem govorio i tumačio Pisma!" (v.: Lk 24,28–43).

Isus se više puta ukazivao svojim učenicima. Na Genezaretskom jezeru Petra je odredio da bude prvi među apostolima (Iv 21,1–17). Još im je govorio: **„Evo, ja ću poslati na vas ono što je Otac moj obećao. A vi ostanite u gradu dok se ne obučete u silu odozgo!"** (Lk 24,49).

„Zatim ih povede u blizinu Betanije, podiže ruke pa ih blagoslovi. I dok ih je blagoslivljao, rastade se od njih: bi uznesen na nebo. Oni padoše ničice pred njim pa se zatim s velikim veseljem vratiše u Jeruzalem, gdje su sve vrijeme bili u hramu hvaleći Boga" (Lk 24,50–53).

To se dogodilo četrdeset dana poslije uskrsnuća, na Maslinskoj gori kod Jeruzalema.

„Ne smijemo nikada zaboraviti: Uskrsnuli je novo stvorenje. Da bismo se s njim susreli, potrebni su nam organi, osjetila koja odgovaraju tom novom stvorenju, a to je predanje čitava čovjeka Božjem Duhu, potrebna nam je vjera." *Novi katekizam*

Silazak Duhe Svetoga

Po Isusovoj naredbi apostoli se nisu udaljavali iz Jeruzalema. Redovito su boravili u gornjoj sobi dvorane Posljednje večere. To su bili: Petar i Ivan, Jakov i Andrija, Filip i Toma, Bartolomej i Matej, Jakov Alfejev i Šimun Revnitelj, i Jakovljev brat Juda. Svi su oni bili jednodušno ustrajni u molitvi zajedno s nekim ženama, Isusovom majkom Marijom i braćom njegovom. A jer se Juda Iškariotski ubio, na njegovo mjesto su izabrali drugoga da bude svjedok Isusova uskrsnuća. To je bio Matija, koji je sve vrijeme bio s Isusom dok je naučavao.

Što se dogodilo pedeseti dan poslije Isusova uskrsnuća? Ispripovjedi to svojim riječima. Što je tom prigodom kazao apostol Petar?

Nakon deset dana, na židovski blagdan **Pedesetnice,** dok su apostoli bili skupa, začu se silna huka, kao kad puše silan vjetar. Sva se kuća napuni tom hukom. Na svakoga od njih siđe po jedan plameni jezik. Svi se napuniše Duha Svetoga. Odjednom su zadobili hrabrost, znanje, razumijevanje svega onoga što je Isus govorio i učio. Petar ustaje, izlazi vani i govori mnoštvu koje se odmah okupilo oko kuće kad je čulo i vidjelo što se zbiva. Petar im reče:

Izraelci, čujte ove riječi: Bog je pred vama potvrdio Isusa Nazarećanina moćnim djelima i čudesnim znacima koje, kako i sami znate, Bog učini po njemu među vama. Njega koji je predan po nepromjenljivoj odluci i predznanju Božjem, i

koga ste vi bezbožničkom rukom razapeli i ubili, Bog je uskrisio, oslobodivši ga od lanaca smrti, poradi toga što nije bilo moguće da ga smrt zadrži u svojoj vlasti... Dakle: neka sav dom Izraelov sa sigurnošću spozna da je Bog učinio i Gospodinom i Mesijom tog Isusa koga ste vi razapeli! Kad to čuše, duboko se u srcu potresoše te rekoše Petru i ostalim apostolima: Braćo, što da činimo? Obratite se – reče im Petar. – Neka se svaki od vas krsti u ime Isusa Krista za oproštenje grijeha; tako ćete primiti dar – Duha Svetoga. Oni, dakle, prihvatiše njegovu riječ i krstiše se. Tako se onog dana pridruži Crkvi oko tri tisuće duša. Oni su bili postojani u apostolskoj nauci, zajedničkom životu, lomljenju kruha i u molitvama" (Dj 2,22–24, 36–38, 41–42).

Eto tako je rođena Crkva, na sam blagdan Duhova.

„Može nam se činiti da u svijetu vidimo vrlo malo Duha Svetoga. Ali bi nam trebalo biti jasno da ga mi neprestano doživljujemo. Samo što se služimo drugim izrazima: kršćanska ljubav, karizmatičke osobe, služba u Crkvi. Svaki put kad upotrijebimo riječ ‚milost', govorimo stvarno o djelovanju Duha Svetoga.

Kad bi se Duh Sveti povukao iz svijeta, jasno bismo opazili što je značila njegova prisutnost. Svijet bi postao poput zemlje na kojoj je presušila voda. Voda nije naročita stvar, ali kad je više nema, sve se promijeni. Zelena polja sahnu i postaju pustinjom.

Nama je omogućeno da živimo u Crkvi ljudi koju grije i osvjetljava Duh Sveti, a Sin Čovječji poziva nas da kročimo tim putem." *Novi katekizam*

Marijina smrt i uznesenje

Isus je svoju majku Mariju, dok je još bio na križu, predao Ivanu apostolu kao majku, a njoj Ivana kao sina. Ivan ju je odmah primio u svoju kuću. Čini se da je ona kasnije cijelo vrijeme ostala u Jeruzalemu. Tu je i „usnula" (umrla) u Gospodinu. Uz dvoranu Posljednje večere je crkva gdje je po predaji Gospa „usnula", pa se crkva zove crkve „Marijina usnuća". Odatle su je apostoli uzeli i odnijeli u grob u Cedronskoj dolini i tu sahranili. Isus nije međutim dao da tijelo njegove majke istrune. Uzeo ju je k sebi tijelom i dušom.

Kršćani znaju gdje je bila položena i kratko snivala. Na tom je mjestu sada kripta nekadašnje veličanstvene križarske crkve koja je bila sagrađena na temeljima crkve iz IV. stoljeća. Ta se crkva zove **„Crkva Uznesenja Marijina".**

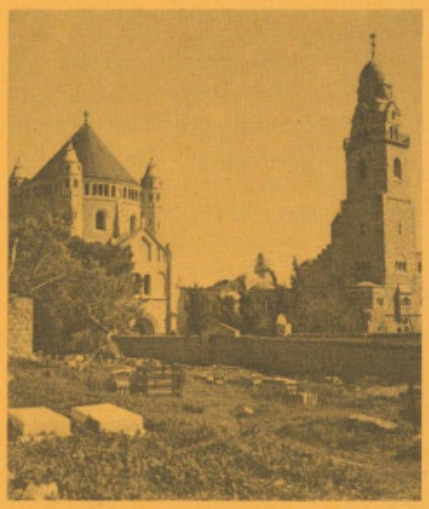

Crkva Gospina preminuća u Jeruzalemu – Sion

III. Crkva u Svetoj zemlji

Od samog osnutka, bolje rečeno od svoga početka na prve Duhove u Jeruzalemu, Crkva je do danas prisutna na svetozemaljskom tlu. Poznavala je čudesno vrijeme rasta u počecima, mučeništvo za vrijeme progona rimskih careva, cvjetno razdoblje do dolaska Arapa, a potom – nestajanje i iseljavanje. Živnut će za vrijeme Jeruzalemskog (latinskog) kraljevstva koje će osnovati križari, a onda – borba za preživljenje do dana današnjega. O tome smo nešto rekli i u prvom poglavlju ovoga gradiva.

1. Rast Crkve u Svetoj zemlji

Reci glavne istine o razvoju i rastu Prve Crkve

Nakon opisa silaska Duha Svetoga Djela apostolska bilježe: **„Oni, dakle, prihvatiše njegovu (Petrovu) riječ i krstiše se. Tako se onoga dana pridruži Crkvi oko tri tisuće duša. Oni su bili postojani u apostolskoj nauci, zajedničkom životu, lomljenju kruha i u molitvama"** (Dj 2, 41–42).

Djela apostolska i Pavlove poslanice otkrivaju da je u te prve dane u Crkvi bilo mnogo poteškoća iznutra i izvana. Jedan od najtežih problema koji se u početku postavio sastojao se u tome kakav stav treba da se zauzme prema staroj objavi, prema židovskoj religiji. Bivalo je sve jasnije da se i Nežidovi mogu primiti kao članovi novoga naroda, Crkve, pod jednakim uvjetima kao i Židovi, i da se od njih ne zahtijeva da obdržavaju židovski zakon. Počela se očitovati i strahovita drama

da **velik dio Izraela nije priznao Isusa.** Premda je Crkva nikla iz Izraela, premda su Isus, Marija i apostoli bili Židovi, izabrani je narod kao cjelina odbio da pristupi Crkvi. Taj narod ipak ostaje Božji narod koji je prvi pozvan, „jer su neopozovljivi Božji darovi i poziv" (Rim 11,29).
U prvom je stoljeću bilo mnogo kršćana židovskog podrijetla koji su htjeli da se svi kršćani pokoravaju židovskim propisima. Na Saboru u Jeruzalemu (49. ili 50. g.) pobijedit će Pavlova linija koja ne traži toga bremena za vjernike koji prihvate Evanđelje. Ipak je to dovelo do podvojenosti koja je trajala nekoliko stoljeća. Bilo je i krivih nauka. Od samog svog početka Crkva je polagala veliku vrijednost na očuvanje apostolske vjere u svoj njezinoj čistoći.

Prijelaz Crkve iz Jeruzalema u svijet

U Jeruzalemu se oko apostola oblikovala prva zajednica kršćana, pa je Jeruzalem kolijevka Kristove Crkve. Nakon čudesnog oslobođenja iz tamnice Petar napušta, **42. ili 43.** godine, Jeruzalem, ide u Antiohiju, a onda u Rim, tadašnji stvarni centar svijeta. Na apostolskoj stolici u Jeruzalemu je potom Jakov Mlađi (apostol) koji će biti ubijen 62. godine. Zahvaljujući propovijedanju apostola, Isusovih učenika, đakona, Crkva se, uza sve to što je Izraelci ne prihvaćaju – oni će poslije propasti Jeruzalema u velikom broju napustiti Svetu zemlju – širi na sve palestinske pokrajine: Judeju, Samariju, Galileju. Taj će rast dijelom zaustaviti progonstva rimskih careva, koja će trajati sve do početka četvrtog stoljeća. Iz Svete zemlje kršćanstvo se širi u Siriju, pa Malu Aziju, Grčku, Cipar, za što je najzaslužniji sveti Pavao. Iz Rima evanđeoska vijest stiže u evropske zemlje i afričke krajeve uz Sredozemno more itd. Nakon progonstava kršćanstvo u Svetoj zemlji cvjeta: niču samostani, osnivaju se teološke škole, dolaze hodočasnici. Arapsko osvajanje Svete zemlje zaustavlja to cvjetno doba. Kršćanstvo je na tom svetom tlu opet u manjini, u dijaspori, u stalnoj opasnosti da iščezne iz kraja na kome je poniklo.

Kako se dogodio, i po komu, prijelaz Crkve iz Jeruzalema (i Izraela) u ondašnji poznati svijet?

2. Stanje Crkve u Svetoj zemlji danas

Crkvi u Svetoj zemlji ni danas nije lako. Svedena je na relativno mali broj vjernika koji su podijeljeni u različite skupine s različitim obredima i tradicijom. Od oko 120.000 kršćana koji žive na području kojim upravlja država Izrael, oko 50.000 je **latinskog** (rimokatoličkog) obreda. Većinu sačinjavaju arapski katolici. Osim njih žive i manje skupine kršćana povezane s Rimskom Crkvom: Melhiti, Maroniti, Katolički Armenci, Katolički Sirci i vrlo mala zajednica Katoličkih Kopta.

Osim kršćana-katolika u Svetoj zemlji žive i kršćani koji nisu u zajedništvu s Rimskom Crkvom. To su: grčki pravoslavci, arapski pravoslavci, ruski pravoslavci, Armenci, Kopti, Etiopljani, sirijski jakobiti, njemački evangelici i anglikanci.

Kaži nešto o stanju Crkve u današnjoj Palestini, odnosno Izraelu

U posljednjim desetljećima situacija je na području Svete zemlje vrlo napeta. Odnosi između Židova i Palestinaca (Arapa) vrlo su zaoštreni. Maloj kršćanskoj zajednici koja živi na tlu gdje se hrvaju Davidova zvijezda i Mohamedov polumjesec zbilja nije lako. Mnogi kršćani iseljavaju, pa im se broj sve više smanjuje. Nije stoga neosnovano pitanje koje se u posljednje vrijeme sve češće ponavlja: Da li će kršćanstvo uopće preživjeti u kraju u kom je nastalo?

IV. Hrvati u Svetoj zemlji

Naše hrvatsko tlo ima neraskidive veze s Kristovom domovinom još od dolaska naših predaka u današnje hrvatske krajeve.

Sv. Jeronim *(340. – 420. g.*

Tu vezu uspostavio je već sv. Jeronim, koji se rodio u našim krajevima, oko 340. godine u Stridonu, u Dalmaciji, negdje u Južnoj Hrvatskoj. Otac ga je poslao u Rim na školovanje i ondje je primio krštenje. Onda se uputio na Istok, gdje je zaređen za svećenika, u Antiohiji. Opet se vratio u Rim i postao tajnikom pape Damasa. Kad je papa Damas umro, ponovno pođe na Istok, točnije u Sv. zemlju, i nastani se u Betlehemu, uz samu špilju Isusova rođenja, gdje se i danas čuva ta sobica u kojoj je danonoćno bdio, molio i radio. Svojski se stavi na prevođenje Sv. pisma s hebrejskog i grčkog izvornika na latinski – materinski jezik, pošto je do-

bro naučio oba izvorna biblijska jezika. Taj Jeronimov prijevod naziva se **„Vulgata"**, što označuje pučki latinski jezik, kojim se služio obični svijet u svakodnevnom životu. Osim toga rada napisao je brojna djela, osobito tumačenja Sv. pisma. Svojim djelima zaslužno je stekao naslov: **„Najveći naučitelj Sv. pisma".** Na jednom mjestu reče da **„svaki kamen u Sv. zemlji ima svoju povijest".** Koliko je držao do proučavanja Biblije kaže nam njegova izreka: **„Ne poznavati Sv. pismo znači ne poznavati Krista".** Stoga nije žalio truda i nije štedio čitavo svoje biće u proučavanju Božje riječi, govoreći: **„Onima koji ljube ništa nije teško; nikakav trud nije pretežak za onog koga ispunja čežnja** (za nečim)". Bijaše svjestan svoje vatrene naravi u raspravljanju, pa je često znao reći: **„Oprosti mi, Gospodine, jer sam Dalmatinac" (Parce mihi, Domine, quia Dalmata sum),** kad bi uvidio da je morao biti blaži u svojim rasprama. Stoga ga umjetnici od davnine slikaju s kamenom u ruci kako se udara u prsa i izgovara gornje riječi, a kod sebe drži mrtvačku glavu koja ga podsjeća na smrt.

Iscrpljen neumornim radom i isposničkim životom, umro je u Betlehemu, 30. rujna 420. godine.

Zaštitnik je Dalmacije i triju franjevačkih provincija u Hrvatskoj: a) Franjevačke provincije u Zadru; b) Franjevačke konventualske provincije u Zagrebu i c) Franjevačke trećoredske provincije u Zagrebu.

Sv. Nikola Tavelić *(oko 1340. - 1391.)*

Naša hrvatska povijest ispisana je mučeničkom krvlju mnogih naših rodoljuba i vjernih Kristovih sljedbenika. Hrvatski je narod morao tijekom stoljeća braniti svoju slobodu, vjeru, kulturu i samostojnost, čak do dana današnjega. U toj svojoj mučnoj povijesti zaslužno je stekao naziv **„Predziđe kršćanstva",** koji mu je dao papa Leon X. (1519.). Među našim znanim i neznanim mučenicima ističe se **sv. Nikola Tavelić,** kao prvi hrvatski kanonizirani svetac – mučenik. On potječe iz ugledne obitelji šibenskih Taveliča. Krešimirov grad Šibenik ponosan je da je prvi hrvatski svetac, baš u najstarijem hrvatskom gradu u južnoj Hrvatskoj, započeo u njemu svoj zemaljski život oko 1340. godine. U obitelji je primio dobar kršćanski odgoj i osnovnu naobrazbu. U ranoj mladosti osjetio je u sebi poziv da se posveti Bogu i širenju Evanđelja. Kao mladić stupio je u Franjevački red i postao svećenik oko 1365. god. Radio je najprije 12 godina kao misionar u Bosni i propovijedao pravu Kristovu nauku krivovjercima, tzv. **„bogumilima".** Ovdje treba napomenuti da je 1327. godine povjerena misijska služba u Bosni samo franjevcima, pa je razumljivo zašto je sv. Nikola išao tamo na službu. Oni su oko 1340. godine u Bosni osnovali posebnu redovničku zajednicu, **Bosansku vikariju,** u koju su dolazila braća iz drugih provincija Franjevačkog reda kao misionari.

Kao sv. Franjo i mnoga druga braća franjevci, tako je i fra Nikola zaželio poći na službu u Sv. zemlju. Sv. Stolica povjerila je 1342. god. franjevcima brigu za sva sveta mjesta u Palestini. Oni su imali dužnost čuvati svete zgrade, vršiti službu Božju, obraćati inovjerce na katoličku vjeru i primati hodočasnike. Naš Nikola je stigao u Sv. zemlju 1383. god. Tada u Jeruzalemu bijahu dva franjevačka samostana: jedan na Sv. grobu, a drugi na brdu Sionu gdje je Isus blagovao s apostolima Posljednju večeru. Fra Nikola se nastani u samostanu na Sionu. Život je provodio u molitvi, obavljanju svetih čina i naviještanju Evanđelja Saracenima (muslimanima).

Zajedno s tri druga – Deodatom iz Ruticinija (Francuska), Petrom iz Narbone (Francuska) i Stjepanom iz Cunea (Italija) – zbog javnog propovijedanja kršćanske vjere, podnio je mučeničku smrt u Jeruzalemu 14. studenoga 1391. godine.

Nikolu su odmah nakon njegove smrti počeli slaviti kao mučelnika i sveca u njegovu gradu Šibeniku. Papa Leon XIII. odobrio je njegovo štovanje kao blaženika 6. lipnja 1889. godine. U kapeli češkog gostinjca u Jeruzalemu, na obronku Maslinske gore (sada je tu sjedište Papina poslanika za Palestinu) 25. srpnja 1937. god. posvećen je oltar na čast blaženog Nikole Taveliča. U toj zgradi, gdje se nalazi kapelica u kojoj je oltar bl. Nikole Taveliča, odsjeo je papa Pavao VI. prigodom svoga hodočašća u Sv. zemlju 1964. godine. Na tom mjestu se dogodio povijesni susret pape Pavla VI. i carigradskog patrijahre Atenagore, 5. siječnja 1964. god.

Tko je bio sv. Jeronim?

Meštrovićev Sveti Jeronim (Rim)

Reci što znaš o sv. Nikoli Taveliću?

Sveti Nikola Tavelić (Bulić)

Na oltaru tada bl. Nikole vide se grbovi: šibenski, zagrebački i hrvatski. Povrh oltara stoji ispisan zaziv: „Blaženi Nikola Taveliću, moli za hrvatski narod" i posveta na latinskom jeziku: **„Svom jeruzalemskom mučeniku posvećuje hrvatski narod"**. Nije suviše spomenuti da je Ivo Kerdić izradio lik našeg mučenika.

Napokon i mi Hrvati dobismo jednog službenog svog sveca po krvi i jeziku. To bijaše **21. lipnja 1970. god.** kad je Papa Pavao VI. svečano proglasio svetim Nikolu Taveliča.

Završimo ovaj kratki prikaz s nekoliko kitica pjesme i molitvom u čast sv. Nikole Taveliča:

„Mučeniče slavni vjere kršćanske,
Ponose i diko zemlje Hrvatske!

Božja nek ljubav i s nama vlada,
Jednoga svi da budemo „stada".

Blaženi Nikola, moli za Hrvate,
Svesilnog desnica moćna da ih prati,
I domu svome neka svi se vrate,
Dane im lutanja izvan doma skrati". Amen.

„Kao što je on svojom mučeničkom smrću povezao našu domovinu Hrvatsku s tvojom zemaljskom domovinom svetim vezom ljubavi, tako neka svetačko njegovo uzveličanje bude vječni vez naše Hrtvatske domovine s tvojim kraljevstvom nebeskim". Amen.

Fra Antun Gučetić (Gozze) *(prva pol. 15. st.–oko 1514.)*

Među poznatim poslužiteljima svetih mjesta bijaše fra Antun Gučetić. Potječe iz dubrovačke plemićke obitelji. Rodio se u prvoj polovici 15. st. Stupio je u franjevački red u Dubrovniku, gdje je završio škole u samostanu Male braće. Godine 1498. izabran je za jeruzalemskog gvardijana, to jest za poglavara svih franjevaca i samostanâ u Palestini. Istakao se kao dobar upravitelj svetih mjesta koja su čuvali franjevci. Pod kraj života vratio se u svoj rodni Dubrovnik i tu je umro oko 1514. godine.

Fra Ivan Gundulić

Tko je bio fra Ivan Gundlić?

On se također rodio u Dubrovniku. Ušao je kao mladić u franjevački red i u rodnom gradu završio svoje studije, u samostanu Male braće. Jedom zgodom je hodočastio u sva sveta mjesta i tamo ostao pet godina na službi po samostanima. U Betlehemu je bio gvardijan (starješina) samostana. Napisao je putopis **„Historia peregrinationis"** (Povijest hodočašća) 1526. godine u kojem opisuje svoje hodočašće i boravak u svetim mjestima. To je jedan od najstarijih rukopisa o Svetoj zemlji koji napisa hrvatski čovjek. Djelo je napisao na talijanskom jeziku. Umro je u Dubrovniku 1565. godine.

Fra Bonifacije Dubrovčanin

Ispripovjedi život i djelo fra Bonifacija Dubrovčanina

Kad se govori o Sv. zemlji, a pogotovu o Sv. grobu, onda ovaj naš fratar zauzima istaknuto mjesto. Veliki Bonifacije rođen je na malom otoku Lopudu kraj Dubrovnika. Spominje se s prezimenom **De Stephanis** = Stijepović i Drakolica. Postao je franjevac, te se školovao u Dubrovniku i u Parizu. Bio je profesor i odgojitelj na franjevačkom učilištu u Dubrovniku. Od 1551. do 1560. godine tri puta je bio kustos (čuvar, pazitelj) Sv. zemlje. Kustos Sv. zemlje je naziv za franjevačkog glavnog poglavara za sve franjevce u čitavoj Palestini. U doba turske vladavine kustosi su ujedno bili i diplomatski predstavnici Sv. Stolice i crkveni poglavari svih katolika rimskog obreda na Bliskom Istoku, od Carigrada do Egipta. Turska vlast ih je priznavala i kao građansku vlast nad svim katolicima. Kako vidimo, kustos (čuvar) Sv. zemlje imao je velike ovlasti, časti i dužnosti koje bijahu povezane uz njegovu službu.

Dok je bio kustos (čuvar) Sv. zemlje, obnovio je mnoga svetišta. Stekao je slavu za sva vremena **obnovivši Sv. grob 1555. godine.** On je prvi nakon sv. Jelene

(326.) otvorio Sv.grob i službeno ga pregledao. Budući da je stara ploča nad Grobom bila istrošena od doticanja i ljubljenja, on je postavio potpuno novu mramornu ploču i prvi je poljubio. O tom potresnom i dirljivom događaju otvaranja Isusova groba čuva se Bonifacijev izvještaj u samostanu Male braće u Dubrovniku. Tako mi Hrvati imamo veliku čast da je naš čovjek zadnji otvorio i obnovio Isusov grob. Na taj način smo usko povezani s tim najsvetijim mjestom, možemo reći, više nego ijedan drugi narod.

Fra Bonifacije je 1564. godine imenovan stonskim biskupom. Na crkvenom saboru u Tridentu (1545.–1563.) istakao se kao dobar stručnjak u Sv. pismu. Napisao je dvije knjige o svetim mjestima. Obje su izdane u Veneciji 1573.godine. Umro je kao prognanik u Temišvaru 1581. godine.

Bartol Đurđević *(1506.–1566.)*

Rodom je iz Male Mlake. Sudjelovao je u boju protiv Turaka na Mohačkom polju (južna Madžarska) 1526. godine. Tada je zarobljen i odveden u sužanjstvo. Nakon ropstva u Turskoj (1526.–1535.), uspio je pobjeći u Sv.zemlju. Pohodio je sva sveta mjesta u Palestini i potom se vratio u Hrvatsku. Željan novih spoznaja prokrstario je cijelom Europom i umro u Rimu 1566. godine. U svojim latinskim djelima poticao je na rat protiv Turaka. Napisao je veoma važan putopis o Sv. zemlji na talijanskom, tiskan u Rimu 1553. godine. Vrijednost tog djela pokazuje nam sama činjenica da je ono tiskano osam puta: šest puta na talijanskom, jedanput na francuskom (Liège 1600.) i jedanput na latinskom (samo onaj dio koji se odnosi na Turke, u Rimu 1652.)

Kaži svojim riječima što znadeš o Bartulu Đurđeviću

Valja napomenuti da je on autor, **provoga tiskanog hrvatsko–latinskog rječnika.**

Fra Anselmo Rusković

Rodio se u Orebiću, na poluotoku Pelješcu. Ušao je u franjevački red i školovao se u Dubrovniku. Bio je pobožan redovnik, učen i dobar propovjednik. Zadnji dio svoga života proveo je u Sv.zemlji, a najviše u samostanu Sv.groba u Jeruzalemu. Kad se pojavila kuga u Rami, nedaleko od Jeruzalema, onda se fra Anselmo prijavio za njegu bolesnika. Zarazio se od bolesnika, te je uskoro umro, „pun žarke ljubavi za duše" (tako u knjizi mrtvih), u Jeruzalemu 1670. god.

Fra Jakov Pletikosić

Rodom je od Skradina kraj Šibenika. Više godina proveo je na službi u Sv.zemlji. Bio je gvardijan samostana Sv.Katarine u Betlehemu, pa u istoj službi na Cipru, u samostanu u Larnaki, te je, vjerojatno, obnašao istu službu u samostanu Sv. Ivana Krstitelja u Ain Karemu, nedaleko od Jeruzalema. Pri kraju života vratio se u domovinu i umro na glasu svetosti u Sumartinu na otoku Braču 1769. godine. Napisao je putopis o Sv. zemlji pod naslovom: **Putovanje k Jerusolimu,** 1752. godine. Ovo njegovo djelo još se čuva u dva rukopisa: jedan je u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, koji, vjerojatno, potječe od samog autora (čuva se pod oznakom R 4184), a drugi u franjevačkoj knjižnici u Sumartinu.

Braća Brankovići iz Sarajeva

Kršćanska sveta mjesta su tijekom stoljeća prešla u ruke muslimana. Tu sudbinu doživio je i Getsemanski vrt. Kad govorimo o tom vrtu, tada Hrvati moraju biti ponosni, jer je on zaslugom naših ljudi vraćen u kršćanske ruke. Naime, **braća Brankovići** dođoše iz Bosne, o Uskrsu 1681. godine, na hodočašće u Sv.zemlju. Oni **otkupiše Getsemanski vrt** od muslimana i darovaše ga fratrima u Sv.zemlji, a sami, za uzdarje, bijahu proglašeni vitezovima Svetoga groba. Ugovor o kupoprodaji sklopljen je 13.svibnja 1681.godine na turskom jeziku. Tada je u Jeruzalemu službovao franjevac Marko Sarajlija, sunarodnjak rečene braće, koji dobro poznavaše turski jezik. On prevede taj važni dokument s turskog na talijanski jezik. Čuva se u franjevačkom arhivu u Jeruzalemu. U ugovoru stoje imena braće: Pavao, Jakov i Ante Branković iz Sarajeva.

Tko su bili braća Brankovići iz Sarajeva? Po čemu su poznati?

Fra Alojzije Ćurčija

Rodio se u Dubrovniku 1818. godine. Ušavši u franjevački red, školovao se u rodnom gradu i Zadru. Obnašao je različite službe. Predavao je matematiku i fiziku na dubrovačkoj gimnaziji. U 35. godini života imenovan je biskupom Lježa u Albaniji, a šest godina poslije premješten je za biskupa u Skadar. 1866. godine postavljen je za nadbiskupa u Aleksandriji, za cijeli Egipat. **17. studenoga 1869. godine blagoslovio je otvaranje Sueskog kanala** u nazočnosti austrijskog cara Franje Josipa, pruskog prijestolonasljednika i egipatskog potkralja. Poslije petnaestogodišnjeg rada u Egiptu vraća se u rodni grad da tu provede zadnje godine svoga života. Međutim, dok je putovao na parabrodu naglo oboli i umrije 15. srpnja 1881. godine, a tijelo mu idućeg dana bijaše spušteno u more, blizu Kalabrije, Italija.

Fra Vicencije Kelez

Rodio se u Srebrenom kod Dubrovnika 1834. godine. Postao je franjevac. Filozofsko-teološki studij pohađa u Brixenu i Veneciji. 1865. godine odlazi na službu u Sv. zemlju. Sav se posvetio misionarskom radu. Najviše je djelovao u Armeniji. Za potrebe vjernika preveo je **Katekizam** s talijanskog na turski jezik. Sâm je napisao djelo na turskom jeziku pod naslovom: **„Molitve za primanje sakramenata"**. Poznavajući dobro armenski i turski jezik, stekao je veliku naklonost i kod tamošnjih nekatolika. Umro je u Napulju 1895. godine.

Fra Jeronim Golubović

Reci svojim riječima vrlo zanimljivu povijest fra Jeronima Golubovića

Rodio se u Carigradu 1865. godine, u dubrovačkoj obitelji. U kući se govorilo hrvatski, pa je najprije naučio materinski hrvatski, a vani u društvu, po gradu, turski i novogrčki jezik. Obitelj Golubović bijaše povezana s bosanskim franjevcima koji su imali svoj samostan u Carigradu. Nakon očeve smrti njegova majka Lucija (rođena Obradović) pođe u Sv. zemlju na hodočašće sa svoja dva sina. Stariji se zvaše Ante, a kad je ušao u franjevački red u Jeruzalemu dobi ime **Jeronim.** Mlađemu bijaše ime Juraj i on postade svjetovni svećenik u Jeruzalemskom patrijarhatu.

Jeronim je zaređen za svećenika 1888. godine. Vršio je razne službe u Sv. zemlji. Najviše se **posvetio povijesnom istraživanju Sv. zemlje i franjevačkog reda.** Svojim radom na tom području **postao je najveći povjesničar Sv. zemlje.** Njegovo je ime nezaobilazno kad se govori o povijesti Franjevačkog reda i Sv. zemlje. Umro je u Firenci 9. siječnja 1941. godine.

Fra Jeronim Mihaić

Tko je od muslimana otkupio brdo Nebo i po čemu je taj franjevac još poznat?

Rodio se 1873. godine u Pučišću na otoku Braču. Kao mladić pođe u Južnu Ameriku. Kad je stekao malo novaca pođe u Sv. zemlju i postade franjevac u 23. godini, te ostade na službi u Sv. zemlji čitav svoj život. Najprije je bio sakristan na Sv. grobu. Pun žarke ljubavi za očuvanje svetih mjesta što su ih držali franjevci, stalno je težio dobiti i otkupiti još koje sveto mjesto od muslimana. U Jerihonu je uspio 1924. godine sagraditi crkvu i gostinjac. Na obali rijeke Jordan sagradio je crkvicu. **Njegovom zalugom otkupljeno je od muslimana brdo Nebo** na istočnoj strani Mrtvoga mora i predano u posjed fratrima u Sv. zemlji, 1932. godine. U svagdašnjem životu bio je veoma snalažljiv, te mu i dvorska vrata jordanskog kralja Habdulaha, oca sadašnjeg kralja Huseina, bijahu otvorena u svako doba. Umro je u Amanu 1960. godine, a pokopan je na brdu Nebo, odakle je Mojsije ugledao Obećanu zemlju koju je Bog obećao Izraelcima.

Fra Ivan Štambuk

Rodio se u Pučišćima na otoku Braču, 1915. godine. Njega i još nekoliko momčića povede sa sobom u Sv. zemlju fra Jeronim Mihaić. Tamo je fra Ivan postao franjevac i završio škole. Za vrijeme Drugog svjetskog rata vratio se iz Kristove u svoju Hrvatsku domovinu. Djelovao je kao župnik, a neko vrijeme je predavao Sv. pismo na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj. Opet je pošao u Svetu

zemlju i tamo obavljao različite službe. Najprije je predavao Sv. pismo na Franjevačkom učilištu u Jeruzalemu. Nekoliko je godina bio župnik u Jerihonu. Živio je skromnim životom proučavajući Sv. pismo i Sv. zemlju. **Preveo je na hrvatski Psalme i Pjesmu nad pjesmama,** a mnogi njegovi radovi vjerojatno su ostali u rukopisu. Dobro je poznavao semitske jezike: židovski i arapski. Osim toga, služio se klasičnim jezicima: grčkim i latinskim. Govorio je nekoliko europskih jezika. Bio je jedan od naših najboljih poznavalaca Sv. zemlje. Sv. Jeronim reče da „svaki kamen u Sv. zemlji ima svoju povijest". O njoj je fra Ivan znao dugo govoriti. Umro je u Splitu, u samostanu Gospe od zdravlja, 1988. godine.

POVIJESNA PALESTINA

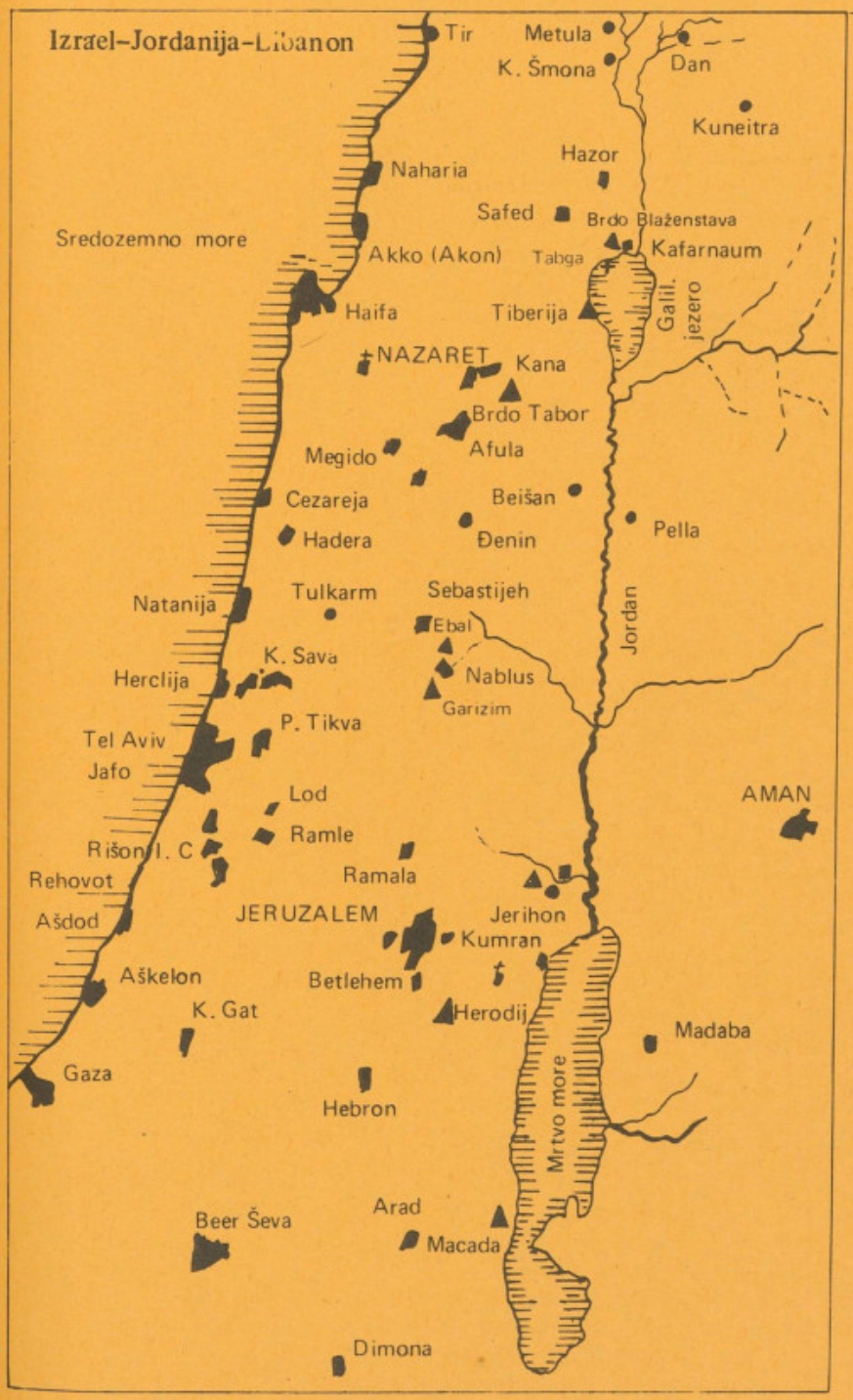

Gradivo i pitanja pripremili:

Fra Ignacije Vugdelija, Frankfurt/M. (I i III dio)

Fra Miro Modrić, Neuss (II dio)

Fra Nediljko Jerkan, Gummersbach (IV dio)

Konačna redakcija:

Fra Bernardo Dukić, Frankfurt/M.

Fra Ignacije Vugdelija, Frankfurt/M.

Literatura:

Biblija, Stari i Novi zavjet, Zagreb 1968., Stvarnost

Novi katekizam, Zagreb 1970., Stvarnost

P. Donato Baldi OFM, **Guida di Terra santa,** Jeruzalem 1973.,

Hyacinth M. Wilmes, **Im Land des Herrn,** Werl 1982

A. Rebić, **Vodič po Svetoj zemlji,** Zagreb 1988., Kršćanska sadašnjost

In Terra santa con la Biblia, Jeruzalem 1984., Custodia

August Franzen, **Pregled povijesti Crkve,** Zagreb 1970., Kršćanska sadašnjost – Glas Koncila

Jeruzaleme, grade sveti!

Narodi će dolaziti izdaleka
k imenu Gospoda Boga
donoseći u rukama darove,
darove za kralja nebeskoga:
pokoljenja upravljat će ti radosne hvale.
Blagoslovljeni zauvijek oni koji te ljube.
(Tob 13)

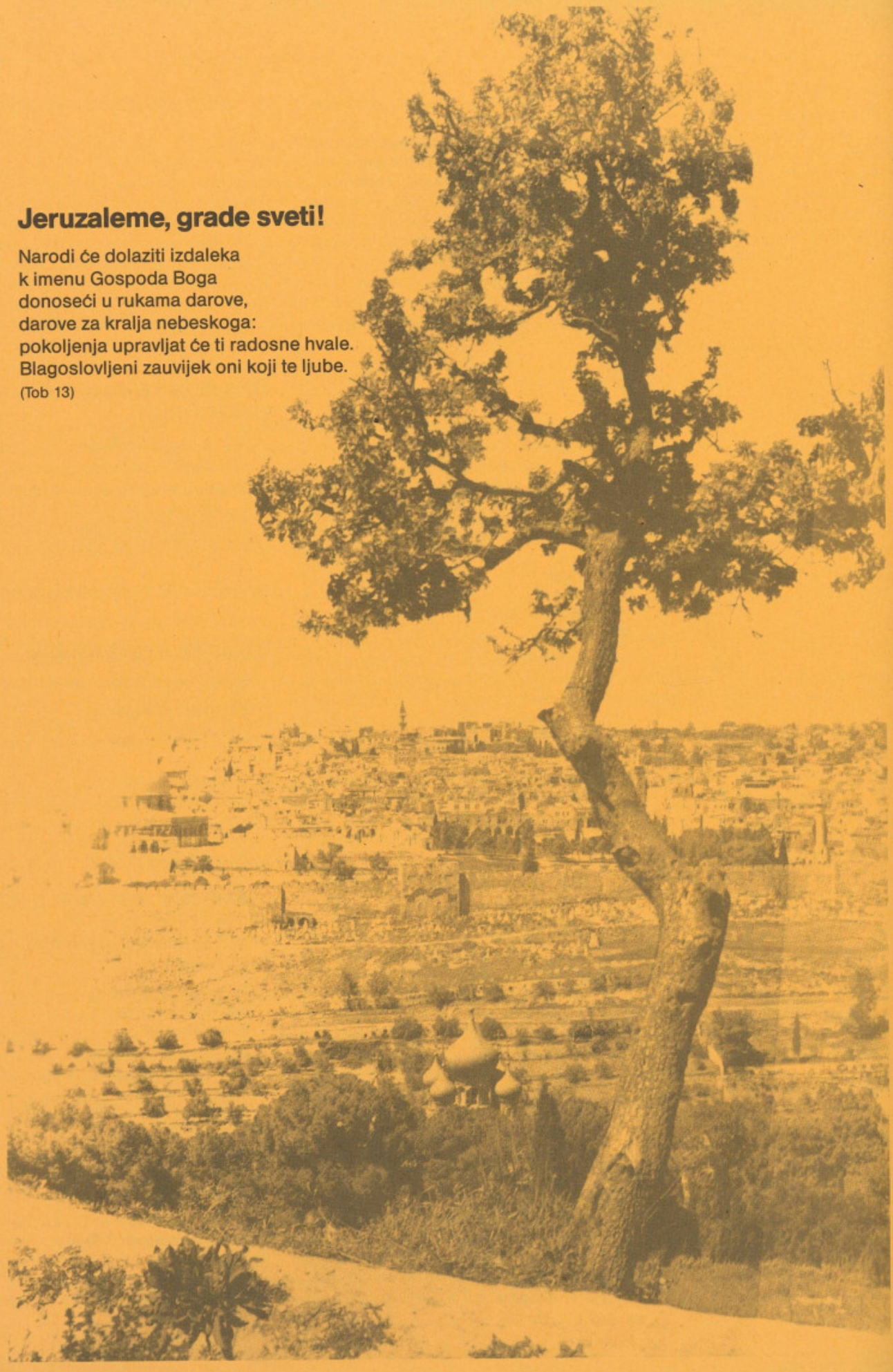

Proslava Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Stuttgartu

Jedna ljubav u različitosti

Vjernici Hrvatske katoličke misije u Stuttgartu još su jednom, 24. rujna na proslavi Gospe Velikog hrvatskog zavjeta, posvjedočili da hrvatski iseljeni vjernik na kojem god kraju svijeta bio nosi u sebi pradjedovsku baštinu vjernosti prema rodu, Domovini i Crkvi. Oko 4000 njih ispunilo je prostor pred zgradom misije i okolne ulice. O. Pavao Žmire ističe da je to najbrojnije sudjelovanje naših vjernika u euharistijskom slavlju otkako je on voditelj misije. Na svakom koraku vidljivo je bilo najveće bogatstvo Lijepe naše: svi nazočni postajali su biblijski rečeno „Jedno srce i jedna duša". U njihovim različitostima osjećala se ista ljubav prema Hrvatskoj i prema Katoličkoj Crkvi, koja je tijekom cijele slavne i mukotrpne povijesti hrvatskoga naroda uvijek bila s njime. Nakon kratkotrajna napeta iščekivanja u srcu Stuttgarta zaorila se pjesma: „Rajska Djevo, Kraljice Hrvata!" U ulaznoj procesiji mladi u hrvatskim narodnim nošnjama nose lik Gospe Velikoga hrvatskog zavjeta, Višeslavov križ i crveno-bijelo-plavi barjak s natpisom: „Kraljice Hrvata, moli za nas". Koncelebranti: o. Luka Tomašević, predsjedatelj slavlja i propovjednik iz Makarske, o. Kruno Vukušić, darovatelj pralika Gospe i Višeslavova križa, i „domaćini" o. Pavao, o. Marinko i o. Damjan dolaze na podij ispred zgrade misije na kojem je postavljen oltar. Slijedi recital u čast Gospe, čiji je lik te rujanske nedjelje objedinio sva hrvatska marijanska svetišta. O. Luka propovijeda zanosno: „Radostan sam što vas vidim ovoliki broj na ovom iznajmljenom njemačkom tlu, koje ste pretvorili u hrvatsko, a žalostan što danas nismo u Sinju, Mariji Bistrici, Aljmašu, Širokom Brijegu ili u kojem drugom marijanskom svetištu u Hrvatskoj!" Učvršćuje kod nazočnih vjeru i naciolnalni ponos, hrabri i potiče: „Dokle god budemo imali ljubavi prema Bogu, ljudima i svakom pojedinom čovjeku, živjet ćemo, imat ćemo budućnosti!" Sudionici se nisu mogli suzdržati i burnim pljeskom zahvaljuju mu na riječima, koje su ih pripremile na obnovu krsnog zavjeta. Za vrijeme mise veliki misijski zbor uz pratnju orgulja, harmonika, gitara i trube prati pjevanje. Da je to bio duboko vjernički događaj, pokazale su brojne pričesti. Svi su ganuti dok jednoglasno pjevaju: „Život svoj prikazujemo Bogu, za budućnost hrvatskome rodu."

Na kraju liturgijskog dijela svima zahvaljuje o. Žmire, a o. Kruno ističe da sveti znakovi: Višeslavov križ i Gospin lik stoje na raspolaganje svim hrvatskim svećenicima i vjernicima u Njemačkoj i susjednim zemljama.

Slavlje se prenijelo u golemi šator, gdje se moglo sjesti, pojesti i popiti, te zapjevati i našaliti. Na zadovoljstvo svih nastupila je splitska glazbena skupina „Dominik", koju je doveo njihov vjeroučitelj dominikanac o. Luka Prcela. Vrhunac zabave i plesa nastupio je u trenutku kad je mikrofon u ruke uzeo popularni pjevač i skadatelj Tomislav Ivčić. U veselju zaboravljene su svakodnevne brige i muke, početak sutrašnjeg napornog radnog tjedna. Veliko i nezaboravno slavlje Gospe Velikog hrvatskog zavjeta sve sudionike je ohrabrilo, utješilo, ojačalo...

T.V.

Silno mnoštvo hrvatskih vjernika sudjeluje na proslavi Gospe Velikoga hrvatskog zavjeta pred misijskom zgradom u Stuttgartu

(nastavak s 14. stranice)

stane prošlost? Što će biti od naših velikih riječi?

Sredstvima iz takvih fondova mogli bismo se poslužiti da organiziramo i „zabave" drugačije naravi. Da pozivamo kulturna društva i kulturne radnike, da pozivamo ljude koji će nam pomoći razumjeti naše osobne, obiteljske, pedagoške, sociološke, ekološke i religiozne probleme. Onda bi to bila uistinu sredstva investirana u naš osobni i narodni, odnosno društveni rast. Dobre volje izgleda da ima u izobilju, samo nam nedostaje organizacije, nedostaje nam vid da pročitamo znakove vremena i odgovarajuće postupimo.

Rekoh tamo na početku da ću i vas pozvati upomoć. I hoću. Što vi možete učiniti? Možete podržati svaku ovakvu inicijativu i sudjelovati u njoj ili pak bojkotirati svaku zabavu koja nema jedan ovakav, unaprijed određeni cilj, koja je sama po sebi jalova. *bob*

Turnir u balotanju

Na igralištu ispred Hrvatske misije u Stuttgartu organiziran je turnir u balotanju 14. listopada o. g. Na turniru je nastupilo 10 ekipa, a igralo se po bod-sistemu. Trima pobjedničkim ekipama podijeljene su prigodne nagrade. Svaki je natjecatelj uplatio po 40 DM, a nakon podmirenih troškova jela i pića, u novoosnovani fond „Pomoć ugroženim obiteljima u Domovini" „balotaši" su darovali 700 DM. Naime, prije par tjedana zagrebački nadbiskup i prvi čovjek Crkve u Hrvata kardinal Franjo Kuharić pozvao je preko Glasa koncila sve hrvatske katolike u Domovini i u inozemstvu na pomoć ugroženim obiteljima u Domovini kojih je svakim danom sve više. Prvi se u Stuttgartu toj akciji i apelu našega Kardinala odazvaše „balotaši" i dadoše svoj obilat prilog. „Duša" cijelog turnira, g. Stipe Šušnjara, bio je vrlo zadovoljan, a s njime zadovoljni i natjecatelji i stotinjak gledalaca.

M. Vukman

Susret hrvatskih katoličkih žena u Korntalu

„Živjeti u Božjoj ljubavi"

U Gradskoj dvorani u Korntalu, nedaleko od Stuttgarta, okupilo se 8. listopada ove godine oko 600 hrvatskih katoličkih žena s područja rottenburške biskupije na svoj prvi Susret pod motom „Živjeti u Božjoj ljubavi". Dvorana okićena, u prvim redovima žene u narodnim nošnjama, a zastori na pozornici poslužiše umjesto ispovjedaonice. Neke žene zatražiše i duhovni razgovor.

U pretpodnevnim satima sv. Misu predvodio je prelat **J.Adam** i nekoliko hrvatskih svećenika među kojima je bio i glavni predavač toga susreta, **dr.Pero Aračić.** On je u propovijedi rekao da je Marija „žena koja je osjetila trenutak Božjeg poziva i, ne znajući što se ima dogoditi, izrekla ‚Evo službenice Gospodnje' i tako odigrala presudnu ulogu u svetospasenjskoj povijesti. On je zamolio hrvatske žene i majke da u Marijinu mjesecu listopadu, i inače, uzmu krunicu u ruku i da otvore svoja srca Božjemu Duhu. Nadahnutu propovijed završio je riječima: „Žene u Domovini žive teško, a vi ovako iščupane iz svoga hrvatskog naroda još teže. Ali, i vi imate svoj zadatak, svoju ulogu i odgovornost za svoj narod. Bog vas je htio i ima s vama određeni plan. Povijest je u Božjim rukama. Poput apostola i Marije molite i zahvaljujte Bogu što i u ovim teškim vremenima on mnogima daje plemenito srce i dušu. Slavite ga i zahvaljujte mu zbog dobrih očeva i majki našega hrvatskog naroda. Zahvaljujte mu za svog životnog partnera, za dar djece... Budite odgovorne majke, drugujte s Božjom Riječi. Tako će biti više svjetla u vašim dušama, više ljubavi i nade u vašim srcima. Radovat ćete se što živite, što vas je Bog htio."

Poslije vrlo lijepo sročene molitve vjernika žene su prinijele na oltar košarice s kruhom i grožđem. To će poslije Mise sestrinski podijeliti, za vrijeme ručka.

Poslijepodnevni program započeo je pjevanjem „Lijepe naše". Nakon toga lijepo otpjevanog „hrvatskog psalma" Hrvatice je pozdravila gđa **Barbara Weidinger.** Predstavila se i biskupijska **„Radna grupa hrvatskih žena":** Krunoslava Juvančić, Janja Kobaš, Stanka Vidačković, s. Alojzija Pejić, Franciska Bešlić i Ana Karatović. One su naizmjenično vodile kroz program. Za predavanje dr. Aračića „Živjete u Božjoj ljubavi" bilo je predviđeno sat i pol vremena, a žene su dobile i **radne listove** koje je pripremio predavač.

Na pitanje u čemu je ljudska sreća predavač je odgovorio da je to u vjeri u Boga i znanju o čemu je smisao života. O tom stavu i drugim pitanjima žene su mogle iznijeti svoje shvaćanje preko radnih listova.

Dr. Aračić je dalje rekao da svaki čovjek ima svoj životni nazor koji se oblikuje u obiteljskom i društvenom ozračju te osobnim izborom. Rekao je da je za svakoga čovjeka važno

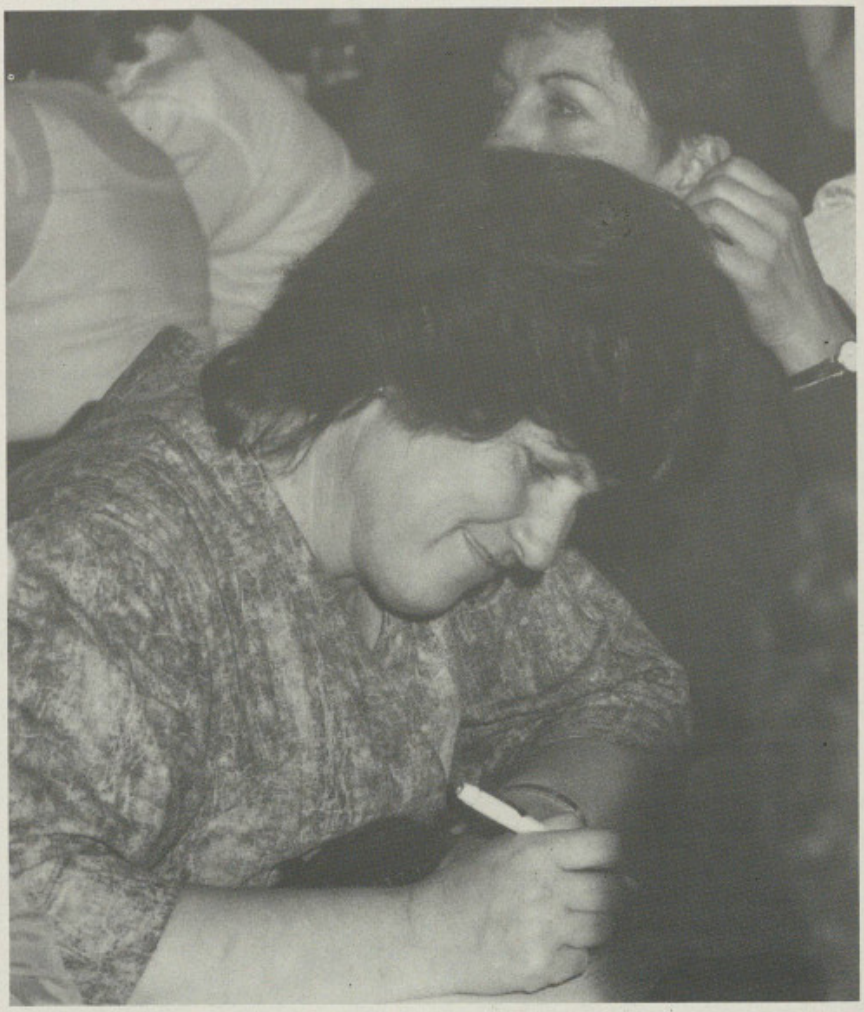

Ova Hrvatica zna pisati. Na slici: ispunjava pismeni zadatak koji je zadao dr. Pero Aračić

živjeti u ljubavi i slobodi. Za to je potreban i određeni posjed kao i odgovornost za prirodu koja je u našem vremenu sve ugroženija. Čovjek se ipak ne prestaje pitati, reče dr. Aračić: „Tko sam, zašto živim, tko je Bog?" Na ta i slična pitanja odgovor se može naći najbolje i najsigurnije u Bibliji. Žene su odgovarale, pismeno, na sva postavljena pitanja. Najčešće se zaokružile odgovor: „Bog je ljubav".

Vjera je, protumačio je predavač, potpuno predanje u Božju providnost koje treba produbljivati. Proces produbljivanja i sazrijevanja vjere on je usporedio sa simpatijom između mladića i djevojke. Oni se najprije upoznaju, sprijatelje, zavole, zaruče i sklope savez ljubavi. Tako nastane neopoziva, potpuna, nesebična i životvorna ljubav. Ako mladić i djevojka ostanu samo na simpatiji, ne upoznaju se, do saveza ljubavi ne dolazi. Nešto slično se događa s čovjekom kojega Isus privlači. Najsretniji je čovjek koji je **miran Božjim mirom.** On živi u Božjoj ljubavi. U kući njegova vlastitog postojanja nazočna je Božja Riječ, Svjetlo.

Žene su bile oduševljene i zahvalne gostu iz Đakova. Nagradile su ga burnim pljeskom. Biblija će im odsada sigurno biti češće u rukama. Poslije svih tih ozbiljnih tema bilo je i zabavnog programa. Nazočnice su se do suza nasmijale skeču **„Služavka i gazdarica"** koji su izvele žene iz Stuttgarta. Pažljivo su poslušale duhovnu pjesmu u izvedbi jedne žene iz Ulma, a burnim pljeskom, i opet, nagradile žene-folklorašice iz Aalena. Zatim su zajednički plesale, igrale kola, pjevale uz pratnju vokalno-instrumentalnog sastava iz Aalena. Na rastanku su otpjevale pjesmu „Kraljici Hrvata", a potom pošle kući, ako se tako smije nazvati povratak u njemačke stanove.

Ovaj prvi susret hrvatskih katoličkih žena bio je u svakom pogledu koristan i potreban. One su naučile da se ubuduće, u svim poteškoćama i nevoljama, treba potpuno predati Bogu, Bogu ljubavi koji proviđa. Naučile su da odgovore na životna pitanja treba tražiti i nalaziti u ozbiljnom proučavanju Svetoga pisma.

Sigurno je da će poslije ovoga susreta hrvatske žene-majke živjeti dublje i svjesnije svoju vjeru u tuđini. Život će je, proživljavati i ostvarivati u znaku Božje ljubavi.

Stanka Vidačković

FRANKFURT

Sadašnji trenutak Crkve u Hrvata

Oko dvije stotine frankfurtskih vjernika okupilo se 15. listopada ove godine, u večernjim satima, da posluša predavanje **prof. Josipa Turčinovića,** direktora Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba. Predavanje je održano u župnoj dvorani Sv. Ante (župu vodi hrvatski franjevac o. Mijo Marić), a odnosilo se na sadašnje stanje domovinske Crkve. Tema vrlo aktualna i zanimljiva. To je pokazala i živa diskusija koju je lijepo i smireno vodio fra Ivan Križanović, voditelj misije.

Profesor je najprije, uistinu profesorski, protumačio što je to Crkva. Polazeći od učenja II. vatikanskog sabora reče da je Crkva sakramenat Krista, a Krist sakramenat Boga. Crkva je mjesto gdje Bog i ljudi druguju, ali ona je i misterij koji se najjasnije „čita" kad Božji narod slavi euharistiju. Ona je utjelovljena stvarnost kao i Krist. Njegovo proslavljenje dogodit će se i Crkvi.

Govoreći o povijesti Crkve u Hrvata spomenuo je neke njezine posebitosti: ona **živi na granici** između Istoka i Zapada; u svojoj dugoj povijesti **nije imala svoga središta** (pa ni primasa); tek je od 1945. godine u jednoj državi u kojoj je, kao i onoj iz 1918. **manjinska.** Sve su te specifičnosti dale i određeni pečat hrvatskoj Crkvi koju su događaji nakon II. svjetskog rata iznenadili i potresli. Mnoge akcije protiv nje bile su nagle, radikalne i brutalne. Došlo je do rastave Crkve i države, do konfrontiranja. Crkvi se predbacivalo da je protunarodna i natražna (danas pak nema ozbiljna čovjeka koji bi se narugao kršćanskom vjerovanju!). Agrarnom reformom Crkvi su oduzeta imanja, bolnice, karitativne ustanove... Škola je rastavljena od Crkve, a u školi i u društvu propagira se i širi „znanstveni" materijalno-marksistički pogled na svijet (ateizam). Odnosi između Crkve i države pogoršavaju se 1953. godine. Dolaskom Ivana XXIII na Petrovu Stolicu odnosi se poboljšavaju, da bi 1966. godine bio potpisan i Protokol između Vatikana i SFRJ. Profesor je napomenuo da hrvatska Crkva, za razliku od istočnoevropskih zemalja, nije imala komesara, da su biskupi slobodno imenovani iz Vatikana, da redovništvo nije ukinuto i da nije bilo ograničenja broja svećeničkih kandidata.

Predavanje prof. Turčinovića nije nikoga u dvorani Sv. Ante ostavilo ravnodušnim

Bile su to uglavnom poznate stvari, ali svijet ih je rado slušao.

Za današnje odnose reče da se ublažuju, smiruju. Mnogo je toga u preispitivanju. Ni pravni odnos između Crkve i države nije riješen. Iako je vjera privatna stvar, Crkva je javna ustanova u kojoj laici moraju više doći do izražaja. Spomenuo je i neke misli iz Pisma hrvatskih biskupa.

Na kraju je kazao da je Crkva u Hrvata domovina hrvatske sveukupne kulture i u hrvatskom narodu faktor od nezamjenjive vrijednosti, iako nije konstituirala hrvatsku naciju. Ne vodi politike. U središtu njezina djelovanja i služenja je konkretni čovjek, a njegovo je dostojanstvo neprovredivo. Ona ima povjerenje u čovjeka. Stoga mora reagirati kad god je ugrožen čovjekov integritet, sloboda i ljudsko dostojanstvo. Opetovano je kazao da je temeljna ovozemaljska vrednota čovjek, a ne istina, poredak, klasa.

Zaključio je da Crkva mora pomagati čovjeku da ostvari svoj ljudski poziv.

Sugovornici u diskusiji samo su nastojali popuniti i konkretizirati ovo vrlo nadahnuto i korisno predavanje. *Iv.*

Dr. Josip Turčinović, direktor Kršćanske sadašnjosti. Desno: voditelj Frankfurtske misije fra Ivan Križanović

Čije je Teološko društvo Kršćanska sadašnjost?

Iz Biskupskog priopćenja za tisak *(Đakovo, 4. 10. 1989.)*

„... Biskupi su saslušali izvještaj Komisije BKJ za pitanje Teološkog društva Kršćanska sadašnjost i ustanovili da su Statuti toga Društva usklađeni, prema zahtjevima Komisije, s odredbama novog Zakonika kanonskog prava kao i sa zahtjevima Izjave 'Quidam episcopi – Neki biskupi' Kongregacije za kler i traženjima ovog Episkopata, te su nakon iscrpne rasprave odobrili te Statute i Društvu priznali pravnu osobnost u Crkvi kao privatnom crkvenom društvu, u smislu kanona 299 § 2. Društvo prema kanonu 305 i 325 spada pod nadzor i vodstvo crkvene vlasti. U tom smislu izabrana je tročlana Komisija biskupa za Teološko društvo Kršćanska sadašnjost..."

„Jedan plus jedan jednako je troje"

Na tisuće i tisuće njemačkih bračnih partnera nemaju djeteta, jer ga ne žele. Nedavno je u novinama „Rheinischer Merkur/Christ und Welt" pokrenuta inicijativa pod motom **„Želim dijete".** Poslovođa te svake hvale vrijedne inicijative g. Pötter misli: „Građani Savezne Republike Njemačke su materijalisti, egoisti i draža su im dva automobila nego dijete. Radije uzmu neku životinju u svoju kuću nego odgovornost za dijete." Slična inicijativa Njemačke biskupske konferencije i Središnjeg komiteta njemačkih katolika (1982. g.) pod motom „Izaberi život" nije naišla na neki veći odjek. Njemački su biskupi zaključili da ove godine na blagdan Nevine djece, 28. prosinca, zvone („brecaju") sva zvona katoličkih crkava u znak žalosti i protesta protiv 200.000 u pobačajima godišnje umorene djece u Saveznoj Republici.

MARIA EINSIEDEL/RÜSSELSHEIM

Kada ćemo natrag u Domovinu

Na završetku euharistijskog slavlja, u vrlo značajnom i lijepom marijanskom hodočasničkom mjestu **Maria Einsiedel,** to je pitanje vjerničkom hrvatskom puku, a bilo je oko 250 osoba, postavio **fra Tihomir Grgat,** voditelj Hrvatske katoličke misije u Rüsselsheimu. On nije dao odgovora, a nisu mu znali odgovoriti ni nazočni vjernici. Pitanje je to koje se, nažalost, u posljednje vrijeme sve rjeđe postavlja, jer je privremeni boravak prerastao u, nazovimo ga tako, stalni. A, dobro je da se postavlja. Ne da bi uznemirilo savjesti, nego da bi se s njim stalno računalo kao s jednom velikom potrebom, nuždom.

Inače, to četvrto po redu regionalno hodočašće, održano u nedjelju 1. listopada ove godine, proteklo je pobožno, mirno i lijepo. Nije bilo odveć svijeta, jer nije to Mariental, glavno hodočasničko mjesto Rajnsko-majnske regije Hrvatskih misija, ali da su se misionari koliko-toliko angažirali, a izglasali su da se unese i u Katolički kalendar koji izdaje Naddušobrižnički ured, vjernika bi sigurno bilo puno više. I trebalo je biti.

Euharistijsko slavlje, u pratnji mjesnog misionara, predvodio je **fra Ante Čovo,** franjevac Splitske provincije na studijima u Rimu. On je i propovijedao. Osvrnuo se na konkretno stanje u Domovini, a naglasak je u svom lijepom izlaganju stavio na činjenicu da Majka Božja posjećuje, pohađa hrvatski

Procesiju u Maria Einsiedel predvodili su misijski mladi u hrvatskim narodnim nošnjama

vjernički puk i danas, kao što je to činila u njegovoj dugoj povijesti.

Poslije pričesti vjernike su mladi, pod vodstvom neumorne **s. Mirjam,** proveli po svim hrvatskim glavnijim marijanskim svetištima. Pred svakom „postajom" te divne šetnje jedna je djevojka, uvijek u pratnji mladica, izrecitirala po neku kiticu Mariji koju sastaviše najbolji hrvatski marijanski pjesnici. Pobožnost i umjetnost – zajedno. Stvarnost koju pozna svaki poznavatelj hrvatske kulturne scene.

Molitveni program završen je pjevanjem „Lijepe naše". Zadivljuje kako hrvatski čovjek iz dana u dan, iz godine u godinu, sve ljepše i doživljenije pjeva tu najvažniju hrvatsku „pjesmu nad pjesmama", kako je netko nazva. Naučila ga je to njegova Crkva, što možda i ne bi trebala, ako se uzme u obzir, da je u normalnim prilikama to stvar škole (pa i dopunske) i ostalih nositelja najobičnije nacionalne kulture.

U poslijepodnevnim satima „do riječi" je došla pjesma, igra, balote, rekreacija, koju su zdušno i uspješno pripremili misijski aktivisti, ne samo pripremanjem jednostavnog i ukusnog jela, nego i unošenjem duhovnoga i narodnog raspoloženja.

Na završetku ovoga izvještaja postavljamo pitanje: da li je Maria Einsiedel samo misijsko ili i regionalno prošteništе. Osobno mislimo da ono može biti, uz Mariental, i to drugo. Ta, od viška (onoga pravoga!) glava ne bi nikoga smjela boljeti. *Iv.*

Mala obljetnica hrvatskih sestara u Kaiserslauternu

Uspjele ostati nezapažene 10 godina

Malo je kome poznato da tu među nama, u Kaiserslauternu, u samostanu njemačkih minorita ili franjevaca konventualaca, već punih 10 godina uspješno, pohvalno djeluju naše časne sestre Hrvatske provincije franjevki misionarki koje u naziv vole još dodati „iz Asiza" (prije „de Gliglio"). Danas u sastavu: s. Janja predstojnica, s. Josipa i s. Iva. Pred ovom svojom etapom u Kaiserslauternu djelovale su pak oko 10 godina još i u Bonnu. Stoga još iz tog ‚bonnskog razdoblja' uživaju trajno pokroviteljstvo i očinsku skrb uvaženog njemačkog prelata, našoj iseljeničkoj pastvi (sjećamo ga se iz Vierzehnheiligena svake godine!) dobro poznatog msgr. R. Amanna, referenta za pastoral stranaca pri BKNj, koji im je rado viđeni prijatelj kuće. I što je zanimljivo – same priznaju – on ih redovno „snabdijeva" ‚Živom zajednicom'. Ne bi li to morala naša centrala? Izgleda to je onda jedino ‚štivo' na hrvatskom jeziku (materinskom), koje ih dublje povezuje s domovinom. Očito svjestan što za naše sestre u tuđini treba značiti redovito *čitanje,* praćenje domaćeg tiska, a to jest u neku ruku kulturno uzdizanje ili barem zadržavanje stečene kulturne razine. Iz sastava članstva ove male zajednice, ove godine '89. u mjesecu svibnju, na njihovu redovnom provincijskom kapitulu, na Svačićevom trgu 4, u Zagrebu, izabrana je za novi mandat njihova nova provincijska glavarica – provincijalka č. s. **Terezija Cakaria,** dosadašnja starješica u Kaiserslauternu, kojoj ovo nije prvi puta ta služba. Mi joj ovim putem možem samo zaželjeti obilat Božji blagoslov u vršenju karizme upravljanja i pridružiti se brojnim čestitarima. Barem uz 10-tu obljetnicu rada i trajanja njihove zajednice u gradu na rijeci Lauteru. Negdje 29. listopada o. g. ove bi sestre – tihe, skromne do kraja, jednostavne, nenametljive, široj javnosti tako reći nepoznate – trebale proslaviti svoj **Deset-godišnji** (mali) **jubilej** „svog darivanja drugima". U gradu poznatog kraljavojnika Barbarosse, ali i danas važnom središtu koncentriranih snaga Zapadne moći. Čini se – po svemu sudeći – da od vremena slavnog vojskovođe, kralja ‚Crvene brade', organizatora križarskog pohoda . . ., nije umanjeno strateško i vojno značenje inače toga miroljubivog grada.

I baš tu, na tom tlu, gdje inače našu rasijanu iseljenu Crkvu, tu u nedalekoj crkvi, okuplja vrijedni franjevac s Kaptola, fra Ljubo Sesar, zapalo je od Providnosti naše sestre (u svoj njihovoj anonimnosti) da djeluju kao golubice mira, sijači nade, molitvena oaza, gro-

Franjevke misionarke iz Zagrebačke provincije. U drugom planu: dva hrvatska misionara-konventualca.

mobran koji prihvaća i stišava ‚strijele Neba'. Strijele, dakle, srdžbe razjarene na grešni, ali i **prezasićeni svijet** konfora i komoditeta. One to mogu biti svojom naglašenom pokorom i isposništvom. Hvala im za to divno, nebesko i anđeosko služenje, njemačkoj Crkvi na korist, našoj na ponos!

o. Marijan Dinko Kovač

IV molitveni susret hrvatske mladeži

Žetva je velika

„Žetva je velika, a radnika malo" – to je bio moto četvrtoga molitvenog susreta hrvatske katoličke mladeži biskupije Rottenburg-Stuttgart, održanog 30. rujna o. g. u Sindelfingenu, „gradu mercedesa".

Već u rane jutarnje sate ispuni hrvatska mladež crkvu „Presvetog Trojstva", da bi se, uz pokorničko bogoslužje i ispovijed, dostojno pripravila za svečanu Euharistiju koja započe u 11 sati. Tisuću mladića i djevojaka okupi se na ovaj susret zajedničke vjere u Uskrslog Gospodina. Dovela ih je ista ljubav prema rodu hrvatskome, isti jezik na kojem se sporazumijevaju i slave Boga u ovoj zemlji tuđinskoj.

Mladić iz Sindelfingena pozdravi svoje vršnjake, zaželi im dobrodošlicu rekavši: „Bog računa na nas, i naša Crkva i narod kojem pripadamo i društvo u kojem živimo i cijeli svijet koji na nama ostaje. Stoga Gospodin već danas želi imati u nama uzorne mladiće i djevojke da bi sutra društvo u kom živimo i hrvatski narod mogli imati primjerne žene i muževe, očeve i majke koji će prenijeti iskru vjere i ljubavi prema Bogu i hrvatskom narodu na sutrašnji naraštaj. Ovaj susret molitve, pjesme i zabave iskoristimo i razmislimo: ne traži li Bog od mene možda i više od toga? Što želi da ja budem sutra? Koje zvanje da izaberem? Da budem svećenik, redovnik ili redovnica? Njegovu narodu, osobito nama u tuđini razasutima, treba duhovnih vođa! Predajmo se Bogu potpuno. Jedino tako ćemo moći graditi bolji i plemenitiji i ljepši svijet i budućnost svega hrvatskog naroda, cijele Crkve i društva u kojem svoju mladost provodimo!"

Domkapitular **J. Adam** u svom pozdravnom govoru prenio je mladima pozdrave biskupa dr. Waltera Kaspera te ih pozvao da na ovoj sv. Misi mole Boga da pozove što više mladića u svećeničko zvanje, a djevojaka u redovnički stalež, te da im dade snage, ako i sami osjete taj aBožji poziv, da ga spremno poslušaju i slijede.

Oko oltara se okupilo dvadeset svećenika. Ispred oltara vokalno-instrumentalni sastav **„Dominik"** iz Splita koji je svirao i pjevao preko Mise zajedno s mladima. U prvim redovima bili su mladi u bogatim i raznolikim narodnim nošnjama a klupe „dupkom" pune.

U svojoj propovijedi **p. Luka Prcela** reče mladima da će im govoriti srcem, a ne ustima. Da bi im prikazao alarmantno stanje, nedostatak duhovnih vođa, svećenika i časnih sestara, ne samo u našem hrvatskom narodu nego i po cijelom svijetu, ispriča im priču o nekom „klauna", koji je s putujućim cirkusom došao u selo. Dok su se glumci pripremali, kazalište je počelo gorjeti. Direktor je poslao „klaunu" da traži pomoć u selu. On je to i pokušao, ali svi su mu se smijali, misleći da je to jedna od njegovih točaka. On je molio, plakao, zaklinjao ljude, a nitko mu nije vjerovao. I kad se tužan vratio, kazalište je izgorjelo.

Ova priča savršeno opisuje svećenike u današnjem vremenu. Oni pozivaju, obilaze, mole, a ljudi misle da je to njihova dužnost te ne mare za njih. Često se nađu pred zatvorenim vratima, ljudi im čas plješću, čas okreću leđa. Život svećenika nije nimalo lagan, no treba biti ustrajan, ljubiti Boga svim srcem i dušom i potpuno se njemu predati. P. Luka reče mladima da ih on neće nagovarati da izaberu duhovna zvanja, ali ih moli da sačuvaju vjeru, da se što češće sastaju, mole, pa će biti i duhovnih zvanja.

Mladi izmoliše svečano **ispovijest vjere Hrvata katolika.** Odjekivale su prostranom crkvom riječi: „Najvjernija Odvjetnice na braniku stoj, čuvaj našu svetu vjeru i hrvatski dom". Mladi u narodnim nošnjama izmoliše molitvu vjernih, a šestoro njih iz misije Waiblingen prinesoše na oltar simbolične darove: kruh i vino, svijeću, bibliju i veliku košaru s plodovima zemlje. Prinošenje darova na oltar popratiše tekstom: „Kao što je naš ljudski život nezamisliv bez kruha, tako je i kršćanski život nezamisliv bez kruha života – Isusa; neka nam svjetlo ove svijeće bude danas i kroz cijeli naš život svjedokom vjernosti i odanosti Isusu – Svjetlu ljudskih duša; neka naše kršćansko biće bude prožeto riječima Božje objave za našu vremenitu i vječnu sreću; Gospodine Bože, evo i plodova zemlje, oni su darovi Tvoje dobrote i trud žuljavih ruku i znoja naših očeva. Primi ih i blagoslovi. Hvala ti za ove darove života, hvala ti, Stvoritelju naš, hvala ti!"

K svetoj pričesti pristupili su pobožno gotovo svi, pjevali složno i dostojanstveno uz pratnju VIS-a „Dominik". Ovo euharistijsko slavlje bilo je zaista lijepo i svečano.

Poslijepodnevni program odvijao se u „Klosterseehalle". Nakon tjelesne okrepe, mlade u ime hrvatskih svećenika i njihovih suradnika pozdravi **vlč. Ivica Komadina,** rekavši da bi ovo poslijepodne trebali iskoristiti ne samo za međusobne upoznavanje, što je dobro i korisno – već i za razgovore sa svećenicima i časnim sestrama te s predstavnicima biskupijske ustanove „Berufe der Kirche", kako bi upoznali i sve mogućnosti, te se zainteresirali za intenzivniji rad u Crkvi.

Ali, izgleda da su mladi „prečuli" ovaj poziv vlč. Komadine. Kako drugačije objasniti da je od njih tisuću na razgovore sa svećenicima i časnim sestrama došlo samo dvadesetak. Je su li za to krivi samo mladi ili pomalo i svi mi odrasli? Možda je tome „kriva" i grupa „Dominik" koja je vrlo lijepo otpjevala nekoliko duhovnih pjesama da bi zatim satima i satima svirala za ples i zabavu. Mladi koji su plesali bili su oduševljeni, vikali su i skakali, ali bilo je i mnogo pasivnih koji su se, kako rekoše, dosađivali. Neki su čak govorili da im se otvore autobusi, da će u njima sjediti dok ne pođu kućama. U pauzama je odbor za mlade pripremio razne igre: trčanje u vreći, vezivanje čvorova na franjevačkom pasu, bacanje kolutova, tko će prije pojesti kolač bez pomoći ruku itd. Mladi su rado sudjelovali u tim igrama. I sve im je dobro „polazilo za rukom" dok nisu počeli odgovarati na vjerska pitanja i pitanja iz naše crkvene povijesti. Kandidati su svašta „bubali", ili iz stvarnog neznanja ili da nasmiju publiku?!

Grupa „Dominik" je toliko oduševila mlade da je neke pjesme pjevala i više puta, a mladima nikad dosta. Konačno je voditelj programa vlč. Luka „na silu" morao završiti taj susret. Mladi su se teško pomirili s tim da moraju kući, mada je već bilo 20 sati.

Možda bi bilo dobro poslije ovakvih susreta sprovesti neku anketu među mladima. Da li su neki od njih nešto dubljeg doživjeli, da li ih je susret obogatio, dirnuo njihovu nutrinu...?

Hoće li ijedan od njih tisuću izabrati duhovno zvanje? To ovisi o njima. Na nama odraslima je da tim mladima omogućimo što češće susrete s Uskrslim Gospodinom, da bismo im očuvali vjeru. A Bog će dalje providjeti!

Stanka Vidačković

Velik broj mladih iz biskupije Rottenburg/Stuttgart aktivno je sudjelovao na IV molitvenom susretu. U prvom planu: Ivan Grbavac, pastoralni suradnik ludwigsburške misije

MAINZ

„Živite to što ste učili"

„Svednevice produbljujte svoju spoznaju o Isusu Kristu i svoj kršćanski život krijepite sakramentima i molitvom. Blagoslivljam vas i vašu župnu zajednicu. Hvaljen Isus i Marija!" – rekao je prvi čovjek Crkve olimpijašima iz Mainza u audijenciji 18.10.89. u Rimu, naš Papa. A bilo nas je 22, svi obučeni u narodne nošnje, što je osim ugođaja za oko pripomoglo da na audijenciji sjedimo u prvom redu i tako se rukujemo i slikamo sa Svetim Ocem. Tako smo u Rimu vidjeli „Petra u okovima", ali i današnjeg Petra, čovjeka jednostavna, koji je našao vremena da se obrati toj maloj grupici Hrvata na njihovu materinskom jeziku. U glavi mi se vrte sva pitanja iz olimpijskog gradiva na koja još uvijek znam odgovore, ali sad mi se javi još jedno na koje ne mogu odgovoriti poslije sreće susreta s Rimskim biskupom, pitanje naime: **„Da li smo toliko zašlužili?"** Svjesna sam, naime, onoga što nam je sestra Dionizija uvijek govorila, dok smo se spremali za natjecanje: „Učite za život. To vam je najveća nagrada, pa ako i ne osvojite drugo, vi ste puno dobili." Ali mi smo dobili mnogo, mnogo više. I prvo mjesto, i sve četiri ekipe u finalu i sve četiri kod Pape. Nezamislivo, neponovljivo. Jedva čekam slijedeću, da se bar donekle odužim za sve ovo dobiveno.

Sveti Otac Ivan Pavao II u srdačnom razgovoru s pobjednicima na ovogodišnjoj hrvatskoj Biblijskoj olimpijadi. Desno: misionar fra Stanko Dotur, Mainz, nastoji „ovjekovječiti" taj trenutak svojih miljenika.

Obišli smo sve što se moglo u 2–3 dana vidjeti u Rimu. A imali smo i super-vodiča, fra Dinka, koji nam je sve povezivao s našom poviješću, kulturom i ljudima naše krvi. Od crkve Sv. Ivana iz koje je Papa poslao misionara da krštava Hrvate, do sadašnje kuće koja je kupljena za smještaj naših u Vječnom gradu. Ponosim se što pripadam narodu tako bogate kulture, iako sam živeći u narodu s bogatom prošlošću mislila da moram šutjeti. Sada i ja imam o čemu pričati kolegicama u školi i to ću činiti s ponosom koji sam dobila na ovom putovanju.

Naš župnik i s. Dionizija odveli su nas i u Asiz da tako na mjestu upoznamo redove kojima oni pripadaju i njihova „ćaću", kako zgodno reče fra Stanko. Kako ih je divno bilo slušati kad su se „natjecali" koje će nam od njih više znati reći o svom Osnivaču. U njihovim izlaganjima bilo je i zanimljivih podataka. Istaknuto je da je Franjo imao i pogrešaka, da je ponekad skliznuo. To mi pruža nadu. Kako su se lude ideje motale u mojoj mladenačkoj glavi... Biti kao...na ja,...nikad nije kasno. Ili je to možda samo trenutačno oduševljenje? Sad više gledam Boga i u prirodi u kojoj sam se kretala, ali je nisam zapažala očima sv. Franje. I...ja sam glasnik Velikoga Kralja. I bit ću ako budem živjela ono što sam učila.

„5. g. olimpijašica", Mainz

AACHEN

Izložba slika gđe Đurđe Pušić

Hrvatska katolička misija Aachen priredila je izložbu slika gospođe **Đurđe** Pušić iz Bergheima. Ovo je druga izložba u misiji povodom „Tjedna stranih sugrađana". Bile su izložene slike na ulju, pastele i crteži. Motivi gospođe Pušić su religiozne teme, ljudi, portreti i priroda. „Slike govore o velikoj osjećajnosti umjetnice – to izražava prevladavajuća topla žuta boja kao i žene i majke s djecom", istakao je fra Mato u svom govoru na njemačkom prigodom otvaranja. Gospođa Cernić to je popratila osjećajnom hrvatskom pjesmom. Izložba se ugodno dojmila prisutnih Nijemaca i Hrvata. Toplina koja zrači iz slika govori o iskonskoj čovjekovoj težnji za skrovitošću, nježnošću, koja sve više nestaje u ovom svijetu specijalizacije i tehnike. Hladni i samo korektni odnosi ostavljaju tragove u čovjekovoj duši.

Slike gospođe Đurđe Pušić izložene u misiji Aachen u povodu „Tjedna stranih sugrađana"

Ova izložba, otvorena u nedjelju 24. rujna, dakle na početku „Tjedna stranih sugrađana", imala je četiri cilja:

1. radost poradi ljepote (slika)
2. gastarbajter nije samo radnik. On je i umjetnik, i on treba umjetnost.
3. toplina slika upućuje nas na nužnost topline u međuljudskim odnosima, nacionalnim (hrvatskim) i međunacionalnim (u Njemačkoj)
4. umjetnost i religioznost idu skupa. Crkva mora i danas pomagati umjetnost, kao što je to bilo i u prošlosti.

Moto „Tjedna" je glasio: **„Ljudsko dostojanstvo je nepovredivo"**, a mi smo se kao zajednica dostojanstaveno predstavili sebi i Nijemcima. Bilo je i ćevpčića, i odojka, i kolača, i..., ali nije to naše jedino blago.

Gospođa Pušić je rođena 29.7.1943. u Zagrebu. Tu je završila školu umjetnosti, keramičkog smjera, i diplomirala pedagogiju. Već dvadeset godina živi u Njemačkoj, u Bergheimu, s mužem stomatologom i dvoje djece. Kćerka se sprema za studij u Zagrebu. Slikanje je njezin hobi. Izlagala je već i u nekim njemačkim ustanovama.

Mato Kljajić, Aachen

„Oktober-Fest" u HKM Berlin

Naslov je možda malo i prezvučan, ali mislimo da odgovara kulturnim događajima koji su se koncem rujna i početkom listopada zbili u Hrv. kat. misiji u Zap. Berlinu. Ne bismo željeli da to zvuči prepotentno, ali moramo istaći da, otkad je brigu o HKD „Fran Mažuranić" preuzela demokratski izabrana uprava, to Društvo proživljava svoju „drugu mladost". Tako su „Mažuranićevci" u roku od samo tjedan dana priredili dvije vrlo uspjele večeri, tj. dva predavanja između kojih se „ubacio" fra Duško angažirajući glumce Dramskog kazališta iz Splita koji su izveli dramu **„Ne ostavljaj me samog".** Da pođemo redom.

U petak, 29. rujna, gost „Kulturne tribine petkom" bio je upravitelj HKD sv. Ćirila i Metoda iz Zagreba prof. **Radovan Grgec** koji je pred oko 200 prisutnika održao vrlo zapaženo predavanje o Hrv. katoličkom laikatu, o književnoj reviji „Marulić" i o hrvatskim piscima okupljenim oko te hrvatske književne revije. Govoreći o laicima prof. Grgec je posebno naglasio da laici u svojoj domovini ne bi smjeli biti građani drugoga reda. Nakon predavanja razvila se vrlo živa diskusija koja je ovoga puta morala biti vremenski ograničena. Razlog je bio taj što su glumci Dramskog kazališta, koje djeluje pri HNK Split, trebali prikazati kazališnu dramu „Ne ostavljaj me samog". Glumci: Tonka Štefić, Radovan (Rade) Perković, Toni Kljaković i njegov sin Ivan, koji se pobrinuo za glazbeni ugođaj, ostavili su na sve prisutne vrlo dobar dojam tako da su u subotu, 30. rujna, u ponovljenoj predstavi nastupili pred rasprodanom i prepunom dvoranom Hrv. centra.

Mnogima od nas je već kosa pobijelila, mnogima se približava čas kad će ostati sami i napušteni od rođene djece. A to i jest sadržaj drame „Ne ostavljaj me samog".

Nastup **dr. Franje Tuđmana,** povjesničara i predsjednika Hrvatske demokratske zajednice, izazvao je nezapamćen interes našeg iseljenog svijeta koji živi i radi u Zap. Berlinu. U petak, 6. listopada, dvorana Hrv. centra naličila je na „košnicu" u kojoj je bilo pravo umijeće pronaći bilo stajaće bilo sjedaće mjesto. Govorio je dr. Tuđmane o povijesnim neistinama koje se pripisuju hrvatskomu narodu i Katoličkoj Crkvi za izvršene genocidne zločine nad srpskim narodom. Bilo je riječi o blagopokojnom zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu koji je bio proglašen zločincom i osuđen samo zato što je ljubio svoj hrvatski narod. Bilo je riječi i o uklonjenom spomeniku bana Jelačića koji treba, kako je rekao dr. Tuđman, što prije vratiti na Jelačić-plac u Zagrebu i time donekle ispraviti nepravdu koja je 1947. nanijeta cijelom hrvatskom narodu. U diskusiji koja je uslijedila nakon predavanja bilo je nemoguće odgovoriti na sva postavljena pitanja, jer trenutna situacija u Domovini nije nimalo ružičasta, pa je okupljeni narod htio što više čuti od tako prominentne osobe kao što je to dr. Franjo Tuđman. *Ivek Milčec*

(Vidi Aktualni razgovor na 6. i 7. stranici ovoga broja „ŽZ").

SINGEN

Dvadesetgodišnji jubilej

Hrvatska katolička misija Singen ulazi u 20. godišnjicu svoga postojanja. Krajem rujna 89. otvorili smo našu radost i „našu žalost", te ćemo u tom svjetlu biti „obasjani" cijelu godinu. Svečanim sv. Misama na 10 filijalnih mjesta ove prostrane misije začeli smo slavlje i žalost: kako to jedno i drugo? Radost da smo sve ove godine ostali sjedinjeni u zajednici vjere i molitve, u zajednici zajedništva a ne razjedinjeništva. Bog je po svojim svetim činima držao „sve konce u svojim rukama", tako da se ovo malo raspršeno stado Lijepe naše nije raspušilo i raspršilo. A žalost bi bila: zar je moguće da smo ostali tako dugo, a svatko je planirao mjesec-dva, godinu-dvije. A evo „odulji se" u nedogled. Tijelo ovdje, a duša u skromnoj kućici rodnog podneblja. Tamo negdje gdje su zore svijetle i lijepe, a dani dugi, ugodni i prekrasni...

U toku cijele godine bit će predavanjâ, obnovâ, veselih susreta... Nakon svečanih sv. Misa u nedjelju, 24. 9., velika dvorana „u komšiluku" Gottmadingenu primila je dobar dio vjernika i prijatelja naše misije. Pozvani, priznati, a svima dragi pjevač iz Domovine *Tomislav Ivčić,* sa svojim bratom *Vedranom* i rođakom Mladenom G., uz „Banane", učinili su nam večer nezaboravnom. Pa svatko reče: Zar Tomislav s pratnjom može uopće ikoga razočarati. Nikada. Njegove su riječi između pjesama male propovijedi. Slatke, umiljate, jake... Njegova majka Nela nije krila suze uspjeha svoga odgoja ove dječice za dobro i pošteno. Križevi naših majki su često neshvatljivi ali isplativi. Pozdravni govori nekih njemačkih župnika davali su nam „krila" u komplimentima koji su nam te večeri upućeni, ali i obvezu: nikada ne zastati nego uvijek biti bolji. Domaći kapelan vlč. Drago Ćurić oprostio se upravo s nama od njemačkih vjernika kojima je služio.

Misijska mandolinska grupa iz Singena, pod vodstvom gđe Dinke Galić, na misijskom euharistijskom slavlju

Naša slijedeća „fešta" bit će vam uskoro javljena... *Vladimir Ereš*

STUTTGART

14.000 DM za Domus Croata

Hrvatski katolici koji se okupljaju u velikom broju na nedjeljna i blagdanska slavlja u Stuttgartu na rijeci Neckar sudjelovali su dosada u mnogobrojnim akcijama prikupljanja sredstava za crkvene, kulturne i humane potrebe kako u Domovini tako i izvan nje. Superkoncert 22. travnja o. g. to jasno potvrđuje. Tada je za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu i bolnicu u Zagrebu skupljeno 25.000 DM. Odjeknulo je to i u Domovini i u inozemstvu.

Već duže vremena „lovala" se zgodna prilika prikupljanja sredstva za kapitalni objekt izvan Domovine, a i te kako potreban hrvatskim katolicima, za Hrvatski Dom u Rimu. Imati vlastiti Dom u središtu kršćanstva znak je samobitnosti naroda, svjedoči o vjerskom i kulturnom identitetu jedne nacije, izraz je nacionalnog dostojanstva i ponosa. Omogućuje vjernicima trajnu povezanost sa središtem Crkve i Petrovim Nasljednicima – Papama kod kojih svaki pojedinac i narod nalaze priznanje svoje samostojnosti i učvršćenje svoje katoličke vjere. To je jasno naglasio i tajnik Inicijativnog odbora za akciju Domus Croata o. Božidar Nagy, D. I., urednik hrvatskog programa Radio Vatikana, a sada misionar u Parizu, u Stuttgartu 15. listopada na hrvatskim Misama. Te nedjelje prikupljala su se sredstva za Hrvatski dom u Rimu. Hrvatski vjernici velikodušno su se odazvali ovom pozivu sudjelujući novčanim prilogom u ostvarenju toga važnog vjerskog i nacionalnog pothvata. Skupljeno je te nedjelje 14.000 DM, a akcija se još nastavlja. Navečer je u prostorijama misije – na misijskoj tribini nastupio o. Nagy i održao predavanje o veoma aktualnoj temi: Papa Ivan Pavao II, Ujedinjena Europa i Hrvati.

Još jedna pobjeda Hrvata u Göppingenu

I bez finalnog natjecanja osvojili prvo mjesto u međunarodnoj konkurenciji - hrvatski nogometaši iz Göppingena

U okviru proslave **Dana stranih sugrađana 1989. godine** (Tage der ausländischen Mitbürger 1989) u Göppingenu se 9.9.ove godine održao nogometni turnir na kojem su prvi put sudjelovali Hrvati i osvojili prvo mjesto. Uz Hrvate su sudjelovali još Talijani, Turci, Eritrejci, Grci i Jugoslaveni.

Plan igre je bio slijedeći: **1.grupa:** Hrvati, Talijani i Turci; **2. grupa:** Eritrejci, Grci i Jugoslaveni. Pobjednik iz svake grupe bio je finalist. U prvoj su to bili Hrvati, a u drugoj se finalist nije doznao, jer su kandidati za to mjesto - Eritrejci i Jugoslaveni - bili diskvalificirani zbog tuče koja je među njima izbila kod rezultata 1 : 1. Zbog toga do finalne utakmice nije ni došlo pa su Hrvati proglašeni prvacima.

Na prelazni pehar bit će upisano ime „Kroaten" i on će ove godine krasiti vitrine Hrvatske katoličke misije u Göppingenu.

Nakon turnira moglo se čuti: „Do sada sam igrao u mnogim reprezentacijama, kao npr. u turskoj, talijanskoj, grčkoj i jugoslavenskoj i konačno doživih da zaigrah u svojoj hrvatskoj". Vjerujemo da neće biti posljednji put.

Za koga piše Ivan Ott?

Teško je to, vjerojatno, reći i njemu samome. Valjda za sebe i za sve one koji ga plaćaju. Jer, kako drukčije razumjeti njegov članak **„Stuttgart - Ipak je važno glasati"**, objavljen u subotnjem Vjesniku (Zagreb), 15. 4. 1989. godine. Gospodin Ott nam, a misli valjda da ga ljudi ne čitaju, pripovijeda na inozemnim stranicama toga lista kako je posuđivač novca zabio dužniku nož u trbuh. Ima li on išta drugo izvijestiti o našim ljudima. Sreća da Nijemci ne razumiju hrvatski!

U tom istom članku Zagrebačkog vjesnika Ivan Ott, pišući o izborima za „savjetodavni odbor stranaca" u Göppingenu bilježi da „jugoslavenski građani (u tom mjestu, n. o.) nisu ništa razmišljali ne odazvavši se na izbore". On je očito razmišljao, jer na stranicama spomenutog lista, inozemno izdanje, bilježi da je „samo 20% naših (to valjda njegovih, ili čijih), koji su imali pravo glasa, izašlo je na izbore i izabralo (sada dolazi poslastica!) „savjetnike" svog povjerenja. To su **Branko Galić** i **Adam Ognjanović"**. Nije valjda smio kazati da su to predstavnici Hrvatske katoličke misije Göppingen. Zato nam se nameće pitanje: Za koga to piše Ivan Ott? Za objektivno informiranje sigurno ne (naše mišljenje).

I da pjesma, bolje rečeno stihotvor, bude ljepši, Ivan Ott u spomenutom članku bilježi: „I Stuttgartu prijeti ista sudbina. Bar što se tiče jugoslavenskih građana, koji su **iritirani** (mi potcrtali!) postojanjem dvije liste (mi bismo rekli „dviju lista") kandidata i zbog prepucavanja jednih sa drugima, umjesto da zajednički porade u interesu svih 27.000 jugoslavenskih građana koliko ih živi u ovom gradu". Jadni Stuttgart!

Ivan Ott je očito nesretan da postoje dvije liste, da postoji pluralizam. Za koga on piše? Riječi „Hrvatska, hrvatski, katolički" njemu su tuđe.

Ignacije Vugdelija

TUTTLINGEN/SPAICHINGEN

Propjevali „Stari zvuci"

Božo Odobašić, profesor na sarajevskoj teologiji, održao je 25. kolovoza u prostorijama ove misije predavanje na temu: „Današnji čovjek pred činom stvaranja", naglasivši da je i danas, kao i do sada, svaki čovjek pozvan da u sebi ostvari sliku Stvoriteljevu. Poslije živahne diskusije na pozornicu su stupili **„Stari zvuci"**, novoosnovani misijski tamburaški sastav i raspoložili sve nazočne pjevanjem starih pjesama.

Članovi kuglaškog kluba **„Croatia"**, zajedno sa svojim obiteljima, upriličili su 16. rujna ove godine, neposredno prije početka natjecanja u njemačkoj ligi, sv. Misu koju je predvodio misionar I. Borić. On je i propovijedao. Kuglaše je pozvao da u športu budu uvijek nositelji Kristova Duha. Tom je prigodom **g. Anto Knezović** sa svojom suprugom **Evicom** proslavio 25. obljetnicu kršćanskog braka iz kojeg su im rođena dva sina. Anto je član kuglaškog kluba „Croatia". *Acivi*

Srebreni jubilarci Evica i Anto Knezović sa svojim misionarom vlč. Ivicom Borićem na dan svoje „fešte"

BRUCHSAL

Vijećanje župnih vijeća

Dvije Hrvatske katoličke misije u nadbiskupiji Freiburg – **Pforzheim-Bruchsal** i **Freiburg** došle su na vrlo zanimljivu pastoralnu ideju. Odlučile su da im se župna vijeća, barem dvaput godišnje nađu zajedno, da porazgovore o svojim zadaćama, izmijene iskustva i stvore konkretne planove za daljni rad. Prije nekoliko mjeseci župno vijeće iz Bruchsala bilo je u gostima u Freiburgu, a **24. rujna** ove godine misijsko vijeće iz Freiburga uzvartilo je posjet svojim kolegama u Bruchsalu. Na sv. Misi u crkvi Sv. Pavla, na kojoj je sudjelovalo oko 350 duša, bili su i freiburški vijećnici. Misu je predvodio **fra Ignacije Vugdelija,** u koncelebraciji s misionarima **Rodićem i Duvnjakom.** Misa lijepa, a pjevanje, ono pučko, zadivljujuće. Rijetko se na kojem našem euharistijskom slavlju pjeva tako skladno, složno, glasno, rijetko gdje pjeva cijela Crkva kao u Bruchsalu.

Poslije zajedničkog ručka u „Domu susreta" održao je fra Ignacije vijećnicima predavanje o njihovoj službi u Crkvi. Naglasio je da Crkva želi da se u svakoj vjerničkoj zajednici, bila ona župa ili misija, svakako osnuje župno, odnosno pastoralno vijeće. Tu želju i naređenje njemačkih biskupa mnoge naše misije nisu, nažalost, provele u djelo. Ako su nekada razlozi neosnivanja pastoralnih vijeća i imali svoju težinu, danas tih razloga zbilja više nema. Ni imenovanja vijeća, odnosno vijećnika, nisu ono što Crkva traži. Vijeća trebaju biti demokratski izabrana, točno onako kako to do u detalje određuju propisi pojedinih biskupija.

Služba pastoralnih vijećnika (i drugih laika) u Crkvi, zahvalna tema. Na slici (u sredini): predavač fra Ignacije V. i bruchsalski članovi misijskog vijeća.

Gosti iz Freiburga (pastoralni vijećnici) vrlo pozorno prate predavačevo izlaganje o definiciji svoje službe

Govoreći o službi laika u Crkvi općenito, predavač je citirao 38. točku „Svjetla naroda", dogmatske konstitucije o Crkvi, koja kaže: „Svaki laik mora pred svijetom biti svjedok uskrsnuća i života Gospodina Isusa, i znak živoga Boga. Svi skupa i svaki sa svoje strane moraju hraniti svijet duhovnim plodovima i u nj ulijevati duh kojim se napunjaju oni siromasi, krotki i miroljubivi, koje je Gospodin u Evanđelju proglasio blaženima. Jednom riječju, 'što je duša u tijelu, to neka budu kršćani u svijetu'".

Ako svi kršćanski laici moraju „hraniti svijet duhovnim plodovima", kako to uči Koncil, onda pogotovu to moraju činiti oni koji su od Crkve zaduženi za posebno brigu o liturgiji, organizaciji i karitativnim djelatnostima misijske zajednice. Fra Ignacije je misijske vijećnike pozvao da posebno porade s onima koji su se odalečili od Crkve, zanemarili sakramente, „zaboravili se", jer su takvi „rubnjaci" u Crkvi i društvu Isusova posebna ljubav.

U živoj diskusiji dodirnuta su brojna pitanja, iznesene sugestije i konkretni prijedlozi, a kao zlatna nit u svim razgovorima provlačilo se pitanje: „Kako usavršavati daljnji radu u vijećima?" *Iv.*

U Solingenu za Solingen

Solingen je poznat diljem svijeta po kvalitetnom čeliku koji ne hrđa. Preko kuhinjskog pribora od njega izrađenog, uvukao se u svako domaćinstvo.

Međutim, prvih dana mjeseca rujna, (1.–3.9.) bio je Solingen na poseban način u centru pažnje u pokrajini NRW. Naime, vjernici iz dvanaest katoličkih župa, koliko ih ima u Solingenu, željeli su se u javnosti malo prezentirati. Organizirali su Katholikentag (Katolički sabor) u Solingenu za grad Solingen. Osim župa tu su se priključile i prezentirale svojim radom i aktivnošću sve katoličke organizacije i društva koja rade i djeluju u ovom gradu u okviru Katoličke Crkve.

I stranci-katolici bili su pozvani da se predstave. Odazvali smo se. Mjesta za svoje štandove smo dobili „pod kišnim nebom". Njemački su štandovi bili pod krovom. Mi smo osjetili da je tih dana bilo i kiše.

Naš hrvatski štand bio je jako lijepo uređen. Puno smo vremena i truda uložili. Htjeli smo pokazati nešto od svoje kulture, povijesti, religioznosti i svetosti, a naravno i naše lijepe i privlačne krajolike, tom njemačkom posjetiocu. Pri tom smo koristili razne medije. Od letaka, za tu prigodu tiskanih, pa preko videokaseta, htjeli smo dati informaciju o sebi. Ukusno i uočljivo uređenim štandom obratili smo pažnju na sebe. Posjetom i intersom na našim štandu vrlo smo zadovoljni. Naša omladina iz Solingena jako je lijepo obavila ulogu posrednika i tumača. Bili su obučeni u narodne nošnje.

Na dan „Susreta svih" nastupila je naša folklorna grupa. Raznoliku su publiku oduševili.

Katolički sabor stajao je pod motom: **„Ja sam s vama u sve dane..."**. O tom su govorili glavni protagonisti u prva dva dana, profesori Heinz Missalla iz Essena i Paul Zulehner iz Beča. Euharistijsko slavlje trećeg dana predvodio je i završnu propovijed održao kölnski nadbiskup i kardinal Joachim Meisner. Slušateljstvo ga je pomno pratilo. Govorio je o kršćaninu u današnjem vremenu i njegovoj ulozi i zadaći. Spomenuo je naravno i nas strance i pohvalio. Na kraju je dobio gromoglasan aplauz od oko desetak tisuća vjernika. Zadovoljstvo i raspoloženje na svom licu kardinal nije mogao skriti.

Dao Bog da ovaj susret bude na duhovnu korist svima. *Sudionik*

OGLAS

Povoljno se prodaje nedovršena kuća s poslovnim prostorom nedaleko od Dubrovnika (ca. 15 km.) Zainteresirani neka se obrate obitelji Redžić na tel.: 050/28-115.

REGENSBURG

„Prohujalo s vjetrom"

Magloviti i prohladni dan 14.10. o.g. nije smetao da se okupimo u crkvu i da zajednički zahvalimo Bogu za sretno proživljenih 25 godina braka **Ante** i **Janje Krajinović.**

Misno slavlje svečano kao i uvijek u ovakvim prigodama. Župnik Josip Antonac u kratkoj propovijedi hrabri, hvali i oduševljava bračne drugove za daljnji život u braku. Nakon pričesti zahvaljuje najmlađi sin **Zlatko** recitacijom „Prohujalo s vjetrom".

I vraća Zlatko roditelje u dragi Sotin u nazad 25 godina. Tu su sklopili brak, a živjeli sretno i mukotrpno u tuđini. Kad se rodio prvi sin **Dragan,** otac ne doživi prvi plač ni prvi smiješak prvijenca svoga, jer je bio u vojsci. Potom roditelji pođu na rad u Francusku.

Da se durgo dijete ne rodi u tuđini, vratiše se Janja i Anto u domovinu. I doživi otac plač i smiješak **Nedjeljka** svoga. Nakon svečanosti krštenja vraća se otac ponovo u tuđinu, sada u Njemačku. S njime pođe i Janja, a brigu o djeci preuze djed.

Skupa su radili u Njemačkoj, a u domovini gradili dom za djecu i sebi za starost. Začelo se i treće dijete. Ponovo u domovinu za rođenje, jer, „domovina kakva bila, rođenom je sinu mila."

Sin Zlatan, kako ga od milja naziva otac, nabraja etape njihova života. Priča o zadovoljstvu roditelja nad uspjehom, marljivosti, čestitosti sinova svojih. Doživjeli su i unuka prvog, a drugi je, na putu. I zato nikako ne mogu reći, kazati da vaš život prohuja s vjetrom. Želim jedino da s vjetrom prohuja i u zaborav ode mukotrpan rad vaš, sve nedaće i teška borba s jezikom tuđinskim. Nek ode u zaborav pretrpljeni strah za majku i ženu kad nastrada na poslu. Još napominje Zlatko ocu da zna da mu tračak tuge u srcu leži jer dobri djed i otac ne doživi sve ovo.

Janja i Ante Krajinović na dan dvadeset i pete obljetnice svoga kršćanskog braka

Uvjerava oca da se djed raduje s nama i da nas zagovara pred Bogom, da svi ostanemo vjerni Bogu, Crkvi i domovini. Zahvaljuje za sve i kaže nam: „U Vukovar treba doći i vidjeti što sve ste stvorili za nas."

Sve smo završili pozdravom i molitvom domovini, pjevajući toplo i zanosno „Lijepu našu". Nakon misnog slavlja u našem centru počastiše nas obilno, Janja i Anto, dobrim objedom. Bilo je lijepo i veselo. I dakako, nije prošlo bez hercegovačke gange.

Ja ipak osjetih u toj gangi prizvuk tuge. Svi krenuli u tuđinu „na malo", na kratko, i svi ostadoše u nedogled.

s. Miroljuba Marijanović

NEUHAUSEN (ESSLINGEN)/FRANKFURT-PREUNGESHEIM

Dani katolika drugoga materinskog jezika

Iako su gore navedene misije prostorno vrlo udaljene jedne od druge, iako se nalaze u dvjema različitim biskupijama, **7. listopada** ove godine u Neuhausenu, a **osmoga** u Preungesheimu, zbila su se dva lijepa, gotovo istovjetna događaja. Njemački župnici iz navedenih župa pozvali su hrvatske katolike koji žive na području njihovih župa u crkvu, održali dvojezičnu euharistiju a potom se susreli u župnim dvoranama na razgovor, pjesmu i zakasku. Hrvatski i domaći katolici doživjeli su te sate kao radosne i sadržajne trenutke kakvih bi trebalo biti i više.

Sv. Misu u **Neuhausenu** predvodio je urednik „Živi zajednice" fra Ignacije. S njim su koncelebrirali župnik Widmann i misionar fra Silvestar Bota. Fra Ignacije je i propovijedao (na njemačkom). Govorio je o križu naglašujući Pavlovu riječ: „Nosite breme jedan drugoga i tako ćete ispuniti zakon Kristov".

Slušateljstvu od oko 400 duša ispripovjedio je jednu staru istočnjačku pripovijest: Jednoga čovjeka ljutila njegova sjena i on joj odredio pobjeći. Bježao je sve dalje i dalje, trčao sve brže i brže, ali ga njegova sjena nije napuštala. Na kraju se toliko umorio da je – umro. Trebao je samo stati u sjenu većega stabla i njegove bi sjene odmah nestalo. Propovjednik je zaključio: „Nema ljudskog života bez sjene problema i križeva, ali kršćanin znade da u sjeni Stabla, Isusova križa, ona nije tako strašna".

Preko Mise je svirao misijski orkestar, pod ravnanjem prof. Klinca i gospođe Mare B., dogovorene pjesme. Taj isti orkestar odsvirat će i otpjevati, malo kasnije, i nekoliko modernih (zabavnih) pjesama u župnoj dvorani. Fra Ignacije je u kratkom izlaganju iznio povijest Hrvata i njihove Crkve radi boljeg upoznavanja. Pokazana je i video-kaseta s nekoliko hrvatskih plesova. A potom su i strani i domaći blagovali večeru koju je vrlo ukusno pripremila župa sa svojim župnim vijećem.

U **Frankfurt-Preungesheimu** dvojezičnu je euharistiju predvodio župnik Sv. Kristofora H. Blumenröther. S njim su koncelebrirala trojica hrvatskih svećenika. Župnik je propovijedao o potrebi (i ljepoti!) zajedničkih bogoštovnih i drugih čina domaćih i inozemaca, katolika dakako. Poslije Mise agape, zajedničko blagovanje njemačkih i hrvatskih katolika. Hrana pripremljena na hrvatski način, zahvaljujući brizi jednoga našega ugostitelja i neumornim rukama hrvatskih gospođa i njihovih muževa. Iza kako je fra Ignacije progovorio nekoliko riječi o narodu, Crkvi i zemlji Hrvata, zaplesala je misijska „Croatia-ensemble" in Frankfurta i u tri dojmljiva kola pokazala dio ljepote hrvatske kulturne baštine. Nijemci su bili vrlo zadovoljni. I hrvatski ljudi također. Bio je to velik korak na pravom putu, putu vjerničkog, konkretnog zajedništva između domaćih i inozemnih katolika.

Utržak s te proslave poslan je u župu Bitelić kraj Sinja, s kojom se prije nekoliko godina pokumila župa Sv. Kristofora iz Preungesheima.

Iv.

MOSBACH/TUTTLINGEN/RAVENSBURG

Bogoslovi u misijama

Vokalno-instrumentalni sastav sarajevskih bogoslova – **Emanuel,** imao je u mjesecu rujnu ove godine svoje koncerte u trima našim misijama: Mosbachu (22.), Tuttlingenu (23.) i Ravensburgu (24.). Poslije duhovnog dijela programa budući su svećenici pjesmom prošetali po svim krajevima lijepe naše. Svugdje je bilo lijepo, a u Ravensburgu, kod p. Pere, nekako najljepše. „Bilo nam je kao da snivamo", javlja misionar I. Borić iz Tuttlingena.

Portreti

Dobrotvorni odbori

Kazimir B. pokazuje na novinske isječke: „Već dok sam u mladosti pečalbiopo cijeloj Jugi, a još više u ovih skoro 25 godina u Njemačkoj, nisam zatvarao oči pred bijedom naroda i pred naglim nesrećama!"

Ali istom kad su mu godine 1971. bili u stanu pokradeni svi dokumenti i oveći iznos novaca, pa radni kolege njemačke željeznice spontano sakupili za njega 450 DM, pokrenuo Kazimir, bez ikakve molbe ili vanjskog nukanja, bezbrojne sabirne akcije za druge nesretnike. O potrebi i nesreći saznaje iz dobojskih i njemačkih novina, po bolnicama, pred crkvom, na radnom mjestu. Koliko puta i koliko je u ovih 18 godina skupljao, ne zna reći, ali takvih sabirnih akcija bilo je sigurno više stotina, različitih po obujmu i vrsti potpore. Evo nekoliko primjera: Radioaparat za zabavu i par tisuća maraka za 5.-godišnjeg dječaka iz Doboja, koji je nesrećom izgubio obje noge; troškovi za uvođenje struje kod starice Ruže iz Dragalovaca; najmanje 10 invalidskih kolica za druge nesretnike; kućni namještaj u praznoj, upravo dovršenoj obiteljskoj kućici Refika K. iz Klokota. Zato ga domaće novine već tituliraju „Kazimir dobrotvor" i „ambasador dobre volje", a naša „Živa zajednica" mu, evo, u ovom broju posvećuje jednu od svojih „crtica".

Sa svojom skromnom zaradom naravno ne bi mogao mnogo učiniti, ali dobrovoljnim prilozima, koje ljubazno i uporno sabire kod brojnih darovatelja po Frankfurtu, mnogu je suzu uspio osušiti, bijedu ublažiti, pa probuditi novu nadu u život. Za staricu Ružu, npr. dobio je 219 priloga: od naših sunaradnjaka, Talijana, Turaka, Grka i Španjolaca.

„Bijede ima na cijelom svijetu", govori Kazimir, „ne možemo svima pomoći, ali s dobrom voljom i s malo žrtve dade se puno učiniti!" Zato evo njegova prijedloga, koji se osniva na prastaroj crkvenoj tradiciji (od sv. đakona Lovre, preko sv. Frane do sv. Vinka Paulskog, pa sve do naše majke Tereze): Svaka bi župa, misli on, i druge vjerske zajednice kao i općine dolje u nas trebale osnovati jedan dobrotvorni odbor za posebno teške i tragične slučajeve. Neka nitko ne predbaci, veli, da se već previše i za svašta skuplja preko tiska, televizije i radija. Jer, ako se skuplja i pomaže unutar užeg kruga i za konkretne potrebe, svima osobno poznate i vidljive, onda će ljudi rado darovati koji dinar ili marku. „Moji roditelji, praktični katolici, učili su me u našoj nacionalno i vjerski šarenoj Bosni srebrenoj samo ljubav, trpeljivost i solidarnost prema svakome, svejedno koje vjere ili narodnosti", zaključi Kazimir svoje razmišljanje.

Kazimir B. nastoji voditi brigu o svim „nesretnicima" na svom području

Kod Mise mislim u sebi: „Fratri bi trebali još više naglašavati Isusovu riječ: 'Siromaha ćete imati uvijek među sobom'. A mi, vjerni narod Božji, morali bismo još dublje posegnuti u novčanik, kad god čujemo za kakav nesretni slučaj!"

Lijepo je govorio naš dugogodišnji misionar, pok. fra Ćiro Markoč, zvani „fra Jure": „Što daješ siromaku, Bogu posuđuješ!"

Ivo Hladek

SINDELFINGEN

Proslava Gospe Velikog zavjeta

Hrvatska katolička misija Sindelfingen i ove je godine svečano proslavila blagdan Gospe Velikog Zavjeta. Prije pet godina, prigodom proslave 15-obljetnice misije, koju je predvodio kardinal Franjo Kuharić, ova je misija posvećena **Gospi Velikog Zavjeta.** Od tada svake godine, na treću nedjelju mjeseca rujna, misija slavi svoju zaštitnicu. Ove godine misno slavlje predvodio je glavni urednik lista za Gospine štovatelje, lista „Marija", fra **Petar Lubina** iz Splita.

On je naglasio: „Čovjek i narod koji odbacuju Mariju i njezina sina Isusa, nemaju svijetlu budućnost. Svjedoci smo dokle je neke u našoj Domovini dovela borba protiv Marije i Isusa."

Na kraju je rekao: „Ako vi budete uz Mariju, ako se njoj budete molili, ne treba se bojati za budućnost našega hrvatskog naroda, niti se treba bojati za budućnost vaše djece ovdje u tuđini."

Poslije sv. Mise fra Petar je održao predavanje u prostorijama misije na temu: **„Povijesni razvoj Gospinih svetišta u Hrvatskoj".**

Veliki broj ljudi ga je pozorno slušao, jer je spominjao imena Gospinih crkava u njihovim mjestima.

Njegov boravak u misiji Sindelfingen dugo će se pamtiti. *A. B.*

VIS „Dominik" iz Splita na nastupu u gradu proslavljenog „mercedesa", Sindelfingenu

Seksualno zlorabljena djeca

U Saveznoj Republici Njemačkoj raste broj seksualno zlorabljene djece. Savezni zavod za kriminalistiku u Wiesbadenu navodi da je više od 300.000 djece bilo seksualno zlorabljeno prošle godine. Te zločine počinja u 75% slučajeva bliža rodbina djece, a u 19% slučajeva uži obiteljski znanci. Ne „strani stric s ulice", nego pravi ujaci, očevi i djedovi počinjaju takve gnjusne, kriminalne čine.

Ivan Lacković-Croata u Bonnu

Najveći živući hrvatski i evropski slikar naivne umjetnosti u dvadesetom stoljeću, crtač i grafičar, **Ivan Lacković-Croata** imao je od 21.–28. listopada o. g. samostalnu izložbu najnovijih umjetničkih dostignuća u župskim prostorijama Sv. Ivana i Petra u Bonnu.

Inicijator i organizator ove vrijedne i uspjele izložbe koja se vrlo zgodno uklapa u ovogodišnje proslave bonnskih jubileja – ove godine Bonn slavi 40. obljetnicu izbora za glavni grad Savezne Republike i dvije tisuće godina svoga postojanja – bio je mjesni župnik i vatreni ljubitelj i promicatelj hrvatske kulturne baštine, a nada sve ljubitelj hrvatske likovne umjetnosti, o čemu svjedoče i mnoge slike u njegovu stanu, **dr. Franjo Basić.**

Otvaranju izložbe, na kojoj je uz pozdrav župnika prigodno predavanje održala dr. **Kitti Jurina** o prisutnom umjetniku i njegovu umjetničkom djelu, predhodila je sveta Misa.

Na svečanost otvaranja izložbe došao je i nuncij Svete Stolice u Bonnu, nadbiskup Josip Uhač, referent za strane svećenike u Saveznoj Republici dr. Raimund Amann, profesor dr. med. Dragutin Novak, nekoliko hrvatskih svećenika iz kölnske nadbiskupije, časne sestre iz St. Augustina, predstavnici WDR-a, Deutsche Welle, lokalnog tiska i lijep broj ljubitelja likovne umjetnosti.

Ovu su vrijednu izložbu posjetili i hrvatski vjernici u Bonnu 22. listopada poslije svete Mise, i sa sobom su ponijeli neizbrisive utiske o naivnoj umjetnosti i religioznosti našeg umjetnika. Izložbu je posjetio i dr. Boris Frlec, ambasador SFRJ u Bonnu.

Iz pastoralnih razloga nije stigao kölnski nadbiskup Joachim kardinal Meisner.

Za vrijeme izložbe organizatora i umjetnika primio je bonnski gradonačelnik dr. **Hanns Daniels** kojemu je umjetnik u režiji Bože Biškupića predao mapu slikâ među kojima se nalaze slika zagrebačke i bonnske katedrale s nacionalnim grbovima.

p. Berislav Nikić OFM

Super-koncert u Ludwigsburgu

Hrvatska kat. misija Ludwigsburg organizira u nedjelju **3. 12. 1989.** godine u Ludwigsburgu, „Forum", s početkom u 14.30 sati, super-koncert za izgradnju Sveučilišne bolnice i Nacionalne knjižnice u Zagrebu. Na koncertu će nastupiti: **Vera Sloboda, Ljiljana Dokuzović, Đuka Čaić, Ivo Fabijan** i **Duško Lokin.**

Pratit će ih VIS „Meteori" i VIS „Carmen". Misijska folklorna grupa „Branimir" otplesat će nekoliko hrvatskih narodnih plesova.

Misija se unaprijed veseli velikom posjetu tom koncertu i već sada srdačno zahvaljuje svima koji će svojim prilogom pomoći izgradnji spomenutih objekata.

HAGEN/ISERLOHN

Radost sv. potvrde

Anti i Matildi Pavić, djeci Anke i Nediljka Pavić, podijelio je splitski nadbiskup mons. A. Jurić, 15.10. o.g., „pečat dara Duha Svetoga". Roditelji mladih potvrđenika (v. sliku) vode već više godina vrlo lijepi restoran, evropske klase. Nediljko (Nedo) se osjećao posebno počašćenim dolaskom splitskog nadbiskupa u svoj „pogon". Djed je za tu ugostiteljsku radnju donio iz Splita Gospin kip koji je našao svoje dolično mjesto u tom ugostiteljskom objektu.

Pa, neka živi i neka se čuva stara kršćanska i hrvatska baština, reče netko.

Roditelji Matilda i Nedo Pavić sa svojom djecom

Proslava obljetnice kralja Zvonimira

Hrvatsko folklorno društvo „Zvonimir" iz Sindelfingena organizira 25. studenoga 1989. godine proslavu 900. obljetnice smrti hrvatskoga kralja Zvonimira. Proslava će se održati u St. Markus-Gemeinde, Wilhelm-Haspel-Str. 75, Sindelfingen. Početak u 18.00 sati.

Hrvatsko folklorno društvo „Zvonimir" pred hotelom „Ramada" u Sindelfingenu

Koncerti Gorana Listeša

„Naše gore list", gitaristički umjetnik **Goran Listeš,** aktivan u Hrvatskim katoličkim misijama i na Biblijskoj olimpijadi, nedavno je na natjecanju u Rimu osvojio prvo mjesto, a potom u Bariju i nagradu „Mauro Giuliani". Goranu u prosincu predstoji vrlo važna turneja po Njemačkoj. Prva će tri koncerta održati u:

srijedu, **13.12.1989.,** u **Freiburgu,** u Dvorani Biskupijske gimnazije St. Ursula, Eisenbahnstr. 3, s početkom u 20.00 sati;

nedjelju, **17. 12. 1989.,** u **Gaggenau,** Musikschule, početak u 20.00 sati;

srijedu, **20.12.1989.,** u **Karlsruhe,** Dekanatska dvorana „St.-Stephan", početak u 20.00 sati.

„Lipi" pokop

Jago mi gurne na stol sabirnu listu, par uplatnica i neke bilješke: „Ovo ćeš mi načinit u tri fotokopije, a ovo čitko naštampat, pa ću to poslat na novine u Doboj."

Svako ima neku posebnu sklonost, hobi. Jedni vatreno navijaju za nogomet, drugi uživaju u veselom društvu, treći se bave politikom, a naš Jago ima samo jedan interes: sabiranje priloga u dobre svrhe. Ako ne bi imao „pri ruci" nikakav „zgodan slučaj", prelistao bi „Arenu", ne bi li otkrio koji teži udes. Kad je imao nešto „na lageru", doletio bi u misiju da mu napišemo sabirne liste i preporuku. „Ko brzo daje, dvostruko daje", rekao bi užurbano. Ako se radilo o katoliku, tad bi mu to napisao fra Jure i udario župni pečat. Kad bi nesreća zadesila muslimana, odobrenje bi izvadio na konzulatu. Sabirne liste bi pružao ljudima iza Mise, na radnom mjestu ili u našim restoranima. Da se razumijemo: kod Jage je sve išlo pošteno, za sebe ne bi zadržao ni pfeniga – što nažalost nije tako kod svih sabirača!

Tako mi on danas donio „sabirnu dokumentaciju" o pok. Jakovu iz Vrgorca. Na povratku s posla upao Jakov u oluju, munje sijevale, gromovi udarali, pa kad se Jakov pred kišom nepromišljeno sklonuo pod stari hrast, ubio ga grom.

Napravim fotokopije i stanem pisati članak za novine, kad evo fra Jure. Odmah opazim da mu je nešto „über die Leber gelaufen", kako vele Nijemci, kad je netko nervozan. Čim ugleda Jagu plane, a visoki puni stas se ispravi kao stup: „Jago, evo tebe jopet s tvojim nesritnim skupljanjem!" Jago će tiho: „Ko daje siromaku, Bogu posuđuje." Ali će fra Jure oštro: „Ih, kad bi ja konta sve Mise di si dosad sabira za sahrane, potrese il drugo, već bi bija milijoner!"

Tko ne pozna fra Juru koji satima moli u kapelici, strpljivo sluša telefonske jadikovke ili obilazi ljude u zatvoru i bolnici, mogao bi pomisliti, da se evo, bez razloga srdi. Ali njega ništa toliko ne ljuti kao raskošni pokopi, prve pričesti i svadbeni banketi. „Jao moj, više ljudi umire od proždrljivosti neg od mača! Ne možemo kod svake Mise skupljat priloge, da podignu mramornu grobnicu kao, nesritnom Jakovu!"

Jago se pokuša braniti da je Jakov iza sebe ostavio u Vrgorcu nezbrinutu nejaku djecu, ali ga fra Jure prekine: „A da ti iskreno kažem, taj tvoj Jakov ni baš uvik bija kako triba. Odviše je pijuckao, rasipa zaradu – a ko vino večera, vode ruča!" Onda me pogleda pa će mirnije: „Ajd, neka ga! Nema ribe bez kosti, pa ni čovika bez grija, il kako ono vele Latinci: 'O mrtvima ništa neg dobro'".

Ajde, nek mu naprave lip pokop. Pisat ću još danas župniku u Vrgorac, pa nek ljudi pamte Jakova i njegov pokop. Još bolje neg skupljat pare, bilo bi molit na Dušni dan za njegovu mu dušu!"

Prije polaska mrtvačkih kola u domovinu, običavao fra Jure u dvorištu misije dati ispratni blagoslov i održati kratki govor u čast pokojnika. Kod ispraćaja p. Jakova stao opet žigosati „grofovske pokope", po onoj narodnoj: Svaki nek se ispruži prema svom „lancunu", ili, siromaštvo nije sramota: „Zar mora bit sve tako bogato ka da je on Merikanac? Pokop s najmanje tri svećenika, vatrogasna glazba, oglas u novinama, banket za sto uzvanika pa spomenik od granita iz Jablanice – da i ne govorim o raskošu mramornog hrama u Beogradu!"

Kad je opazio da su se znanci pok. Jakova uznemirili, fra Jure se nasmije: „Braćo, proti smrti nema lika. Sveti Frano ispiva nekoć lipu himnu o 'sestrici smrti, kojoj ni jedan živ čovik ne izbigne'. Ne bojte se za Jakova! Bog je milosrđe. Pisa sam eno župniku u Vrgorac da mu priredi najlipši pokop."

Stotine onih koje je fra Jure susreo pri dolasku u Njemačku, pa ih onda jednog za drugim vidio odlaziti „u naručaj sestrice smrti", nisu za njega bez traga nestali sa zemlje, makar kakvi grješnici bili. Zato sahrane i groblja za fra Juru nisu mjesta straha i smrti, nego vrata u vječni život. Kad bi prošao pokraj groblja, govorio je oduševljen: „An vidi lipe njive Božje! Tu bi čovik moga mirno pod travom ležat pa čekat na uskrsnuće, a usput se može divit zelenoj livadi il, ka ja možbit kašnje, Roškim slapima kod otoka Visovca!"

Nakon što smo mrvačka kola s pok. Jakovom ispratili, pa ova pošla na put u Dalmaciju, Jago skokne do fra Jure pa mu nešto šapne, a ovaj odmah digne ruke pa zaustavi ljude: „Stoj, narode! Evo nas Jago sve poziva ovdi na zakusku u

čast pok. Jakova." Sestre Anka i Mira iznesu na to par pladnjeva u dvorište, pa narod sjedne na klupe u hladovinu starih lipa. „Evala, Jago, ovo malo pršuta i vina je pošteno, skromno. Proti tog ne bi ni sveti Frano ništa reka."

Dok se ljudi krijepe, fra Jure priča: „Čujte, dico, kako je Frano s bratom Masseom skuplja lemuzinu za večeru! Na misijskom putu u Francusku stigli oni pridveče u neki zaselak s lipim zdencem na pijaci. Svaki ode s torbom u drugom pravcu. Fra Masseo, lip stasit čovik, vratija se s obilnom večerom: vino, sir, pršut, friški kruv, a Frano, sitan i neugledan, dobija jedva komad pogače. 'Fra Masseo, tvoju bogatu lemuzinu ostavi u torbi, pa ćemo je sutra usput podilit još većoj sirotinji, a moju pogaču evo uživajmo uz bistru vodu ovog lipog zdenca'. Braćo moja", nastavi fra Jure govoriti narodu u dvorištu misije, „svetom Frani bila dosta pogača i gutljaj vode – al mi moramo pozvat na pokop stotinu gosti pa im servirat sve što je najskuplje. Oće l' sad uzvanici u Vrgorcu dobit na stol pečeno janje i razna pića, il samo malo sira i kruva, to je našem pokojnom Jakovu tako svejedno! On, evo, sada sâm samcat stoji prid Bogom pa mora odgovarat za svoj život. Ajd, pojeli smo i popili malo, pa da se od Jakova oprostimo kratkom molitvom."

Kad smo svršili molitvu zadušnicu, Jago spretno izvadi iz torbice novu listu pa stane po dvorištu skupljati. Fra Jure se smije. „Vuk dlaku minja, al ćud nikada!" Jago odgovori: „Čita sam juče u 'Glasu koncila' da je u Doboju vršilica nekom dečkiću odsikla noge. Sad siroče triba nužno bolesnička kolica. Pa ja evo, po onoj 'ko prvi dođe, melje prvi', mislim..." „Evala, Jago, evo ti od mene za onog malog dvaest maraka – po onoj narodnoj: 'Što možeš danas, ne ostavljaj za sutra'."

Ivo Hladek

Akcija „Moj bližnji"

Da nam braća i sestre ne gladuju!

Teška gospodarska kriza u Domovini pogodila je sve građane, a posebice obitelji i pojedince koji žive i rade u većim gradovima. Mnogi od njih ne uspijevaju spojiti „kraj s krajem", ne mogu jedanput dnevno jesti do sitosti. Toj i takvoj braći i sestrama trebaju tvorno pomoći svi oni kojima ide relativno dobro. Kršćanima to nalaže Isusova zapovijed ljubavi i vjerničko, evanđeosko uvjerenje, njihova kršćanska solidarnost (Mt 25).

Zagrebački nadbiskup dr. kardinal Franjo Kuharić naredio je da se u svakoj njegovoj župi nastoji organizirano sabirati pomoć za braću i sestre u nevolji. Slično zahtijevaju i svi hrvatski biskupi u svom pismu koje su javnosti uputili sa svoje sjednice u Đakovu ove godine.

Hrvatski svećenici i karitasovi skrbnici u Njemačkoj složili su se da svakako, i to hitno, treba pomoći gladnom domovinskom stanovništvu. Na prvu nedjelju Došašća, **3.12.1989.godine,** sabirat će se u svim hrvatskim misijama, s dopuštenjem njemačkih biskupa, novčana pomoć za gladnu domovinsku subraću.

Svaki naš vjernik (i nevjernik!) može svoj prilog uputiti preko svoje misije ili osobno na adresu: **Kroatisches Oberseelsorgeamt Frankfurt/M., Stadtsparkasse Frankfurt, Konto-Nr. 888388 (Bankleitzahl 500 50102).** Novac će biti

Djeca bi jela kruha kad bi im ga roditelji mogli dati, biblijski rečeno, „prelomiti". Nenasićena djeca imaju pravo pitati: „Gdje je moj bližnji?"

poslan Zagrebačkom karitasu, a on nije samo zagrebački, koji će ga podijeliti najpotrebnijima. Onima koji za veću uplaćenu svotu žele potvrdu (radi poravnavanja poreza), Naddušobrižnički će ured izići na ruku.

Možda će uskoro biti potrebno sabiranje i živežnih namirnica za potrebne u Domovini (kao za Poljsku!), ali zasada to otpada, budući da su carinske dadžbine previsoke. Nadati se da će Savezno izvršno vijeće, u skoroj budućnosti, takve pošiljke osloboditi od plaćanja carinskih nameta.

Čitatelji i prijatelji, pomozimo što je moguće više ovu kršćansku akciju. Naša financijska pomoć (milostinja) pokrit će nam mnogo grijeha. Jer, tko nahrani gladnoga, nahranio je Isusa Krista!

Isus Krist uči:

„Tada će mu reći pravednici: ‚Gospodine, kad te vidjesmo gladna pa ti dadosmo jesti, ili žedna pa ti dadosmo piti? Ili gola pa te obukosmo? Kad li te vidjesmo bolesna ili u tamnici te dođosmo k tebi?' Kralj će im odgovoriti: ‚Zaista, kažem vam, meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće.'"

Mt 25, 37–40

Aktion

„Mein Nächster"

In Jugoslawien leiden und hungern viele Leute unter der wirtschaftlichen Krise, besonders in den (Groß-)Städten. Kardinal Kuharić, Erzbischof von Zagreb, hat alle seine Pfarreien eingeladen, solchen Menschen organisiert zu helfen.

Ähnliches haben auch alle anderen kroatischen Bischöfe in ihrem Brief von Đakovo (Oktober 1989) verlangt. Auch kroatische Missionare und Sozialbetreuer in der BR Deutschland sind der Meinung, daß man den hungernden Landsleuten helfen muß. In diesem Sinne wird am 3. Dezember dieses Jahres, mit der Genehmigung der deutschen Bischöfe, in allen kroatischen Missionen die Kollekte gesammelt und an die Caritas in Zagreb weitergeschickt.

Die Spenden aus Deutschland, den westeuropäischen Staaten und anderen Ländern sollen an die folgende Adresse geschickt werden: **Kroatisches Oberseelsorgeamt Frankfurt, Stadtsparkasse Frankfurt (Aktion „Mein Nächster"), Konto-Nr. 888388, BLZ 500 50102.** *Der Oberseelsorger wird das nach Zagreb überweisen.*

Diese Hilfe kann über die Missionare und persönlich überwiesen werden. Für größere Beträge wird das Kroatische Oberseelsorgeamt auf Verlangen die entsprechende Bescheinigung für das Finanzamt ausstellen.

ŽZ ŽIVA ZAJEDNICA

Herausgeber:
Kroatisches Oberseelsorgeamt in Deutschland
6000 Frankfurt a.M. 50
An den Drei Steinen 42, Tel. (069) 541046

Verantwortlich: Pater Bernardo Dukić
Redakteur: Pater Ignacije Vugdelija
Redaktionsrat: Ivo Hladek, p. Mato Kljajić, Stanka Vidačković, Stipe Maleš, Ivek Milčec
Jahresbezugspreis: DM 10,– + poštarina
Bankverbindung: Konto Nr. 129072 bei der Stadtsparkasse Frankfurt (BLZ 500 50102)
Satz: Fotosatz Service Bauriedl 6082 Mörfelden-Walldorf 2
Druck: Scholl + Klug Druckerei GmbH 6082 Mörfelden-Walldorf 1

Scholl + Klug Druckerei GmbH · 6082 Mörfelden-Walldorf

Postvertriebsstück D 2384 E Gebühr bezahlt: